

ЖЎЛМИРЗА ОЙМИРЗАЕВ

ОЙГУЛ
ВА ОБОД

ШЕЪРЛАР
ДОСТОНЛАР
ДРАМА

ҒАФУР ҒУЛОМ НОМИДАГИ АДАБИЁТ
ВА САЊАТ НАШРИЕТИ
ТОШКЕНТ — 1976

Оймирзаев Жўлмирза.

Ойгул ва Обод. Шеърлар. Достонлар. Драма.
Т., Адабиёт ва санъат нашриёти, 1976. (С)
308 б.

Қорақалпоқ халқ ёзувчиси, Бердақ номли Давлат мукофотининг лауреати Жўлмирза Оймирзаевнинг «Ойгул ва Обод» китобига шоирнинг шеърлий асарлари ва «Ойгул ва Обод» номли драмаси киритилди.

Шоир бу асарларида она-Ватанни тўлиб-тошиб куйлайди, халқлар дўстлиги, муҳаббат, садоқат, вафони тараннум этади.

Аймурзаев Ж. Айгуль и Абад. Стихи. Поэмы. Драма. Уз 2

70403—152
Ф 352(06)—76 113—76

ЖАЙХУН ЭЛИНИНГ ҒАЗАЛХОНИ

Йўллар узоқ эди, йўллар бепоён,
Ваҳимага чўмган яйдоқ саҳролар.
Ййдоқ саҳроларда беюрт, саргардон,
Кезди яёв, юпун бизнинг боболар.

Бу — бахти қаро, қўниқ тополмай, зулмат ичида
зардоб ютган эл — қорақалпоқ элатининг жонсиз ва
мунгли асрий нидоси...

Шодлан қорақалпоқ, бахтиёр халқим,
Очиқдир, ёруғдир, шонлидир йўлинг.
Элар сенга қардош, мадакдор халқим,
Етмас мурдаога етолди қўлинг.

(Миртемир таржимаси)

Бу — ёруғ йўлга чиқиб, ўзининг бахтли тақдирига,
саодатли ҳаётига, нурли келажагига эга бўлган бахтиёр-
лар диёри — Қорақалпоғистон Автоном Совет Социалис-
тик Республикаси халқининг юрак садоси, миннатдор
қалб қўшиғи.

Жайхун элининг ўтмиши нидосини ҳам, бугунги бахт-
ли куни, нурафшон истиқболини ҳам оқ қоғоз саҳифасига
қорақалпоқ ўлкасининг сеvimли фарзанди Жўлмирза
Оймирзаев маҳорат билан кўчира олди ва шу диёрнинг
ғазалхон булбули бўлиб қолди.

Дарвоқе, Ж. Оймирзаев шеърятини «Йўллар», «Ёруғ-
лик», «Кураш», «Ойдин йўл», «Ишқ», «Бахт», «Ёруғ тун»,
«Йўлдош», «Ғолиб байроқ», «Ильич чироғи», «Чаман»,
«Яшил япроқлар», «Еғду», «Ҳаёт» каби образли сўзлар
безаб туриши бежиз эмас.

Шоирнинг ижоди у ёқда турсин, ҳатто унинг номида

ҳам «жол» (йўл), «ай» (ой) терминлари уйғунлашиб кетганлигини айтмайсизми?!

Зотан, шоир ўз халқи хислатини ўз тақдири деб билди, унинг қора тунини ҳам, ёруғ кунини ҳам бошидан кечирди. Шунинг учун ҳам Жўлмирза Оймирзаевнинг Амудай жўшқинли овози, тўлқинли шеърий нутқи қорақалпоқ элининг юрак садоси, дилрозидир.

Улуғ Октябрь қуёши шарофати, буюк Ленин партияси саховати, халқлар дўстлиги муруввати, миллий сиёсатимиз тантанаси туфайли қорақалпоқ эли ҳам нурафшон келажак сари дадил ва мардона қадам ташлаётганини шоир ҳамиша юракдан ҳис этиб турибди.

Совет ҳокимияти йилларида Қорақалпоғистонда янги, шаклан миллий, мазмунан социалистик маданият яратилди. Адабиёт ва санъатга янги турлар ва жанрлар кириб келиб, ўз ўрнини топди. Республикада китоб нашр этиш йўлга қўйилди, ўз матбуотига эга бўлди, «Қорақалпоғистон» нашриёти, «Амударё» журнали ташкил этила бошлади. Қардош халқлар адабиёти билан алоқалар кучайиб кетди. Бугунги кунда ўз сафида 50 дан ортиқ аъзо-ни бирлаштирган Қорақалпоғистон Ёзувчилар союзи мустақил фаолият кўрсатмоқда.

Қорақалпоқ адабиёти, хусусан поэзияси ўзининг қадимий анъанаси ва тарихига эга. Халқ шеъриятининг намояндалари — жиров ва бахшиларнинг овози бизгача етиб келди. Бердақ, Ажиниёз, Аяпберген Мусаев, Аббос Добилов, Содиқ Нурымбетов, Амет Шомуратов, Сейпулгабит Мажидов каби шоир ва адибларнинг адабий мероси кўз қорачиғидай асраб-авайлаб сақлаб қолинди ва халқимизнинг маънавий мулкига айлантирилди. Октябрь инқилоби ва социалистик воқелигимиз шарофати билан қорақалпоқ элидан шоир ва ёзувчиларнинг катта плеядаси етишиб чиқди.

Ҳозирги замон қорақалпоқ адабиётини Жўлмирза Оймирзаев, Иброҳим Юсупов, Тулепберген Жумамуродов, Хўжабек Сейтов, Караматдин Султонов, Тулепберген Қаипбергенов, Бобош Исмоилов, Усарбой Хўжаниёзов, Улмамбет Хўжаназаров каби истеъдодли шоир ва адиблар ижодисиз мутлақо тасаввур этиб бўлмайди. Бу ёзувчиларнинг асарлари Бутуниттифоқ китобхонига ҳам аён. «Кўй изидан қўзи келар...» деганларидай, адабиёт майдонига талантли қаламкашлар дадил қадам қўяётгани бизни хушнуд этмоқда.

Қорақалпоқ совет адабиётининг асосчиларидан бири Жўлмирза Оймирзаевнинг номини тилга олганимизда, егук шоир, истеъдодли ёзувчи, талантли драматург, моҳир таржимонни кўз ўнгимизга келтирамыз. Жўлмирза Оймирзаев ўз ижоди билан нафақат қорақалпоқ адабиёти тараққиётига, умумсовет адабиёти раvнақига ҳам муносиб ҳисса қўшаётган санъаткор ижодкордир.

Мана, 50 йилдирки, Жўлмирза Оймирзаев қўлида қалам тебратади: 25 та шеърлар тўплами, 40 та саҳна асари, 30 дан ошиқ поэма, 10 га яқин йирик насрий китоб — булар ана шу тиниб-тинчимас қалам учидан ва кучидан пайдо бўлди. Эндиликда Пушкин ва Лермонтов, Байрон ва Некрасов, Маяковский ва Жамбул, Шота Руставели ва Тўхтағул, Ҳамза ва Муқимий, Крилов ва Шекспир қаҳрамонлари, қорақалпоқ тилида сўзлаётган эканлар, бунда таржимон-шоир Жўлмирза Оймирзаевнинг хизматлари озмунча эмас!

Мен бу дилкаш шоир билан бир неча бор сафарда бўлганман. Унинг ширин суҳбатларидан баҳра олганман, дил-дилдан ёниб айтган шеърларини — қалб қўшиқларини ҳузур қилиб эшитганман. Бундан беш йил муқаддам бўлиб ўтган бир учрашув ҳамон хотирамда. Қорақалпоқ эли халқ бахшиси Содиқ Нурумбетовнинг умр тўйини — юбилейини тантанали суратда нишонлаётган пайтлар эди. Узоқ-яқиндан келган қўноқлар мўйсафид шоирга энг эзгу тилакларини, самимий юрак сўзларини навбатманавбат изҳор этишарди. Минбарга бирдан Жўлмирза Оймирзаев кўтарилди. Микрофондан ўзини четга олиб, қудратли овози билан у ўлан бошлаб юборди, оқсоқолни қўшиқ билан табриклади. Сукунат чўккан катта зал бирдан қалқиб кетди. Содиқ оға қўлидаги дўмбирасини шогирдларидан бирининг қўлига тутқазиб, ўз шодлигини, юрак тугёнини сифдиролмай, елкадор қулочини кенг очиб, барваста Жўлмирза Оймирзаевни устма-уст бағрига босди ва пешонасидан ўпди.

Ҳа, Жўлмирза Оймирзаев ўз овозига, ўз созига, ўз қаламига эга ҳамда ўз ижоди билан мактаб яратган сўз устасидир.

Жўлмирза Оймирзаевнинг қаҳрамонларига бир назар ташланг. Мана, улар кимлар: пахтакор, шоликор, чорвадор, балиқчи, темирўлчи, механизатор, бинокор, соҳибкор, инженер, чўпон, ирригатор... Хуллас, замона қаҳра-

монлари — коммунистик мўл-кўлчилик яратаётган бунёдкор совет кишилари.

Шоир шеърияти мавзуининг диапазони ҳам жуда кенг. Она-Ватанни тўлиб-тошиб куйлаш, халқлар дўстлигини тараннум этиш, инсон ва унинг ҳаётдаги ўрнини гавдалантириш, муҳаббат, садоқат, вафони улуғлаш Жўлмирза Оймирзаев шеъриятининг ҳамиша етакчи мавзуи бўлиб келди.

Фурсатдан фойдаланиб, бир нарсани алоҳида таъкидлаб ўтай. Сўнгги йилларда кўп миллатли совет адабиётида бўлганидай, жумладан, ўзбек совет адабиётида, хусусан, қорақалпоқ адабиётида қардош халқлар ҳаётини ўзаро акс эттиришга эътибор ошганлигини адабий жараённинг ўзига хос муҳим фазилатларидан бири деб ҳисобламоқ лозим. Ана шу нуқтаи назардан ёндашганимизда ҳам Жўлмирза Оймирзаев ижодида рус ва украин, ўзбек ва қozoқ, белорус ва қирғиз халқлари ҳаётига доир дид билан яратилган қатор поэтик ва насрий асарлар борки, бу бизда ифтихор туйғуларни жўш урдиради.

Шоир Ўзбекистонни ўзининг иккинчи Она-Ватани, ўзбек халқини эса ўз оғаси сифатида биледи ва юксак қадрлайди. Ж. Оймирзаевнинг адабиётимиз байроқдорлари Ойбек, Ғафур Ғуломларга бағишланган, Мирзачўлни ўзлаштирувчиларга, Тошкент, Самарқанд, Бухоро каби шаҳарлар таъриф-тавсифига аталган, Ўзбекистоннинг кўркам табиати ва баркамол жамолини тараннум этувчи шеърлари фикримизни тўлдириб турибди.

Қорақалпоқ халқ ёзувчиси, Бердақ номли ҚҚАССР Давлат мукофотининг лауреати, атоқли ижодкор Жўлмирза Оймирзаев шеърини ва насрий асарларининг ўзбек тилида нашр этилишини чин юракдан табрикламоқ лозим.

Бу, шубҳасиз, қардош халқлар адабиётларини халқимиз ўртасида кенг ёйишдек олижаноб ва шарафли ишга хизмат қилажак. Чунки шоирнинг қалб мисралари билан айтганимизда:

Ватаннинг суюкли ўғлининг бири,
Катта йўлга тушди қорақалпоқ ҳам.
Еруғ бу йўл боши, ёруғ охири,
Бу йўлга тушганлар асло бўлмас кам.

Нормурод Нарзуллаев,

1 март, 1976, Тошкент.

ШЕЪРЛАР ВА ДОСТОНЛАР

ЭКИН ЭКАР ЧОҒИНГ КЕЛДИ

(*Меҳнаткаш деҳқонларга*)

Қаҳрли қиш кунлар ўтиб,
Жала қуйиб савр келди.
Не-не жала, сурон кетиб,
Булут кетар давр келди.

Қуёш чиқди хўб ярқиллаб,
Музлар эриб, ер билқиллаб,
Оқиб бўз ранг сув шарқиллаб,
Деҳқон, ишлар чоғинг келди.

Еқимлидир майин шамол,
Она-ерга кучингни сол,
Сеп уруғни, чиқсин ниҳол,
Экин экар чоғинг келди.

Ишдан қочма, уруғни соч,
Қинғир-қийшиқ йўллардан қоч,
Олға бос, иш топсин ривож,
Олға босар чоғинг келди.

Ҳайдалмасин еринг саёз,
Тўкин-сочин бўлсин ҳар ёз,
Машинада ер ҳайдаш соз
Буни англар чоғинг келди.

Тўрткўл. 1927

СЕНИНГ ТҮЙИНГ, ПИРИМБЕТ

Юрар эдинг унсиз қора тунларда,
Қақраб ётган оппоқ тақир чўлларда,
Чақир тошлик қоп-қоронғи йўлларда,
Жимжит зулмат ичра юрдинг, Пиримбет.

Қонли қора тутун бўлиб ичларинг,
Бир ўғилсиз куйиб кетиб кучларинг,
Бой учун соф фойда эди ишларинг,
Хузурингни бойлар кўрди, Пиримбет.

Кунлар, ойлар, йиллар ўтди, ўтди-ю,
Пролетарнинг бахтсизлиги битди-ю,
Курашдан сўнг бахтли онлар етди-ю,
Ярқираган тонгинг отди, Пиримбет.

Зулмат кетиб, ёруғ йўлинг очилди,
Бошинг узра эрк нурлари сочилди,
Ленин эккан боғдан барча ёлчиди,
Сен ҳам бу боғ таъмин тотгин, Пиримбет.

Меваларинг тогли ва мўл боғингда,
Кўзгал, интил, кучга тўлган чоғингда,
Бахт қушлари сайрар сўлу, соғингда,
Кўрқма, сенга ойдиндир йўл, Пиримбет.

Сенинг тўйинг нақ ўн бир йил яшади,
Ёмонларни эзиб, янчиб ташлади,
Элни олға, тўйлар томон бошлади,
Дўстлар билан тўйингга кел, Пиримбет.

Жам бўлишиб, тўй-тўйлашиб юринглар,
Ленин йўлин ҳақ йўл билиб туринглар,
Душманларга қарши чора кўринглар,
Бу Октябрь, сенинг тўйинг, Пиримбет.

1928

ЗИРОАТ ЧОҒИ КЕЛДИ

Тараф-тараф юриб озор чеккунча,
Колхоз бўлиб ишни бажо келтиринг.
Ҳар чуқурга оз-оз экин эккунча
Колхоз бўлиб ишни олға жилдилинг.

Вақт ғанимат, билиб бошланг ишни тез,
Эсингизни йиғиб олинг, бўлманг тез!
Артель қулай, артель бўлинг ҳаммангиз,
Меҳнаткашлар, артель бўлар чоғ келди.

Енгил-елпи эмас асло бу гапим,
Артель бўлмоқ менинг энг зўр матлабим,
Нони бутун меҳнат қилса кимда-ким,
Янгилликдан кўнгил тўлар чоғ келди.

Ялқов бўлмай, ҳар ким иш ўринлатсин,
Қимки билса, билмаганга ўргатсин,
Душманларни жаҳаннамга жўнатсин,
Қурашмоқни қизитмоқлик чоғ келди.

Артель бўлиб, ишингизни дўндилинг,
Ҳар кимни ҳам қийин ишга кўндилинг,
Эскиликнинг номи ўчсин, сўндилинг,
Янгилликка қайишмоқлик чоғ келди.

1930 йил, 15 октябрь

ЗАВОД ҚУРДИК

(Чимбой пахта заводига)

Чимбой эли,
Ҳосил ери,
Аввал бойга бойланган.
Октябрдан
Яшнаб бирдан,
Янги йўлга шайланган.
Кучни қўшиб,
Жам бўлишиб,
Қўлга олдик юмушни.
Ент шимариб,
Биз батартиб,
Бошладик қурилишни.
Ғиштни қуйиб,
Тоғдек уйиб,
Ишга тушиб тез, дангал,
Буюк ишни
Бошлаб қуйиб,
Завод қурдик, тез, жадал.
Меҳнатимиз,
Қайнаб тигиз,
Хўб ажойиб жой бўлди.
Машиналар
Қайиш тоблар,
Хўб абойиб жой бўлди.
Аҳил бўлиб,
Ишни билиб,
Маррасига етказдик.

Терлаб-пишиб,
Қувонишиб,
Заводни ҳам битказдик.
Завод битди,
Ишлаб кетди,
Моторлари айланди.
Карвон-карвон
Пахта чаққон
У заводга жойланди.
Бажарилган
Буюк план
Бу социал маънодир.
Бу илғорлик,
Фидокорлик,
Янгичадир, авлодир.
Қани, келинг,
Пахта беринг,
Меҳнаткашлар, заводга.
Иш гулласин,
Жадалласин
Ушбу янги заводда.
Чарчамадик,
Меҳнат қилдик,
Меҳнат қилдик, мардона.
Мана бугун
Юзлар гулгун,
Ишлар буюк корхона.
Ўтмиш кунда,
Бу ўринда,
Қамчилар ўйнар эди.
Ушбу кунда,
Бу ўринда,
Завод гувицлар энди!

1931

ЖАДАЛЛАСИН ИЛҒОР ИШ

Қизиб мотор,
Авжга минди,
Юрди завод қўзғалиб.
Цехларида
Ишчилар
Илғорликни қўлга олиб.
Бу социал завод томон
Келди колхоз пахтаси —
Карвон-карвон
Пахта келди,
Заводда шай пахтачи.
Ривожли иш,
Қайнаган куч,
Илғорлик бор заводда.
Комсомоллар
Илғор бўлиб,
Парвоз берди заводга.
Янги турмуш,
Илғорлик-ла
Ўсмоқдамиз ҳар маҳал,
Беш йилликнинг
Буюк-буюк
Масаласин этиб ҳал.

1932

ҚИЗКЕТГАН

I

Қўлами кенг, сағрини кенг далали,
Бир заминки, яғриндору бўлали.
Боқсанг кўнглинг очилади, хушҳаво,
Елпиб эсар мойдай ёққан шамоли.
Қизил тусли, ҳамда кучли тупроғи,
Шайдо этар тўрт тарафи, ҳар ёғи.
Сағрисини Амударё ювганда
Тўлқинларни дейсан, тойнинг тайлоғи.
Иссиқ кунда Амударё ёқаси,
Бўлур кўм-кўк чаманзорлар воҳаси.
Амударё жавлон урган жойлардан
Бошланади Қизкетганнинг даласи.
Дарё оқар яйраб-яйраб ёзилиб,
Оёқ-қўлин узатганча чўзилиб.
Экинзорлар сероб бўлди сув билан,
Икки соҳил яшнаб кетди кўз олиб.
Кун ботишда анов Нукус қалъаси,
Олис эмас, яқин ахир ораси.
Меҳнат билан барпо бўлган, гуллаган,
Кўрганларнинг ортар завқи, ҳаваси.
Қучоғида давом этар қурилиш,
Қайнаб ётар меҳнат бунда ёзу қиш.
Машиналар гулдуриси таралар,
Зафар билан омухтадир ҳар бир иш.
Янги манзил, янги қалъа Қизкетган,
Қанотлари куйиб унга куш етган.
Энди эса планли иш, зўр меҳнат,
Йўлин яқин, ўзин гўзал, шод этган.

Меҳнат билан зар чироғи ёқилган,
Тепасига қизил байроқ қоқилган.
Қайтмас ғайрат, шижоату шавқ ила,
Саодати офтоб қадар балқиган.
Кўрган сари ифтихоринг ортади,
Зиёчилар электр сим тортади.
Меҳнатида ғалабалар ёр бўлиб,
Ҳар жабҳада иши олға кетади.
Радиодан таралади тарона,
Хизмат — ҳар хил, мақсад эса — ягона,
Ишлар бунда минг-минг одам, меҳнаткаш,
Ғайрат билан, ихлос билан мардона.
Бригаданинг аъзолари актив, шод,
Бир ёқадан бош чиқарган, сершиддат,
Ҳеч бир ишни ўринлатмай қўймайди,
Курашларда улар топмиш саодат.
Тингла, тингла, эй меҳнаткаш синфим,
Утмишда не бўлганини билар ким?
Бу майдонда не курашлар бўлганки,
Сўзлаб берай, қулоқ солиб тургил жим:

II

Қора туман, қон бийлаган кенг дала,
Элас-элас кўринади тун палла.
Тунд туманнинг зардобяга ўралиб,
Аччиқ тутун кўкка ўрлар барала.
Чопилганди бунда неча юзлаб жон,
Лахта-лахта оққан эди қизил қон.
Қонни тийиб ўч олишга мадор йўқ,
Қим бўлади ёвузликка чўнг қалқон?
Ялмоғизлар қонсиради, кемирди.
Қиздирди-да босди танга темирни,
Таловларда қақшаб қолди меҳнаткаш,
Босқинчилар чўчқа бўлиб семирди.
Қайғу билан туман босди кўнгилни,
Дилни эзиб боғладилар ҳар тилни.
Уйсиз қолиб раҳмсизлар дастидан,
Қанча жонлар тириклайин кўмилди.
Бадкирдорлар боймоқни ўйлади,
«Оғзи қийшиқ бойнинг ўғли сўйлади».
Зор-зор қақшаб қора туман ичида,
Меҳнат аҳли озодликни пойлади.
Еру сувлар қорни йўғон зўрники,

Могу йилқи бойники-ю мирники.
Қуруқ ётган эгар кўрсанг бир жойда,
Дердиларки: у ҳам эшон, пирники.
Золимлар кўп ҳийла, макр қўллади.
Урди, сўқди, хўп ишлатди, ёллади.
Утирса тубига, турса тирсакка —
Қамчи тушди, қадоқ қўл халқ хўрланди.
Боёнларнинг қамчинидан томди қон,
Ғам — ош бўлса, қайғу бўлди бурда нон.
Ўз элида заҳматкашлар қувғинда,
Ўз гўрини ўзи қазири нотавон.
Хондан буйруқ шу эзилган диёрга:
Ҳар ким борсин, канал қазиш — ҳашарга
Қарши бўлса шу заҳоти йўқ қилинг,
Тийин олмай хизмат қилсин бекорга.
«Хондан буйруқ!» Фуқарода не илож,
Дарра еди кимки ўжар, кимки кож.
Нонсиз, унсиз қанча-қанча бечора,
Қазув учун жўнаб кетди яланғоч.
Йиринглади йўлда оёқ йўрғалаб,
Товонгача терлаб оқди сирғалиб.
Панжаларга кириб чақир тиканлар
Юрар эдик дил баттарин тирналиб.
Азоб билан етиб келдик каналга,
Чивин чақди, тўқай эди қўналға.
Меҳнат оғир, ором йўқдир бир нафас,
Афзал эди йўлиқсак гар ажалга.
Қўлда таёқ, чир айланур шум мироб,
Қиприк қоқсанг қамчин тушар зирқираб, —
Оғир экланг ёки бахтсиз пешананг,
Бормас сендан бирор инсон ҳол сўраб.
Ҳеч ким боқмас оққан манглай терингга,
Қулоқ солмас фиғон, фарёд, зорингга.
Қўл-оёғинг бойлаб қўяр ётқизиб,
Сомон тикар, гўштинг шилиб терингга.
Етти таёқ тангинангни қонатар,
Сувдан аввал каналингдан қон оқар.
Не одамлар туролмади ўрнидан,
Тилсиз чўлда фарёд қолди беқарор.
Оҳ, золимлар қон оқизиб қондими?
Кўрсатмаган зулмлари қолдими?
Меҳнаткаш халқ мунгли, зорли йиғлагач, —
Шунда балки қаҳр ўти ёндими?

III

Қўзғалди халқ, зулм энди етади,
Жанг майдони гумбур-гумбур этарди.

Тўп,

Пулемёт,

Найза,

Милтиқ товуши

Қора булут пардасини йиртади.

Ер юзини янгратади садолар,

Қуёш кулиб туман тарқар, йўқолар.

Қотиб қолган тубсиз денгиз музлари

Парчаланар, тўлқин билан тарқалар.

Тоғлардан ҳам ёриб чиқди бир садо:

«Яшасин эрк, ғолиб келди нур, зиё.

Жаҳон пролетарлари, бирлашингиз!»—

Бу ҳайқириқ, чақириққа жон фидо.

Бу курашлар Октябрнинг кураши,

Партиядир меҳнат аҳлин қуёши.

Эрклик борки, ҳуқуқ борки бу ҳаёт,

Ва саодат турар бизга ярашиб!

1932

МАРДЛАРНИНГ ТАЛАБИ

Оз-оздан келмоқда илиқ ҳарорат,
Яқинлаб қолмоқда баҳор ойи ҳам.
Кўнгиллар қувонар, ўзга тароват,
Ёқимли шамолни кўрамиз баҳам.

Қиличин қайраган қаҳратон кетиб,
Қалин қор, бўронлар даврони ўтиб,
Баҳорнинг белгили маҳали етиб,
Ер узра заррин нур ёғмоқда кўркам.

Бу февраль қишнинг энг сўнги даврони,
Деҳқоннинг илк бора учрар доवони.
Белинги боғла, эй, юртим деҳқони,
Хут келди, ҳозир бўл, ҳозирлик чоғи!

Чин дилдан отлангин меҳнатга, деҳқон,
Эрта тур, суръат қўш суръатга, деҳқон,
Экдим деб имзо чек ҳужжатга, деҳқон,
Не қилсанг қиласан, келади чоғинг.

Қадрдон дўстлар бор, эмассан якка,
Дадил бўл, бўшашма, куч бер билакка,
Виждонли меҳнатинг элтар тилакка,
Мўл ҳосил беражак даланг ва боғинг.

1934

КУРАШ

(Достон)

I

Қоқ ярмига оғиб мудрар қора тун,
Қишлоқ маст уйқуда ором олади.
Аҳён-аҳён ҳурган итлар товуши,
Туннинг тинч қўйнига сингиб қолади.

Икки қора шарпа, бўйлари шифтдай,
Устда қора чопон, белларда белбоғ.
Қоронғи кечада юриб боришар,
Енг ичида келар чархланган пичоқ.

Оёқ учи билан авайлаб босиб,
Улар талай ерга етар бирпасда.
Яна ён-берларин огоҳ кузатиб,
Ариқлардан хатлаб ўтишар аста.

Гоҳо нимадандир хавфсирагандек
Бирдан тўхтаб қолиб, қотиб туришар,
Гоҳ қалтираб кетиб, оғир тин олиб,
Дарахт панасида писиб юришар.

Тилоберган боқди Тўраниёзга
— Чаққонроқ бўл, ўртоқ, ҳушёр бўл, ўртоқ!
Тез юр, қилар ишни қилиб қолайлик
Молу мулкдан ажраб қулоқ бўлар чоқ!

— Қўрқма, Тилоберган, сен хотиржам бўл,
Танда жоним борки, тиришажакман.
Мақсадни юзага чиқармоқ учун
Жону жаҳдим билан курашажакман.

Яна қадам ташлаб кетди қашқирлар,
Жонга ора кирди туннинг қораси.
Ана, қарадилар, орқаворатга:
Яқинлашиб қолди колхоз қўраси.

— Тўраниёз,— деди Тилов,— эҳтимол
Отахон қўрада бор чиқар шу чоқ.
— У қўрада бизни кутиб турибди,
У ҳам ишимизга бош қўшган, ўртоқ.

— Дўстим, нимагадир сира дов бермай
Орқасига тортиб титрар юрагим.
— Олло яхшиликка йўл солсин, дўстим,
Уринласин сену менинг тилагим.

Ана Отахон ҳам кўринди энди...
— Э, у кўриб қолди, таниб қолди ҳам.
— Қўрқма, Тилоберган, майли танисин,
Мен борар еримни биламан, ошнам.

— Аста чақирайлик бу ерга уни.
— Йўқ, ёнига бориб сўйлашмоқ зарур.
Йўқса кўп турмайлик бу ерда тўхтаб,
Ундай бўлса жўнаб кетайлик, ҳа, юр!

Улар кириб борди катта қўрага,
— Ҳа, келинлар,— деди Отахон аста.
— Бирор киши бунни сезиб қолмасин,
Ишни бажармоқлик керак бирпасда.

— Тездан қулфни оч, Отахон, дўстим,
Молни тездан олиб чиқиб кетайлик.
Фойдаланиб туннинг қоронғисидан
Мўлжалланган ерга бориб етайлик!

Қулмон сўраганда билмайман, дерсан,
Нима қилоларди, айт-чи, сени у?
У колхоз бошлиғи, ўзингга маълум —
Барча ёшу қари унга қарши-ку.

— Яхши, мен қулфни очайин ҳозир,
Ҳайданг саккиз ҳўкиз, саккиз снгирини,
Ўзим беркитаман уларнинг изин,

Қўрқманг пайқамайди ҳеч ким бу сирни.

II

— Туя кўрдингми?

— Йўқ!

— Сену биз билдик,

Аммо пайқамасин ҳеч ким бу сирни.

Отахон хушлашиб кузатиб қолди

Ўн олтита молу икки қашқирни.

III

Отахон, тонг чоғи келди Қулмонга:

— Қулмон оға, — деди қалтираб дир-дир.

Қўрадан йўқолди (тонгда билдим мен)

Бутун саккиз хўкиз ва саккиз сигир.

Ухлаб қопман, уйқу ўлик билан тенг,

Не қилайин энди, беринг маслаҳат?

Не қилайин, ёки қочиб кетайми?

Қочмоқликдан ўзга чорам йўқ фақат?

— Ўз уйингга тездан қайтгин, Отахон,

Аммо қочмоқликни сира ўйлама.

Ёлғондакам касал бўлиб ётиб ол,

Ҳеч кишига буни зинҳор сўйлама!

Келиннинг ҳам қулоғин бураб қўй,

Сўраб келгудайин бўлса гар биров.

Икки кундан буён оғриб ётипти —

Бетоб, дея жавоб қайтарсин дарров.

— Раҳмат оға, маслаҳатингиз маъқул,

Хайр энди тездан уйга қайтаман.

Агар биров «мол қани?» деб сўраса,

Мен касалман, билмайман, деб айтаман.

IV

Тонг отди. Таралди қуёшнинг нури,

Нурдан либос кийди боғлар, тўқайлар,

Гул ғунча очилди гулзорлар ичра

Сайради булбуллар ва бўзтўрғайлар.

Далада қулф урди гуллар, печаклар,
Подалар ҳайдалди ўтлоқлар томон.
Колхоз молларини ўтлатмоқ бўлиб,
Эрта тонгдан турди Қорабой чўпон.

Колхоз қўрасига қараб юрди у,
Етиб келиб, кирди оғилга томон;
Колхоз молларига кўзи тушди-ю,
Бир бало бўлганин пайқади шу он.

Қани саккиз сигир ва саккиз ҳўкиз?
Ажабланиб деди: — э, бу қандай ҳол?!
Яна санаб кўриб эшикка чиқиб,
Оғилни қулф солиб беркитди дарҳол.

Дарҳол қоровулни хаёл қилди у,
Ғам-ташвишга тўлиб юраги урди.
Тонгда елиб турган еллардан ўзиб,
Қулмоннинг уйига қараб югурди.

Ташвиш билан чолиб бутун йўл бўйи.
Қора терга чўмган эди Қорабой.
— Қулмон оға, — деди, — уйда бормисиз?
Уйғоқмисиз, оға? — деди Қорабой.

— Кимсан ўзинг, чўпон Қорабоймисан?
— Қорабойман, оға.
— Нима гап, қани?
— Оғилда ўн олти мол етишмайди.

Маълум эмас кимнинг олиб кетгани.
Бу ҳолдан кўп ёмон ташвишга тушиб,
Сенга етиб келдим арзим билан мен.
Қоровул йўқ эди.

— Қоровул касал.
Таъбимни наҳордан тирриқ қилма сен.
Мол йўқ эмиш! Елғон гапни гапирма!
Уни сендан бўлак ҳеч ким олмайди.

Тез топсанг топганинг, топмасанг агар
Сенинг хону мөнинг куймай қолмайди.
Тез топсанг топганинг, топмасанг агар

Жувонмарг бўласан, хазон бўласан.
Турмада чирийсан, бир умр бўйи
Еруғлик бетини кўрмай ўласан!

Она қашқир қулоқ Қулмоннинг сўзи
Шўрлик Қорабойга тигдек санчилди.
Гангиб, ақлу ҳуши бошидан учиб,
Не қиларин билмай эшикдан жилди.

Дала бўйлаб юриб, лаблари титраб,
Ўзича нелардир сўйлар Қорабой.
Мунчоқ-мунчоқ бўлиб оқиб кўз ёши,
Бошин қуйи эгиб ўйлар Қорабой.

Ўйлаб-ўйлаб гангиди боши:
Наҳот ўғри бўлсам, энди не чора?
Кимга борсам экан, кимга арз қилсам,
Ким кираркан менинг жонимга ора.

«Бекмуродга бориб айтай» деди у,
Шошиб-пишиб олди унга йўлини.
— Шояд, шояд — деди, — оғам деб Мурод,
Шояд менга чўзгай ёрдам қўлини.

— Уйингда бормисан деб, Мурод оға,
Арзи додим билан сенга келдим мен.
Отимни ёмонга чиқарди Қулмон,
Тухматдан халос қил, раҳм. айлагин сен.

— Не бўлди, Қорабой, дадил бўл иним,
Титрама ўзингни пича босиб ол.
Бўхтон мишмишларга қулоқ солма ҳеч,
Бир бошидан сўйла, қани, қандай ҳол?

— Оғажоним, айтсам колхоз қўраси
Тунда қоровулсиз қолиб кетибди.
Ундан саккиз сигир, саккиз ҳўкизни
Кимлардир ўғирлаб олиб кетибди.

Молни ёяйин деб келгандим тонгда,
Эшикни очсамки, ўн олти мол кам.
Ўз кўзимга ўзим ишонмай шошиб,
Қулмоннинг ўйига югүрдим шахлам.

Ҳодисани айтдим, «Уғриси ўзинг,
Ўзинг!» деб чўрт кесди менинг сўзимни.
Топмасанг турмада чирийсан деди,
Қараб туриб ўғри қилди ўзимни.

— Вақтни ўтказмайлик, югур Қорабой,
Тезлик билан чақир Отамуродни.
Уни топ, «Бекмурод оғам айтди» де,
Эгарлаб келтирсин ҳов, тўриқ отни!

Шивир-шивир гаплар тарқай бошлади
Қишлоқнинг олису яқин ерига.
Уғрини топишга шайланди мардлар,
Айиллар боғланди отлар белига.

Бу ишга «киришди» бошлиқ Қулмон ҳам:
— Тугиш керак, — деди, — ўғри тулкини!
Ҳеч кимнинг ҳаққи йўқ, — деди яна у, —
Ўғирламоқ учун колхоз мулкини.

Бекмурод буюрди Олти мард йигит
Таралиб кетдилар ҳар ёқ-ҳар ёққа.
Бири мол изини қувиб жўнади,
Бири милицияга хабар қилмоққа.

Олти марднинг бири Қорабой эди,
Кўпчиликка тикар эди кўзини.
Қулмон ич-йчидан кетар эди зил,
Қайга қўярини билмай ўзини.

Титраб бўзарарди, ранги ўчарди,
Уғрини ахтариб топингиз, дерди.
Тутган ерингизда ўлдилинг уни,
Бошин болта билан чопингиз, дерди.

Олти йигит йўлга тушдилар дадил,
Отлар туёғидан кўтарилди чанг.
Ўз дарди ичида қалтираб Қулмон
Ортларидан боқиб қолди хаёлчан.

V

Отлар йўрғалайди. Йўл ён бағрида
Яшнаб кўм-кўк бўлиб ётар далалар.

Кўчани шавқу завқ билан тўлдириб,
Шовқин солиб ўйнар ўсмир болалар.

Мева дарахтлари ерга шох эгиб,
Ҳосилин кўз-кўзлар ўнгу сўлларда.
Илдам елиб борар ёлғиз сувори,
Кенг далани кесиб ўтган йўлларда.

Отнинг туёғидан тўзиб учган чанг
Ел билан ҳар ёнга таралиб турар.
Аргумоққа қамчи босиб Оймурад,
Миляция томон ошиқиб борар.

Мана, етиб келиб отдан тушди-ю,
Бошлиқнинг ёнига югурди дарҳол.
— Салом.
— Салом, салом, келинг, Оймурад —
Иш ҳақида ундан сўради аҳвол.

— Хўш, аҳволлар қалай?
— Аҳволим ёмон! —
Такрор ёмон деди Оймурад шунда.
Саккиз сигир билан саккиз ҳўкиз йўқ,
Уни олиб кетган ўғрилар тунда.

— Ия, қоровул-чи?
— У ухлаб қолган.
— Активлар-чи?
— Ҳе, улар ҳам ғофил қолган бу сирдан.
Фақат тонг отганда Қорабой чўпон
Шошиб хабар қилди бу сирни бирдан.

Олти йигит отга миндик ошиқиб,
Ахтаришга тушдик йўқолган молни. —
Ишни текширишга тушди бошлиқ ҳам
Аниқламоқ учун тездан бу ҳолни.

Тездан МТСга телефон қоқди у,
Етиб кириб келди Бексинбой дарров.
— Ишни сўнгигача етказиш керак,
Колхоз қўрасига ораламиш ёв.

Биз текшириш ишин олиб борамиз,
Мен колхозга жўнай, сен шаҳарга бор.
Тегишли жойлар-ла сўйлаш, аниқла,
Ҳақиқат иш, албат, бўлажак ошкор.

Ишни текширмоққа шайланиб шунда,
Оймуродни бошлаб кетди Бексинбой,
Бир зумда бошлиқ ҳам отига миниб,
Колхозга йўл тутди ошиб дала-сой.

VI

Кун иссиқ. Гуллардан гулларга қўниб,
Тинмай учиб ўйнар шўх капалаклар.
Ғир-ғир эсиб турган шабада билан
Шивирлашиб куйлар ям-яшил барглар.

Барқ уриб очилган ранг-баранг гуллар,
Қуёшга тутади гўзал чеҳрасин.
Қалин чирмовуқлар чирмашиб ўсиб,
Ўраб-қуршаб олган тўқай теграсин.

Бир вақт «тўхтаг!» деди от бошин тортиб,
Йўлдошлар кўзига боқиб Қорабой.
— Хув анови тўқай ичин кўрайлик,
Бу ер ўғри учун энг қулай бир жой.

Шунда бири деди: — Тўқай ичини
Қидирмоқлик керак, гапингиз тўғри!
Ўғри тезлик билан олислаб кетмас,
Балки қўнган чиқар тўқайда ўғри.

Шунда суворилар тўқайни ўраб
Чекка-чеккасидан кирдилар огоҳ.
Гоҳ отлар қоқилар, гоҳида эса
Манглайларни тирнаб урилади шох.

Қуёш алангаси ёндираб ерни,
Тўқайзор шувиллаб туради бу дам.
Қушлар ҳам дам олиш учун қўнгандай,
Гўёки ҳиссиққа беролмай чидам.

Ҳар ўнгир, ҳар изни ҳушёр кузатиб
Улар кезишади ҳар ёқ-ҳар ёқда.
Ишора қилишар узоқлардан гоҳ,
Бир-бирларин кўриб қолишган чоқда.

Терлар манглайлардан оқади юзга,
Кийимлар жиққа ҳўл, этга ёпишган.
Кўзлар из ахтарар. Қалблар ошиқар.
Уғрини топишга, ёвни топишга.

— Эй, келаверинглар! — таралди садо,
Қорабой қўлини силтади шу чоқ.
Кўзларин кенг очиб қаради яна,
Ана из қолдирмиш қандайдир туёқ.

Кўрди-ю, қувончи кўксига сирмай,
Тоғ чашмаси каби жўш уриб тошди.
Елиб келаётган дўстларга қараб,
Яна қўл кўтариб кенг қучоқ очди.

Унинг овозига қулоқ солишиб,
Етиб желишдилар дўстлар шу дам,
Барчада зўр севинч: топилди, мана,
Ниҳоят қувилиб изланган из ҳам.

Кўзни изга тикиб, изни йўқотмай,
Из билан олдинга босдилар яна,
Охир тўхтадилар, энг охирги из
Анҳорнинг четида тугамиш, ана.

Отларни «чу-чу!»лаб сувдан кечдилар,
Ўтдилар сувнинг ўнг соҳилига тез,
Уфқда қизариб кун ботиб кетиб,
Шом юлдузи милт-милт боқарди бу кез.

VII

Тўраниёз қотиб ухлар ўликдай,
Тилоберган ўлтиради юммай кўз.
Қаршисида қопда тироқлик турар
Кун кеча сўйилиб гўшт бўлган ҳўкиз.

Қаршисида — қолган моллар бойловда,
Ола сигир яккаш тинмай маърайди,
Қўрадаги қолган бузоқни эслаб,
Қайғуради, ҳар тарафга қарайди.

Ёрилгудай тирсиллайди елини,
Термилади, боласини қумсайди.
Қани энди у келса-ю ўйноқлаб,
Чўлпиллатиб тўйиб-тўйиб эмсайди.

Ярим кеча. Шовиллайди тўқайзор,
Тунги шамол тиним билмай елмоқда.
Ва яқинда маъраб турган сигирнинг
Овозини тинмай олиб келмоқда.

Ана, яна қулоқ осди Қорабой,
Ўша таниш говуш такрор эшитилди.
Йўлдошларин йўлга бошлаб шунда у,
Говуш келган ёққа ишора қилди.

Туннинг қоронғисин қоқ ёриб, улар
Эҳтиёткор босиб юрдилар аста.
Ана, буров солиб бойланган моллар
Нотинч бўлиб турар тўқайда — пастда.

Ана, икки ўғри донг қотиб ухлар,
Ёнларида ётар ялтираб пичоқ.
Оёқ учи билан бориб Қорабой,
Пичоқларни олди қўлига шу чоқ.

Уйғотди, ўғрилар уйғониб боқди,
Уларга қолмайди қочмоқ учун жой.
— Ухлаб қолсиз, уйқу ўлик билан тенг,
Туринг! — пичинг қилиб кулди Қорабой.

— Нени қидирасиз! — деди яна у,
Пичоқни изламанг, у бизда — мана.
Мардлар қаршисида номард ўғрилар
Титраб қуйига бош эгдилар яна.

VIII

Ариқларда сувлар оқар айқириб,
Сув бетида оппоқ кўпиклар ўйнар.

Қушлар тинмай сайрар. Тиниқ ҳавода
Эркин қанот қоқиб тўрғайлар куйлар.

Далалар, ипакдан кашта тутгандек
Ранг-баранг чечаклар билан барг урар.
Колхоз идораси олдида бу пайт
Икки эгарланган от бойлоқ турар.

Ҳозир саволларга жавоб беролмай,
Тик оёқда дир-дир титрар Отахон.
— Қай вақтда, не учун қотиб ухладинг?
Тўғри жавоб қайтар, сўйлама ёлғон!

Бўлган ишнинг бари сен учун аён,
Бизни алдамоққа излама чора...
Отахон алжираб, жавобига лол
Боши қотиб турар сўроқлар аро.

Қулмон ҳам қалтироқ ичида қолиб,
Тинглар терговчининг одил сўзини.
У гоҳо бўзариб, гоҳо қизариб,
Ҳеч на билмаганга солар ўзини.

IX

Шу маҳал кўчада қий-чув кўтариб
Ёш ўсмир болалар ҳаммопиш ўйнар,
Қўрадан Қулимбет шавқ билан боқиб,
Ўз ёшлик чоқларин хотирлар, ўйлар.

Ҳў ана, Қулмоннинг ўғли Боймурод,
Тупроқ сочиб ўйнар, қўли, юзи чанг.
Чаққонга дўқ урар: — Жўна бу ердан!
Бир тепаман, агар жўнаб кетмасанг!

Чаққон «ҳа-ҳа» деди, Боймурод шунда
Бир тепди Чаққоннинг ҳаммопишини.
Чаққон шунда бирдан, мушт туширди-ю,
Қонатиб юборди унинг тишини.

— Вой тишим, ҳап сени, — яниди
Боймурод
Иккисин ажратди Қулимбет шу дам.

Чаққон ҳам:— ҳап сени, тўхтаб тур,—
деди,—
Дадангинг сирини очиб бермасам.

— Нимани очардинг?

— Нимани эмиш!..

— Ҳа, ўзинг айтдинг-ку,— деди яна у.—
«Ахир, менинг отам ўн олти молни
Тўқайга яшириб қўйган» дединг-ку.

«Сиринг таги чиқди» деб ўйлади-ю,
Икки ёш болани етаклиб шу он
Алдаб гапга солиб, шошиб, Қулимбет
Тезлик билан юрди идора томон.

Қийқириқ янгради орқа кўчадан
Ва қайрилиб боқди Қулимбет шу он.
Топилган молларнинг олдига тушиб,
Ўғрилар келарди бош эгиб тубан.

Иккисининг қўли ортида боғлиқ
Атрофин отлиқлар ўраб олишган.
Шу лаҳза катталар ва ёш болалар
Йиғилиб келдилар яқин-олисдан.

Ана, ола сигир олдда йўл бошлаб,
Орқасидан келар эди ўн тўрт мол.
У, қўрага яқин келган ониёқ
Маъраб бузоғига югурди дарҳол.

Одамларга қараб, деди Қорабой:
— Қўрқмай сўзлаш керак ҳаққоний сўзни.
Бою қулоқларга бош қўшди Қулмон,
У йўқ қилмоқ бўлди бизнинг колхозни.

Ўғрининг бошлиғи Қулмоннинг ўзи,
Колхоз ишларини орқага сурди.
Колхознинг молини қийратиб сўйиб,
Қўю эчкисини нафсига урди.

Ана, Қулимбет ҳам деди: — Бу ҳақ сўз!
Ўғрининг бошлиғи шу Қулмон ўғри,

Болаларга айтиб, ўз отасининг
Сирин очиб берди мана шу ўгли.

Идорага элтиб икки болани,
Бўлган ҳодисани айтди Қулимбет.
Ўгли Бекмуроднинг олдида Қулмон
Лом деялмай турар, қотиб бетма-бет.

Тўрт ўғри ушланди, ёвуз ўғрини
Милиция томон ҳайдаб кетилди.

Улар суд қилинди халқ ўртасида,
Уларни жазога ҳукм этилди.

Х

Умум мажлис бўлди. Қолхоздаги халқ
Қорабойни раис қилиб сайлади.
Тўрт юз жон бир бўлиб, бир ният билан,
Ҳалол меҳнат учун кучни шайлади.

Хўжалик айланди тўқ хўжаликка,
Ҳар хонада сигир, қўша-қўша қўй.
Қолхоз байрам олди мусобақада,
Ютиб чиқиб, қилди жуда катта тўй.

Ғалла билан тўлди қолхоз омбори,
Қолхоз ўса борди яшнаб кундан-кун.
Янги клуб қурди, идора қурди,
Мактаб, ясли қурди болалар учун.

Идора қошида радио карнай,
Байрам чақириқларин Москва сўйлар.
Ясаниб кийинган бахтиёр ёшлар
Безатилган клуб олдида ўйнар.

Меҳнат шараф иши, ҳур меҳнат билан
Ҳаёт кундан-кунга бўлди фаровон.
Қолхоз дадил қадам ташлаб йўл солар,
Улуғ коммунизм баҳори томон!

СОВЕТ ЭЛИ — ЛЕНИНИЗМ ВАТАНИ

Ленинизм —
Тошқин булоқ тугамас,
Оқиб турган халқдан унга жон кирган
Шунинг учун чўллаганда суғорди,
Ленинизм чанқоғимни қондирган.
Ленинизм —
Умримнинг ёруғ ойи,
Ҳеч бир замон ўчмайдиган қуёши.

У яшади,
Тагин яшай беради,
Кенг жаҳонга кенг ёйилиб қулочи.
Ленинизм —
Бахту бирлик тираги,
Ленинизм меҳнаткаш халқ қўрғони.
Ленинизм —
Коммунизм юраги.
Ленинизм халқ шуҳрати ва шони.
Ленинизм —
Партиянинг кенг йўли,
Қурашларда зафарларга бошлаган.

Ленинизм —
Музаффарлар қўрғони,
Ёвни енгиб,
Яксон этиб ташлаган.
Ленинизм —
Бахт боғини гуллатган,

Мазлумларнинг
Кўрар кўзу қароғи.
Ленинизм —
Қардош халқлар қардошлигин
Мангуликка ўрнатди,
Ҳилпирайди байроғи.

1938

ШУМАНАЙ

I

Тақир дала,
Тентирайди оломон,
Танлари доғ, усти-боши қора қон.
Чидаб бўлмас оғир азоб шу қадар.
Мўлтирайди, тентирайди неча жон.
Сариғ туслик
гажак чаён чаққандай
Титраб, қақшаб чирқиллади Шуманай.
Бу чинқириқ Шуманайнинг додимас,
Қони оққан
Инсон доди ҳар қалай.
Халқлар ботди оқиб ётган мўл қонга,
Унқир-чўнқир тўлди ўлган инсонга.
Дехқонларнинг ер ишлашга эрки йўқ,
Одамлар зор бўлдилар сув ва нонга.
Бундай хўрлик элни этди хору зор,
Зўравонлар кенг жаҳонни этди тор,
Ноиложлар уй-жойини тарк этди,
«Яхши қол, — деб, — ота, она, сева ёр!»
Барча одам бунда вафот қилгандай,
Яшнаб турган қизил гуллар сўлгандай,
Халқ ўрнини қора туман эгаллаб,
Эл-элатсиз бўшаб қолди Шуманай.
Эл йўқ,
Халқ йўқ,
Номига ҳам бир уй йўқ,
Уй қаёқда, ҳатто чайла ва чий йўқ.
Қуруқ дала, довул ўйнар тўзонли,

Эл-элатсиз, одамсиздир ер. Кўй йўқ.
Бир ён майдон, бир ён қамиш ва тўқай,
Фақат ҳоким йиртқич жондор ва тўрғай,
Одамзот йўқ. Қуриб ётар кенг дала,
Жулдур кийган ним яланғоч фақирдай.
Бўтасидан ажраб қолган тевадай,
«Одам келсин, сув оқсин», — деб бевадай,
Қулоч кериб зор-зор йиғлаб ва қақшаб,
Неча йиллар шундай ётди Шуманай.

II

Яшнаган эл Аму бўйлаб юрди шай,
Қараб завқинг ортиб кетар, кўз тўймай.
Янги элат,

Бу бахтларнинг макони,
Шоду хуррам,

Шавкатли эл Шуманай!

Янги макон Шуманайнинг бўйида,
Халқ йиғилган салтанатли тўйида.
Қуёш каби ярқиради, яшнади
Шундай ният яшарди эл ўйида.
Шу сабабли ҳар томонга солсак йўл,
Иш унумдор, бўшашмайди, маҳкам қўл.
Уткир зеҳн, қудратли куч қўшилса,
Қурашларда қозонилган зафар мўл.
Шу сабабли ясатдик биз далани,
Ясантирдик ҳар бир қишлоқ, қалъани.
Ариқларда сувлар оқар кўп равон,
Қўлимизда оби ҳаёт канали.
Қудратимиз каналлардай тошқиндир,
Кундан-кунга дарёлардай жўшқиндир.
Сувга сероб бўлар яна кўп чўллар,
Қақроқ чўллар қулф урмоғи яқиндир.
Униб, ўсиб гуллар пахта, бедалар,
Шундай букун яхши ният, ваъдалар.
Ҳар ер бўлар оқ олтиннинг макони,
Буни халқим ўринлатиб уддалар.
Кенг далада бўлар асл боғу роғ,
Мева битар ҳар галгидан ширинроқ.
Инсон учун керак бўлган емишининг
Ҳосиллари уйилажак мисли тоғ.
Далаларга боқиб кўзлар қамашар,

Утлоқларда қўй, қўзилар маърашар,
Бундан ўтган йўловчилар лол қолиб,
Бор вужуди кўз бўлару қарашар.
Ленин берган бу улкан бахт булоғи,
Қўлимизда ушбу булоқ қулоғи.
Шу сабабдан Шуманайнинг элларга
Макон бўлди ҳар бир яқин, йироғи.
Бу, Шуманай шавкат шоннинг макони,
Ҳил-ҳил асл ва сара дон макони,
Фарғонадай барқ урмоқда ушбу кун,
Меҳнат билан топилган нон макони.
Кундай кулиб гулламоқда Шуманай,
Қулф урмоқда, турланмоқда Шуманай.
Маконимиз Шуманайнинг бўйида,
Келинг, дўстлар; биргалашиб тўй-тўйлай!

1938

ЧОП ТУЛПОРИМ, ЧАРЧАМА

Чоп тулпорим, чарчама,
Москвага элт чаққон.
Пойтахтимни соғиндим,
Менга бермиш у дармон.
Москвани кўрайин,
Бориб Ленин отамга
Дилдан салом берайин,
Зиёратда Жамбулдай
Қошида бош эгайин.

Чоп тулпорим, чарчама.

1940

ФАШИЗМГА УЛИМ

Фашизм — бу гурбат, шафқатсиз уруш,
Фашизм бор жойда бўлмас соз турмуш,
Фашизм — бу жафо, очлик, гадолик,
Фашизм бор жойда бўлмас қурилиш.

Н а қ а р о т

Эй буткул жаҳон
Қўтарил, қўзғол!
Фашизмни, қир,
Ол байроқни ол!

Фашизм қон тўкар, келтирар офат,
Одам қонин ичар фашист касофат.
Фашизм халқларни солар азобга,
Фашизм бу — ўлим, мудҳиш ҳалокат.

Н а қ а р о т

Поёнсиз дунёда пролетар халқлар
Ойдин йўллар оша урмоқда туғён.
Мазлумлар кун сайин курашда балқар,
Тезда фашизмга келади қирон.

Н а қ а р о т

Сен бизга улугсан, Ватан — онажон!
Жангга кирди буюк халқ мисли бўрон!
Фашизмни енгиб зафар топамиз,
Фашизмдан асло қолмайди нишон.

Н а қ а р о т

ТИНГЛА, УҒЛИМ

Тингла, ўғлим, жанг қилурман мардона,
Қўлларимдан тушмайди ҳеч ўқ-яроқ.
Агар ёвни яксон этмай борсам мен,
Бундан кўра ўлган минг бор яхшироқ.

Тингла, ўғлим! Азалдан бор бир ҳикмат:
«Тушда илон кўрсанг — ганж, ўнгингда — янч!»
Оёқ ости бўлмасин эл-юрт, десанг,
Ёв кўзини ўй, кўксига найза санч!

Тингла, ўғлим! Бу — зафарга йўлланма!
Уч истаги тинчлик бермас жонимга.
Мен биламан, ўраб ётар бизни ёв,
Қонхўр қашқир тўймагандир қонимга.

Тингла, ўғлим! Қашқир — кўзи душмани,
Сен — қўзимсан, сенинг учун мен — қалқон.
Бил, юртимдан қуважакман душманни,
Керак бўлса, Ватан учун мен қурбон.

Тингла, ўғлим! Кўкдан ёғар қўрғошин,
Қирғинлардан селдай бўлиб оқар қон.
Халқим учун, бахтим учун, сен учун
Фидо бўлсин майли, болам, ширин жон.

Тингла, ўғлим! Ёвни енгиб қайтарман,
Дарё-дарё қон оқса-да қўйнимдан.
Сочларингни силарқанман суйиб мен,
Эркаланиб, қучоқларсан бўйнимдан.

1942 йил. Ҳаракатдаги армия.

ПУЛАТ ХАНЖАР

Салом сенга, эй, меҳрибон укажон,
Оғанг рози сендан бугун, жанг аро.
Юрагимга мадор бўлди ёш қалбинг,
Совғанг сенинг кўзларимга нур-зиё.

Хўшлашаркан, ханжар тутдинг қўлимга,
— Мендан сизга ёдгор, дединг, акажон! —
Белларимга камар тақдинг сен гўё!
Билагимга қувват бўлдинг ўша он...

Тўрт томоним ўраб олди бир кун ёв,
Еру кўкни қоплар эди чанг-гўзон.
Душманга ўт очай десам, ўқ тамом,
Граната ҳам тугаб қолди бир замон.

Бошдан-оёқ қора қонга беландим,
Яқин эди ўлим деган хавф-хатар,
Шивирлардим: — «Укажоним, бўл омон...»
Лекин шу пайт: «Мени ол!» дер у — ханжар...

Қўлларимда ўйнаб пўлат ханжаринг,
Даҳшат билан қулоч кердим қонга-қон.
Ботир оғанг ёвга қарши борганда,
Ер билан тенг бўлди йиртқич беомон.

Ёвни қириб, мен хумордан чиқдим бир.
Мендан ўлим чекинганди дафъатан,

Зафар билан тонг кўз очди парпираб,
Фронт бўйлаб донғим кетди тонг билан.

Пешанангдан ўпдим сени хаёлан,
Муборакбод этдим, қучиб, укажон,
Ҳамиша сен оғанг билан биргасан,
Шундан зафар мен биландир ҳар қачон!

1942 йил. Ҳаракатдаги армия.

УКРАИНА УТ ИЧИДА

Тинч, осуда эл устига
Босиб кирмиш еб тўймас ёв,
Ҳалол топган ош-нонини
Тортиб олар у беаёв.

Украина осмонини
Қоплаб ётар қора булут
Қонга ботар гулшан боғлар,
Еш гўдаклар бўлар нобуд.

Болтиқ бўйи, Днепрда
Тўжилмоқда бегуноҳ қон.
Жон бермоқда ёшу қари,
Хонадонлар бўлар вайрон.

Вайрон бўлган ўлка бўйлаб,
Нола қилур эл дам-бадам.
Жудо бўлар оналардан
Норасида гўдаклар ҳам.

Айрилмоқда биров бу кун
Ота-она, ёр-дўстидан.
Жудо бўлар яна биров
Ошаб турган ризқ-рўзидан.

Кимлар севган ёрдан жудо,
Юрак бағри хунга тўлмиш.

Узгаларнинг моли талон,
Номусидан тирик ўлмиш.

Бировларга ёт бўлгувси
Киндик қони томган тупроқ,
Айри тушар бошқа биров,
Униб-ўсган элдан бу чоқ.

Уриб, янчиб тутқун элни,
Ташимоқда ёв молини.
Оғиз очса, ўққа тутиб,
Танг этар юрт аҳволини.

Қўлидаги сўнгги бурда
Нонигача тортиб олди.
Бир тукини қўймай элнинг,
Имонини сотиб олди...

У сидириб олди ҳатто
Кийиб турган кийим-бошин.
Оч-яланғоч тентиб юрар,
Ёш болалар тўкиб ёшин.

Ота-она, опа-сингил,
Туғишганлар зор-интизор, —
Қон ичида ютмоқда қон,
Босқинчилар дастидан хор.

Қора қонга бўялмишдир
Шевченконинг қўшиқлари.
Бу хўрликдан элу юртнинг
Лахта қондир юрак-бағри.

О, сен қонли Украина,
Қолдирмасмиз ўт ичида.
Хор этмасмиз сени ортиқ,
Жонлар садқа ўтинчингга!

Дўстлар келар — кўкси қалқон,
Ёвлар яксон бўлур албат.
Яшнар яна гул-боғларинг,
Кулар эрта бахт-саодат.

Сенмисан деб, ёвларга ёв,
Отга қамчи босар эрлар,
Сени озод этмоқ учун,
Қардошлар от суриб келар.

Украина, қўлингни бер,
Туғишган эл, эй, ҳур инсон,
Сенинг ботир қўлларингда
Озод бўлар бутун жаҳон!

1942

МИНОМЕТЧИ ҚОРАМИРЗА

I

Нақ йигирма уч йил аввал,
Улуғ Орол қирғоғида,
Довкемирнинг жаннат мисол
Гуркираган қучоғида

Қўз очди бир жажжи гўдак,
Қарши олди дунё шодмон,
Қуйдай оқиб «инга...» саси,
Бу хуш хабар кетди ҳар ён.

Туғилганди тўнғич фарзанд,
Мамнун боқар ота-она.
Бор-будини сочиб элга,
Бошладилар тўй-тантана.

Қорамирза, деб ўғилга
От қўйишар улар шу кун.
Тўй-тўкинга йиғилганлар
Тарқайдилар аста мамнун.

II

Қирқ биринчи йил даҳшати!..
Кўкни қоплар қора булут.
Қон сачратиб кун ботарда
Юртга фашист солмиш човут.

— Йигит бўлдинг мана, ўғлим,
Ватан учун кўкси қалқон.

Улғайтирган сени — шу эл,
Уни ёвдан асра омон!

Отланади Қорамирза
Она сўзи унга фармон.
— Онажоним, эгма бошинг,
Эл-юрт учун бўлсам қурбон!

III

Нина сочар аччиқ аёз.
Ер муз қотган метин қадар.
Тўқайларни қоплаган қор,
Оқ туядай чўкиб ётар.

Тиним билмас изғирин ел,
Юз-кўзларни ўтар чимчиб.
Остин-устун бўлгандай кўк,
Қўним топмас булут тинчиб.

Уша кеча Қорамирза
Кўзларида қасос ўти,
Ёвга қарши ғазаб билан
Тилга кирди миномёти.

Ой жамоли ороланган
Ойдин Орол учун, бутун
Қозоқ дарё, Довкемирда
Яшнаган чўл, гулзор учун.

«Қизил аскар» қизларининг
Маржон бўлган манглай тери,
«Болам!..» деган илиқ бир сўз,
Ватаннинг ҳар қарич ери, —

Бари-бари учун тинмай
Узмоқда ўқ, йўқдир сони.
Кул билан тенг бўлур шундай
Қон қусган ёв истехкоми.

Худди шундай, яшин тахлит
Кўчар олға қонли сафар.
Қорамирза кўзларида
Чақнар эрта — шонли зафар!

1942

БОТИР

Совет Иттифоқи Қаҳрамони, учувчи
Пилис Нурпеисовга

I

АХД

— Хайр, онажон, хуш қол, ота,
Юрагимда ғазаб қайноқ.
Душманнинг шум қадамидан
Ватан кўкси бўлмоқда доғ.

Она элим, Аму, хуш қол,
Хуш қол, ёру қадрдоним.
Бу бўстондан аямасман
Керак бўлса ширин жоним, —

Деган чоғи Пилис ботир,
Аён бўлди юрак рози,
Оташ сўздан дармон олиб,
Халқи бўлди ундан рози.

У халқ билан хўшлашган чоғ
Қўл қисишиб, қучоқлашиб,
Севган қизи Ойимхон ҳам
Дарё каби турди тошиб.

Қанот ёзган қийғоч қоши
Ой юзига ярашарди.
Қора кўзлар ҳозирданоқ
Интиқ бўлиб қарашарди.

Баҳор гули Ойим қизнинг
Жилмайганда қора кўзи,

Бол томарди лабларидан
Руҳлантириб ширин сўзи.

Боқди Пилис дилдорига
Худди ёзги офтоб бўлиб,
Қучоқ очди Ойим жонон
Кўкрагига шодлик тўлиб.

Иссиқ бўса оловида
Эриб кетди гўёки лаб.
— Биз содиқмиз халққа, — деди
Икковни ҳам омад тилаб.

Хайрлашди, отга минди,
Йўлга тушди ботир Пилис.
Кўздан ғойиб бўлгунча у,
Қараб турди вафодор қиз.

«Элга хизмат — олий ҳиммат»,
Шу сўзларни тугиб дилга,
Қиз отланди далага сўнг,
Кетмонини олиб қўлга.

Униб-ўсган маконида
Қайнади иш фронт учун.
Кетмонлар ҳам қилич каби
Ярқирарди нурда бугун.

Ер текислаб, уруғ қадаб,
Ойим маҳкам боғлар белин:
— Душман асло, — дер эди у, —
Қул қилолмас Совет элин.

II

ВАЪДАГА ВАФО

Уруш қизгин,
Қонли майдон,
Ғазаб ҳамкор ҳар бир эрга.
Қасам берар чин юракдан
Киндик қони томган ерга.

Ватан учун, эл-юрт учун,
Жангчи бўлиш улугъ шараф.
Ёвни яксон этмоқ керак,
Қуроллардан олов тараб.

Шундай фикр бўлгандир жо
Ҳар солдатнинг юрагига.
Бериб турса халқи мадад,
Етажак у тилагига.

Кўз ўнгида обод юрти,
Кремлни кўрар яққол,
Ундан зафар ва хушхабар
Кутган элни кўрар яққол.

Остида от гижинглайди,
Қўлда қурол, қўлда байроқ.
Чапаевдай етар кучи
Ҳар бири ҳам қўпорса тоғ.

Уруш қизгин, қонли майдон,
Қорни ҳатто поралар ўқ.
Гумбурлашиб замбараклар
Ер бетига пуркашар чўғ.

Зир-зир титрар ернинг бети
Тўқайда ўт, бурқиб тутди.
Ёмғир мисол ёғиб кўкдан
Бомба ёрди ернинг бетин.

Ўқ ёғади ёмғир бўлиб,
Кўринмайди кўзга осмон.
Кўкдан ҳатто яшин кўчса,
Сезмай қолар жангчи ўғлон.

Бундай оғир асноларда
Киши вазмин бўлгани соз.
Мардлигини иши билан
Кўрсатади асл шоввоз.

Пилис ботир кўз ўнгида
Жилва қилиб она юрти,
Томирида куч ва ғайрат,
Дарё каби тўлқин урди.

Қандай қирон, қандай юрак
Ёв устига учиб борган?!
Бу — мард Пилис, эл фарзанди
Баҳодирлар ўрناق олган.

Ёв қўргонин ботир Пилис
Шиддат ила қилди вайрон.
Самолётдан учган бомба
Ҳеч бермади ёвга омон.

Улиб кетди қанчалари,
Қолгани ҳам қийналарди.
Самолётдан ёғилган ўт
Ҳаммасини қиймаларди.

Қор тепамас бу кўринган,
Душман ётар ерни қучиб,
Уст-боши илма-тешик,
Ётар бари ўққа учиб.

Сув эмасдир қор юзида,
Бу — душмanning оққан қони.
Бу кўринган том ҳам эмас,
Балки ёвнинг қабристони.

Чанг ўрлайди кўкка қараб,
Гумбурлайди пасту баланд.
Жангда шундай чиниқарди
Ватанига содиқ фарзанд.

III

пилисининг ойимга хати

— Нигоримсан, Ойимжонон,
Бир эслаб қўй, мени, жоним.
Сен биландир фикру ёдим,
Ақлу ҳушим ва жаҳоним.

Завқ бағишлар юрагимга
У қадрдон гулистонлар.
Хотиримдан ўчмас сира
Қурдош бўлган ҳур инсонлар.

Эл қатори юрагимда
Гулдай яшна, гўзал сафдош.
Бирга ўқиб, бирга ўсдик,
Сен кўз эдинг, мен эса қош.

Ёдингдами, эй дилбарим,
Бир кун эсган тонг шамоли.
Далаларни нурга бурқаб,
Шўълаланди ёр жамоли.

Ёр жамоли дардга даво,
Бол бағишлар тилимизга.
Ўша куни Фарҳод — Ширин
Ишқи кўчди дилимизга.

Халқ мулкидир менинг қалбим,
Сен ҳам халқнинг фарзандисан.
Ҳалол айтсам, шу сабабли
Менинг учун арзандасан.

Зийрак қизсан, Ойимжоним,
Меҳнат билан бўлгин ҳамдам.
Она учун ишлаб ҳормас
Ор-номусли барча одам.

Бизга оқ сут берган она,
Қадрли юрт бўлсин омон.
Онасидан, Ватанидан
Бирор фарзанд аярми жон!

Мен автомат отсам ёвга
Сен кетмонни ургин ерга.
Обод бўлсин чўллар тўйиб
Пешавадан оққан терга.

Доғ ювилиб, боғ яралиб,
Яшнаб кетсин изингда гул.
Зафар қучиб қайтганимда,
Қутиб олсин куйлаб булбул.

Жўшқин Аму тўлқинида
Анор юзин чайқаб қизлар
Канал қазсин, сувга қонсин
Поёни йўқ дала-тузлар.

Яхши билар ернинг тилин
Деҳқон қизи, деҳқон ўғли.
Канал қазсанг, Ойимжоним,
Йигитлардан қалбинг чўғли.

Ер кўкарсин, боғ гулласин,
Қулф урсин яшил жаҳон.
Баракали бўлиб ғалланг,
Қад кўтарсин тоғдай хирмон.

Хайр энди, тўзал Ойим,
Иккимизда бир тилак бор.
Бу тилакни этар адо
Ўзинг севиб, ишонган ёр.

IV

ПИЛИСНИНГ ХАТИГА ОЙИМНИНГ ЖАВОБИ

— Салом сенга, Пилис ботир,
Келди менга ёзган хатинг.
Акс этибди ҳар сўзингда
Матонатинг, жасоратинг.

Бир эслаб қўй мени, дебсан,
Унутмадим бирон нафас.
Аммо, жоним, аёл учун
Кўнгиш ёриш осон эмас.

Ғойибона боқиб сенга,
Энди сирим очайин мен.
Беғубор ёз офтобидай
Оламга нур сочайин мен.

Кўтарилди кўксим тоғдай
Бир кун тинглаб радиони.
Сени қучган шон-шарафлар
Иситгандай бўлди мени.

Газетада суратингни
Кўриб, кўзим тўлди нурга.

Жонга дармон сўзларинг бор
Товланиши ўхшар дурга.

Газетага югуртсам кўз,
Нурланади Ўзбекистон.
Беғубордир она юртим,
Яшнаб ётар боғу бўстон.

Тенгдошларим — фахрим менинг,
Ҳаммаси ҳам ҳалол, сергак.
Дўстим, сени эслаганда
Йўқотади тинчин юрак.

Ўзинг билган колхозимиз
Она элда машҳур макон,
Кун сайин қулф ураётир
Кун чиқарда Ўзбекистон.

Зарур бўлса, ёнингизга
Учмоқ учун ҳамма тайёр.
Шерикмиз-ку ҳаммасига,
Ўртада-ку номус ва ор!

Нон ёпамиз сизлар учун,
Сизни кутар боғу бўстон.
Бизга жондош, томирдошдир
Ким Ватанга бўлса посбон.

Кийим тайёр сизлар учун,
Сизга қурол-аслаҳа бор,
Ҳар неки бор — сизлар учун,
Сизга мудом биз мадаккор.

Сизни десак, қон гупурар
Томирларда ғайрат тўлиб,
«Жангга» тайёр Ойимжон ҳам,
Ғалабага хумор бўлиб.

Фабрикалар сизлар учун
Ишлаётир кеча-кундуз.
Даламизда ўсган гуллар
Кўксингизда бўлгай юлдуз.

Сизлар учун бўз ўрнида
Иморатлар кўтарар бош.
Меҳнат севган қурдошларим
Кетмон тутиб сизга сафдош.

Тўйлар-тўйга улансин дер,
Тўйни кутар Ойиминг ҳам.
Аҳдимизни эсла такрор
Етиб борса ушбу совғам.

Ушбу рўмол — қизил алвон,
Соябондир саратонда.
Қалқон бўлур қиш кунлари
Жанг олови қучган онда.

Атакани бошлар бўлсанг,
Қўлингда у бўлсин ялов.
Ҳилпирасин бошинг узра
Кун нурида мисли олов.

Дўстим Пилис, тилагим шу:
Евни тезроқ қириб ташла!
Чекинма ҳеч, аяма ҳеч,
Ғалабага бизни бошла!

Кўмак керак бўлса — чақир!
Етиб борай, чақмоқсимон.
Мен ҳам қирай шарманданинг
Биронтасин қўймай омон.

Сен ботирсан, хушторимсан,
Халқ фарзанди Пилис ботир.
Сенга мадор бўлайин деб,
Ойимжонинг ёнаётир.

Бизнинг тўйга уланажак
Ғалабанинг тўйи, ишон.
Муҳаббатнинг қўшиғига
Тўяр шунда буткул жаҳон.

1942

ТУРКМАН ҚИЗИ НОРЖОН

I

Улоқтириб ташлаганда
Паранжисин қоронғи тун,
Копетдоғга бағрин очиб,
Нуриин сочар қаҳрабо кун.

Ашхободнинг осмонига
Сутдай сингиб қалин туман,
Қор қоплаган бужур тоғлар
Яшнаб кетар мисли чаман.

Янграр бирдан ўнлаб гудок,
Тоғ ва кўкни зириллатар.
Кўздан қувиб уйқусини,
Иш бошлайди улкан шаҳар.

II

Шаҳри азим Ашхободнинг
Боғлар каби роҳатижон
Мармар тошли кўчасидан
Утиб кетар ишга Норжон.

Кутиб олар ёр-дўстлари
Салом бериб унга хуррам.
Гўё ҳозир қизлар эмас,
Жилмаярди бутун олам.

Иш бошланар, дугоналар
Билагида жўшиб қувват.
Сўнг почтальон бўлиб пайдо,
Бериб кетди Норжонга хаг.

Аста очди конвертни қиз,
Табассум-ла ёниб кўзи.
Ташлади-ю хатга нигоҳ
Оп-оқариб кетди юзи.

Гўё шу он тўхтаб қолди
Қиз кўксида тоза юрак.
Тойиб кетди гўё шу он
Қиз суянган ёлғиз тиргак.

Мактубдаги ҳар бир сўздан
Гўё олов тараларди.
Ҳарфлар гўё эслатарди
Қон силқиган яраларни.

Ҳар бир нуқта бамисоли
Кўздан оққан томчи эди.
Қоғоздаги чизиқ гўё
Ажал тутган қамчи эди.

Туғишгандан айрилганда.
Дард одамни эзар ёмон.
Гўзал Норжон шунинг учун,
Туриб қолди ақли ҳайрон.

Лабларининг қочиб қони,
Боқарди у киприк қоқмай.
Юрагида ғазаб ўти
Гурлаб кетди гугурт чақмай.

Қошидаги қурдошлари
Боқиб қизнинг сиёқига,
Сўраса-да: «Не бўлди?» деб,
Жавоб топмас сўроғига.

Сўз айтгудай ҳолати йўқ,
Бошин аста чайқар маҳбуб.
Сўнг индамай ҳушдан кетар,
Қўлларидан тушар мактуб.

Хатни олиб шитоб билан
Уқиб чиққач дугоналар,
Тарқаб кетди эл ичида
Изғириндай совуқ хабар.

III

Гидамчилик артелининг
Клубида жам бўлди халқ.
Вазмин фикр, қасос ҳисси
Юзларида урарди барқ.

Норжон боқиб халқ кўзига,
Чин юракдан шу сўзни дер:
— Она элим, одил элим,
Менга бугун ижозат бер.

Оғам Онна бўлди ҳалок
Бизлар учун аямай жон.
Қонхўрлардан мен ҳам энди
Қон ўрнига олайин қон!

Қабул этди бу арзни эл,
Ёв-яроғ ҳам бўлди тайёр.
Топширилди қизга шу кун
Колхоз боққан асов тулпор.

— Хуш қол, элим, — дейди Норжон, —
Ёвни енгиб қайтаман мен.
Онна ўглинг ўлмас, она,
Норжонингга ишонсанг сен.

IV

Бир қишлоқни қилиб озод,
Дам олишга ётган маҳал
Пайдо бўлиб штурмовик,
Бошимизга ёғди ажал.

Улгурмадик кўз очгани,
Қишлоқ ёнди мисли гулхан.
Кўкка тутун ўрмалади,
Юзлар эса бўлди кул ранг.

Зенитчилар қўзғолиб тез,
Ёв изидан йўллади ўқ.
Ёмғир бўлиб ёққан ўққа
Тоб бергудай бирор зот йўқ.

Қанча узоқ қочса-да ёв,
Кули кўкка совриларди,

Ерга қулаб тушганлари
Ўз ўтига қовриларди.

Самолётнинг яна бири
Ваҳма солиб турганида,
Ўққа тутди Норжон уни
Бизга тумшуқ бурганида.

Мана энди очилиб йўл,
Пиёдалар олға юрди.
Зўрга турган эр йигитлар
«Ура»лашиб жангга кирди.

— Оғам қони — халқнинг қони,
Халқим мангу бўлсин омон, —
Деб, қуролин тутиб баланд,
Қўзғалади олға Норжон.

— Ватан учун! Эрким учун!
Чекинмайман бирор қадам!
Ботир бўлса, бир туғилиб,
Бир ўлишдан кўрқмас одам.

Бу нидолар бўларди жо
Ҳар йигитнинг юрагига
Шу сабабли жўмард Норжон
Етди бу кун тилагига.

Ҳужум қизғин, қизиди жанг,
Найза олди қўлга Норжон.
Ёв қирилди, ёв сурилди,
Ёвлардан пок бўлди майдон.

1942 йил. Ҳаракатдаги армия.

УКРАИНА ҚИЗИ ПОЛИНА

Қора туннинг тунд бағридан
Эсар аста тонг шамоли.
Ер юзига кўз-кўз бўлиб,
Ейилади нур жамоли.

Қун нурига беланиб қиз,
Госпиталдан чиқиб келар.
Мўлтираган қора кўзлар
Бирдан ёшга тўлиб кетар.

— Хайр энди, Ҳамидулла!
Яна жангга борурсан сен,
Аён сенга топшириқ ҳам...
Украина қизиман мен.

Дорга осди... ота-онам
Кўз олдимдан кетмас нари...
Ёдимдадир ёнаётган
Шаҳру қишлоқ ҳали-ҳали.

— Ор-номусли синглим, тингла,
Тушунаман, Полинахон!
Унутмасман сени ҳеч вақт,
Бўлдинг менга чин меҳрибон.

Киприк қоқмай сен бошимда
Кеча-кундуз бўлдинг ҳамдам.
Асраб ўлим чангалидан,
Сен дардимга бўлдинг малҳам.

Рози бўлма харом томоқ
Тўнғизларга берсам омон.
Ота-онанг хуни учун
Солажакман ёвга қирон.

Хайр, Полина, курашгайман
Украина учун бутун.
Демакки жанг қилурман мен
Бутун Совет юрти учун.

Хайр ҳамшира, Полина, хайр,
Қўришмасак биз умрбод,
Ғалаба кун Украинада
Хотирларсан дўстингни шод.

Мамнун боқар Полина қиз,
Кетар экан жангга ботир...
Қуйла Зафар қўшиғини
Ёвни енгиб сен ҳам, шоир!

Госпиталь.
1943

ОТ ҚҰЙИНГ ДУШМАН УСТИГА

Фармон бердинг, она Ватан, айла дединг, ёвни яксон,
Фармонинг, эй она Ватан, қабул азиз жон устига.

Қутурган ит, ўлимтиклар, қузғунларга келур қирон:
Зарбимиздан қирилгайлар чаёнлар чаён устига.

Чақмоқ каби чақин чақиб, ларза солиб шовқин-сурон,
Селдай оққан душман томон, ағанасин қон устига.

Ҳеч тўхтамай олға босиб, бораверсак ғарбга томон,
Белда қувват, қилич солиб, оч бўри ҳайвон устига.

Қизил байроқ ҳилпираса кундай яшнар бу кенг жаҳон,
Ярқираган нур ёйилар тумансиз осмон устига.

Асирликдан озод бўлур зор йиғлаган ҳамма инсон,
Тўйлар яна ўхшаб тушар бу бахтли замон устига.

Дўстлик билан дов солайлик, Ватан бўлсин ёвдан тоза,
Ев дўқидан чўчимаймиз, от қўйиб чунон устига.

Фашистлар тил тортмай ўлар, шарқдан бориб урсак
Барча инсон аҳил бўлса, дармон бу дармон устига. найза,

Ота-она, жонажон халқ бўлур биздан мамнун, ризо,
Душманларни қириб отсак, қилсак тошбўрон устига.

Учмайдиган дoston ёз, эй, Оймирза ўғли Жўлмирза.
Кириб бор тўйхоналарга мард қизу ўғлон устига.

Госпиталь. 1943 йил, июнь.

ЖАНГГА КИР!

I

Осмон бағрини тилар, селдай ёғар қўрғошин,
Ер титрар, эшитилар оҳу фиғон, жангга кир!

Яшин кўк гумбазидан ялт-юлт чақин чақади,
Чўғ ловиллар, ўт пуркар аждарсимон, жангга кир!

Карпатда жанг тинмас ҳеч, тош эрийди бомбадан,
Тоғ қушлари эрта-кеч сайрар нолон, жангга кир!

II

Россия асил дилдор, халқ истаги озодлик,
Бағри серҳосил диёр жангга чорлар, жангга кир!

Метиндай дўст, аҳил халқ, меҳрибон эл енгилмас,
Гарбга бор! Биз ҳақ! Ағнаб кетсин дорлар, жангга кир!

Она ер учун қалқон қўрқиш билмас ботирлар,
Айлайди ёвни яксон ори борлар, жангга кир!

III

Умид қилсанг тинчликдан, эркингни севсанг агар,
Чақалоқлар бешикда ютмасдан қон, жангга кир!

Келди мусибатли он, ёв қилмиши зулм-озор,
Ер, сувда, тоғда пайҳон бўлмасин қон, жангга кир!

Қимки бўлса чин инсон, номусини сотмас у,
Қутурган итдан ёмон душман, ҳар он жангга кир!

Жангчи минган арғумоқ «ҳайт!» десанг елдай учар,
Йўлида чақнар чақмоқ, бўлар дармон, жангга кир!

Бу азиз боғу бўстон бағри хазон бўлмасин,
Ёвдан олгин қонга қон ва жонга жон, жангга кир!

Мард тушса ёвга асир, жонга ништардай ботар,
Авлодинг ўтган ботир, эй паҳлавон, жангга кир!

IV

Учқур шунқорда бардам самолар ошсин шерлар,
Иблис ҳоли ҳар қадам чатоқ бўлсин, жангга кир!

Темир туёқ тулпорда «ура!» деб тошсин шерлар,
Ёв устига тўллардан ўқ ёғилсин, жангга кир!

Шарқда ярқираб тиғи, ғарб ёққа шошсин шерлар,
Янграб зафар қўшиғи, эл чоғ бўлсин, жангга кир!

V

Зафар қучиш хўп маҳол, берилар қанча қурбон,
Марҳумларни ёдга ол, ғазаб сочиб жангга кир!

Ватанинг, халқинг учун сувдай оқиз ёвдан қон,
Фашист кўрсин мард кучин, кетсин қочиб, жангга кир!

Жангга ундар Партия! Партия фармонини
Вужудингга жон, дея, қучоқ очиб, жангга кир!

Госпиталь, 1943

ШОМУРОД ЧАВАНДОЗ

I

Чавандоз эр Шомуродни
Яхши танир Чимбой эли.
У одобда аъло йигит,
Қўллари ҳам олтин эди.

Сут сепгандай олам оппоқ,
Ой эркалар ер юзини.
Дов-дарахтлар бошин эгиб,
Унга айтар севгисини.

Эркалайди ёз шамоли,
Қўкатларнинг ҳидин ёйиб.
Димоғларни чоғ айлаган
Хуш бўйига бўлмас тўйиб.

Шундай роҳат ато этар
Сийлаганда ёруғ тақдир.
Яхши кунлар, сулув тунлар
Севги билан эгизакдир.

II

Ойдин кеча зиё тўкар
Садоқат ва севги учун.
Тинмай борар Шомурод эр
Ҳарбий сафда учинчи кун.

Уч тун тиним билмаса-да,
Енголмади уни уйқу.

Нурли тун ва кунлар учун
Кўксин қалқон қиларди у.

Хизматида пўлат қилич,
Ўзи боққан содиқ оти.
Алпомишнинг тулпоридай
Чидамлидир хоназоти.

Қулоқларин қайчи қилиб,
Гўё юлдуз кўзларди у.
Бир хумордан чиқмоқ учун
Кенгроқ майдон изларди у.

Уфқ бўлар кўзига жо,
Тўрт тарафга боқса яйнаб.
Хуршайтирар ёлларини,
Депси нар у сўлиқ чайнаб.

Шомуроднинг кўксиди ҳам
Жўшиб турар улкан ғазаб.
Ғижирлатиб тишларин у,
Ўз-ўзига қотарди гап:

— Дуч келганда,
Қийратгайман
Ҳаромининг бирин қўймай.
Тинчимасман бу дунёда
Халқ ёвининг кўзин ўймай.

Бир оз ором топганида
Шу ўй билан йигит қаҳри,
Сўнгсиз «ура» садосидан
Титраб кетди ўрмон бағри.

Энди қушлар чуғурламас,
Қуйлаш гали келди ўққа.
Қоча олмай,
Жондорлар ҳам
Тап-тап этиб тушди чўққа.

Дов арслоннинг чангалидан
Қутулолмас қашқир омон.
Ўт — сиртмоқдан чиқолмас ёв,
Ураб тургач тирик қўрғон.

Шомурод шер от бошини
Евга чаққон буриб борди.
Қарамасдан ўнгу терсга,
Қизгин жангга кириб борди.

Буйруқ янграб,
Қилич сермаб,
У ёв бошин тўпдай кесди.
Жавлон уриб майдон аро,
Ўнгдан урди, чапдан эзди.

— Эрни эр деб аталмагай
Қирмагунча эл ёвини, —
Шундай деб у учди олға,
Силкитиб от жilовини.

III

Шу дам унинг кўз ўнгида
Жилоланди олис Чимбой.
Амударё тўлқинланиб,
Сочар эди юртга чирой.

Жилоланди кўз ўнгида
Кегайлининг икки бўйи.
Жилоланди кўз ўнгида
Бахтга тўлиқ колхоз тўйи.

Кўз ўнгида жилоланди
Узи улоқ қувган майдон.
Бу ўйинда соврин олар
Кимки бўлса мард ва чаққон.

Ушанда у келган эди
Тақимига улоқ босиб.
Ҳозир эса уч офицер
Улоқ каби борар қочиб.

Қаҳр ила от жilовин
Улар томон бурди шоввоз
Жўжа қувган қирғий мисол
Бедови ҳам этди парвоз.

Офицернинг кўзи ўйнаб,
Жони келди томоғига
Етиб бориб мард Шомурод,
Қўл чўзганда қулоғига.

У эгардан олди юлиб,
Тақимига босди дарров.
Улоқларда пишган қўлда
Қуён бўлиб энтикди ёв.

Шу аснода икки қочоқ
Шомуродни тутди ўққа.
Оққан қоннинг ҳидин сезиб,
Тўхтаб қолди от ҳам таққа.

Бошин босдим кўкрагимга
Етиб бориб,
 ҳолин сўраб.
— Ярамни тез боғланг, — деди
У соғ қўлин ерга тираб.

Қўлин танғиб бўлгандан сўнг,
Оғриғини этмай писанд,
Мендан аввал тушди йўлга
Қиличчини тутиб баланд.

Билиб ёвнинг қочар ерин,
От солди у тасирлатиб.
Худди данак чаққан каби
Ўқ узарди қарсиллатиб.

Қувиб етдик.
Завқимизни
Ўтли «ура» қучиб кетди.
Эс йўқотган офицерлар
Эгаридан учиб кетди.

Сўнг, иккови қочмоқ бўлди
Айрилишиб икки ёнга.
Лекин, тўрга тушса ҳамки,
Ўқ узарди биз томонга.

Бир ўқ тегди менга келиб,
Инграб қолди Шомурод ҳам.

Хайриятки, машъум ажал
Қучолмади бизни бу дам.

Шомуроднинг жаҳли қайнаб,
Офицери тутган замон
Бир қучоқлаб қисган эди,
Қон қусди у ва берди жон.

Чиллакининг рангин кўриб
Чиллакилар урар чумак.
Мен ҳам эдим ёвнинг бирин
Шомуроддан олиб ўрнак.

IV

Қайтиб келиб,
Шомуроднинг
Кўрдим беҳуш ётганини.
Дўстлар ўраб,
Дока билан
Танғир эди ёш танини.

Боқиб унинг чеҳрасига,
Юраккинам жигилларди.
Чавандознинг юзлари қон,
Лабидан қон чакилларди.

Бошин суяб силагандим,
Ингради у очиб кўзин.
Сўнг эшитдик:
— Чекинманг ҳеч,
Ёвни қиринг, —

деган сўзин.

V

Госпиталдан тез қайтиб у,
Жангда яна топди ўрнин.
Қуёш нурин акс эттириб,
Кўкрагида яшнар орден.

Она юрти рози ундан,
Чунки йўли олға эрур.

Халқи учун заҳмат чекмоқ
Бахш этади мардга ғурур.

Шомуродни бир маҳаллар
Фақат Чимбой танир эди.
Ботир ўғлон шон-шухратин
Улуғ Ватан тинглар энди.

1943 йил. Ҳаракатдаги армия.

Осмон сари қўлин чўзган
Зўр тоғлар бор Кавказда.
Чўққисида оқ туядай
Чўкиб ётар қор ёзда.
Бир чўққини забт этгали
 Буйруқ олиб,
 Бўлдик шай.
Етиб олдик саҳар чоғи
Ҳеч кимсага билдирмай.
Юксақлардан солсанг нигоҳ,
Завқинг тошар шарқираб,
Худди туркман гиламидай
Яшнаб ётар тўрт тараф.
 Ут-ўлан мўл,
 Борлиқда гул,
Роҳат эмар жонимиз.
Тўлқинланса бугдойзорлар,
 Тўлқинланар
 Қонимиз.
 Бу бойлик ва
 Бу гўзаллик
Ҳаётимиз замини.
Шунинг учун тортар доим
Мардлар унинг ғамини.
 Бебаҳодир
 Бахтли турмуш,
Бу ободлик дунёси.
Уни ёвдан омон сақлаш —

Умримизнинг маъноси.
Шу лаҳзада фикр чалғиб,
Уй маржони узилди.
Аллақайда

аллакимнинг
Инграгани сезилди.

Қўлимдаги қуролимни
Қўйдим тоғнинг тошига.
Йўлдошлардан рухсат сўраб,
Елдим унинг қошига.
Аста суяб,
Қўкрагимни
Ёстиқ қилдим бошига.

Мундоқ боқсам,
Қовоқлари
Моматалоқ бўлибди.
Юзи, гўё тугилган ой,
Сарғайибди, сўлибди.
Баданида икки яра
Қора қонга тўлибди.

«Асил пўлат айнимайди
Қанча ўтга тушса ҳам»,
Шунга ўхшаб,
Эгилса-да,
Синмагай ҳеч мард одам.
Бу марднинг ҳам, назаримда,
Бўлмагани қадди ҳам.

Ҳамшира қиз қаради-ю
Пўлатовнинг юзига:
— Тез эмламоқ зарур, — деди, —
Шунда келар ўзига, —
Ва кўтарди ярадорни,
Биз ҳам тушдик изига.

II

— Салом дўстлар!
Дўст синалар
Саваш куни майдонда,

Қаҳри қаттиқ қаҳратонда,
Увиллаган бўронда,
Ташлаб кетмас туғишганлар
Бир-бирини
бир он-да!
Бахтим борки,
Иўлиқдингиз
Асқар тоғнинг устида.
Етар эдим мажруҳ бўлиб,
Шум ажалнинг дастида.
Юрак ёнар, юрак куйлар
Ғалабанинг қасдида.

Биродарлар,
Жангга энди
Сизлар билан кетайин,
Чаёнларнинг думин кесиб,
Қалбин пора этайин,
Бошимдан не ўтганин ҳам
Уртак қилиб айтайин:

III

Тун қоп-қора,
Денгиз нотинч,
Оппоқ кўпик пуркайди.
Яқинлашсанг —
улоқтирар,
Бир нафас
жим турмайди.
Денгиз —
қозон,
Тўлқин —
чўмич,
Уйнар сувни шопириб,
Кўкрагига қўнган қушнинг
Уйқусини
қочириб.
Арслон каби ўкирар у,
Тонгга қадар тинчи йўқ.
Сув
чанг бўлиб
кўтарилар
Довул увлаб қилса дуқ.

Табиатнинг ваҳшатидан
Чала ўлик эди онг.
Уқлар ёғиб,
Жанг бошланди
Сас берганда

янги тонг.

кўк юзида
Самолётлар
Бурж сингари
йиғилди,
Ҳарбий кема камарига
Торпедалар
Тақилди.
Ярқ-юрқ этди,
Денгиз бети —

сувда гулхан ёқилди:

Ёвга ҳужум бошлаворди
Бизнинг ёвқур пароход,
Учқур бедов суръати ҳам
Эмас эди унга чўт,
Шунда, афсус, бомба портлаб,
Палубани қучди ўт.

Биз турган жой —
пароходмас,
Гўё эди бир вулқон,
Куйган этнинг ҳиди бурқиб,
Томоқларга келди жон,
Кўзни очиб

юмгунимча

Сув ўрнини қучди қон.

Пароход

фарқ бўлгандан сўнг
Ўзни сувга ташладим,

Жондан кечиб,

Жон ўрнига

Автоматни ушладим,

Гоҳо шўнғиб,

Гоҳо қалқиб,

Олға силжий бошладим.

Бўлар экан жуда ёмон

Бехос келган фалокат.

Денгиз мовий,

Кўзим олди

Қорайганди бағоят.
 Таним толиб,
 Тилим ундан
 Вазминлашди ниҳоят.
 Чапаевнинг:
 — Енголмайсан! —
 деган сўзи ёдимда.
 Дўстга қувват бахш этарди
 Бу нидо
 ҳар одимда.
 Шундай мақсад
 турар эди,
 Энди
 менинг олдимда.
 Тўлқин билан
 шу тариқа
 Қучоқлашдим,
 Урушдим,
 Сув — тузоқдан
 қирғий бўлиб
 Қутулмоққа тиришдим.
 Сўнг,
 Соҳилда
 автоматни
 Тозалашга киришдим.
 Бир оз ўтгач,
 Парашютлар
 Қордай ёғди осмондан,
 Диверсантлар
 бўғмоқ бўпти
 Бизни ўраб ҳар ёндан,
 Хабари йўқ, аммо, ҳозир
 Бошланажак
 қирондан.
 Қамишзорга етолмади
 Фашист номли
 чўчқалар,
 Қуш отгандай
 ўққа тутдим,
 Галвир бўлди
 ўпкалар.
 Ерга тегмай товонлари,
 Ажал барин нўқталар.

Тоғ — пойдевор,
У — қоя!

IV

Тонг уйғонди.
Тоғ ортидан
Қуёш чиқди чарақлаб.
Чиқди қуёш,
Бисотида
Кўзгулари ярақлаб.
Қун йўлига
Қарши қўйиб
Шум ажалнинг шатагин,
Бузмоқ бўлиб
Гўё кирпич
Ювош товуқ катагин,
Ев келарди
Пана қилиб
Баланд тоғнинг этагин.
Сезди буни
Кўзи ўткир,
Зеҳни равшан Пўлатов,
Душманларнинг
Шум нияти
Қўйди уни ўйлатиб,
Сўнг,
Қаҳр-ла
 буйруқ берди
У кўксини тўлатиб:
 — Курашамиз,
 Халқ йўлида
 Қурбон бўлсин ширин жон!
 — Курашамиз
 Ватан учун,
 Ватан бизга меҳрибон!
 — Курашамиз
 Партия деб,
 У бизларга қўмондон!
Пўлатовнинг
Сўзларидан
Янграр эди
 тўрт томон:

— Қонхўр зоти
Пойимизда
Қусар бўлди ўзи қон,
Келган ёвнинг
 бирортаси
Қолмасин ҳеч соғ-омон!
...Кун ботарнинг ваҳшийлари
Келар эди
 саф-басаф,
Орқасидан офицерлар —
Қўлда наган
 ялтираб,
Мана,
Бизнинг хандақларга
Яқинлашди
 пилдираб.
Уқ ёғдирдик...
Ёв тўхтади
Қора ерга қапишиб,
Офицерлар тили эса
Танглайига
 ёпишиб,
Осмон —
 узоқ,
Осмон эмас
Ерда ҳам жой топиши.
Мана, урдик,
Мана, сурдик,
Мана,
 фашист сулайди.
Биз отамиз,
Олчоқ душман
Ҳар қадамда
 қулайди.
Чунки,
Итга — ит ўлими,
Босқинчи хун тўлайди.
Шундай қилиб,
Олға юрдик
Пўлатовнинг изидан,
Ишларидан ўрناق олдик,
Илҳом олдик
 сўзидан,

Сафардамиз —
 йўқ қилиш-чун
Душманни
 ер юзидан.

1943 йил. Ҳаракатдаги армия.

КИРАЖОН

Киражон, о, Киражон,
Тили ширин, бўта кўз.
Қалбимга солди туғён
Сен айтган у ўтли сўз.

Порлар эди тўлин ой,
Кундуздай эди тун ҳам.
Днепр бўйларида
Боғ аро кездик, санам.

Тўлиб оққан Днепр
Қиқирлаб кулса шодон,
Ичингга сиғдиролма,
Кулдинг сен ҳам, Киражон.

Уша кеча ой бизга,
Кулиб боқди қадрдон.
Биз билдик буни фақат,
Билди тўғарак осмон.

Яшнаган соҳил бўйлаб
Уйнаб-кулдик неча бор.
Кўз-кўз қилиб дўстликни
Куйлаб ўтдик бахтиёр.

Оромижон ул кеча
Меҳримиз кўчди тилга.
Учмас бўлиб у мангу
Қолди икки дўст дилда...

Беш йил ўтди орадан,
Мана, бугун хат олдим.
Раҳмат сенга, Киражон,
Сақлабсан дилда ёдим.

Дўстлик, сен бойлигимсан,
Бор бўл доим бахтимга!
Бундай дебди Киражон
Менга ёзган хатида:

«...Турмуш қургандим мен ҳам,
Бахтли бўлган эдик биз.
Уртада қўзичоқдай
Бор эди фарзандимиз.

Бироқ фашист ҳаромхўр
Бостириб кирди бир кун.
Ҳар ён қонга бўялди,
Топталди юртим бутун.

Сўлди гул-гул турмушим,
Қуёвимни отди, воҳ!..
Улдирди норасидам,
Елғиз ўзим қолдим соғ.

Отам ўққа учганда
Қонига бўялди қор.
Аламли юрагимда
Ёвимга қасамим бор.

Асир олди мени ҳам
Ва лекин сир очмадим.
Тик туриб ўлган ёрим,
Мен ҳам шундай шошмадим.

Итга ютди, йиртқичлар
Гўштаримни кесишиб.
Тилим тишладим маҳкам,
Қийнашса-да эзишиб.

Ва ниҳоят, ўлди деб,
Ташлабдилар жасадим
Уч кундан сўнг ҳушимга
Келдим, илиб баданим.

Шундай қилиб, яна мен
Дўстларни топиб олдим.
Одамхўр ёвни тамом,
Қуритмоқ фикри ёдим!

Пойлаб душман пойини,
Ўз ичида қирқамиз.
Ватан рози бўлсин деб,
Қўймай уни қирамиз.

Қасоскор қалбимизда
Сиз дўстларнинг меҳри бор.
Шудир бизга ҳар қачон
Қурашларда мадакдор!»

О, Киражон, Киражон,
Ватаннинг лочин қизи.
Шундай бир қудрат дўстлик,
Енголмас ёвлар бизни.

Учрашармиз тез кунда
Ғалаба тўйларида.
Топишармиз яна биз
Днепр бўйларида.

1944

УЛУҒ ТҮЙГА БОРАМАН

Кўз олдимда Днепр соҳиллари,
Украина далалари ёдимда.
Боғу бўстон Киев шаҳри доимо
Шу бугундай жонланар кўз олдимда.

Кўз олдимда сапчиб оққан тўлқинлар,
Ўйнаб-ўйнаб эсан шўхчан ипак ел.
Кўзларимда қолди мангу шодимон.
У қадрдон ҳам жонажон жонон эл.

Халос бўлди Украина ёвлардан,
Улуғ тўйга бораман мен бугун шод.
Днепрнинг гулистон соҳиллари
Яна қайта гулга кирар умрбод.

1944

ОЙЖАМОЛ

Аму жўшиб оққан, қалқиган Орол, —
Гулшан бир макондир юртинг, Ойжамол.
Порлаган чиройинг қуёшдан аъло,
Виждонинг пок, яна, тилларинг бурро.
Қонингни қайнатиб қасоскор бир кек,
Дединг, отланаркан ёринг Ботирбек:
«— Ерим қўлларида ўйнайди қилич,
Мени-да ғайратим қўймас бугун тинч.
Бостириб кирса ёв юртга беомон,
Эр йигитлар тиниб ётмас ҳеч қачон.
Эл-юртни ёвузлар этаркан талон,
Эл учун эр-йигит бўлмасин қалқон.
Иш тушганда Ватан — Она бошига,
Наҳот боқмас унинг қонли ёшига.
Тўкмоқ бўлса йиртқич она қонини,
Фарзанд она учун берар жонини.
Ажал ютмоқ бўлса она юртини,
Унутарми фарзанд она сутини!»
Ойжамол онага онт ичган маҳал
Ёвлари юртида бўларди қамал.
Тоғларнинг қудрати бор каби белда,
Қулоч кериб кетмон урганда ерга,
Яқинлашар эди кундан-кун зафар,
Дўстлик ғалабадан берарди хабар.
Қўлни қўлга бериб дўстлар далада,
Ёвга кўкрак керар — дилда ғалаба.
Қорақалпоқ қизи — ботир Ойжамол,
Ҳайбатингдан сенинг ёвлар бўлар лол.

Зафар ишқи билан қулф урар ҳар ён,
Галаба учун, деб тер тўкар инсон.
 Еринг Рустам каби жангда паҳлавон
 Сен ҳам эрлар каби урасан жавлон.
Эй сен — элнинг қодир қизи Гулпарчи,
Меҳнат билан ёвни этгин чилпарчи.
 Кетмон ур, Гитлернинг янчилсин боши,
 Тўкилмасин ортиқ дўстлар кўз ёши.
Еринг ёвни енгиб қайтганда ўктам,
Рози бўлсин сендай ёридан у ҳам.
 Сени Зафар билан куйларкан Ватан,
 Номинг тилга олсин эллар ҳурматан.

1944

КЕЛДИ КУТГАН КУНЛАР

Эшит, она, эй, кўзлари нигорон,
Тингланг мени, қизлар, сиз ҳам эгмай бош.
Жаҳон бўйлаб янграр бир сас — бахт саси,
Тингланг энди ака-ука, қон-қардош.

Москвадан келар элга бир хабар,
Бир хабарки, кулиб турар бутун эл.
Уруш битди! Келди кутган кунлар ҳам,
Баҳодирлар келмоқдадир боғлаб бел,

Йўлларида кўзларимиз тешилди,
Кириб келар бугун зафар қучиб шод.
Дўстлар, тўйга суюнчига шошинглар,
Эй, қон бағир, қучоқларда бўл обод!

Кўкрак керинг энди ота-оналар,
Келмоқдадир қора кўзлар соғ-омон.
Кекса қалбингизга бўлай деб мадор,
Сиз учун жангларда бўлди у қалқон.

Тўй муборак қиз-жувонлар, муборак,
Келар эрта сиз кутган ул мард йигит.
Суюнчини кўпроқ олинг бисотдан,
Бозорларда упа-сурма, ур-йиқит.

Эшит сен ҳам, жигаргўшам, дилбандим,
Ёвни енгиб аканг келар жонажон.
Белларингни маҳкам боғла сен, ўғлим,

Келиб қолар ҳозир аканг — паҳлавон.
Тингла мени, эй, қадрдон эл-юртим,
Уруш битди бугун, Ватан шодимон!
Бизни мангу зафарларга ўргатган
Шонли партияга бўлсин шараф-шон!

1945

БОТИР ДУСТЛАР КЕЛДИ

Қувон сен ҳам шаҳру қишлоқ,
Боғу бўстон, эй жон элат,
Ҳар кун мустар кўз тутганинг —
Қон ютганинг — белга қувват.
Тўйхонага йиғилсин халқ,
Тўрт тарафга чоптиринг от,
Кенг кўкракли паҳлавон эр —
Жонажон хуморинг келди.

Кексайганда кўкрак кериб,
Қаҳрамон бўлган оталар,
Тун-кечалар киприк қоқмай,
Орзуманд бўлган оналар,
Соғинтирган бўталоқлар
Келди, бўлинг парвоналар,
Бағринг тўлиб суйай десанг,
Жангдан ул мадоринг келди.

Ою йиллар мағрур туриб,
Қучоқ очган, эй, оғалар,
Соф дил, яхши ният билан
Ҳақни кутган эй, опалар,
Сиз тутқазган қилич қўлда,
От ўйнатиб туғишганлар,
Яксон қилиб ёвузларни,
Паҳлавон шунқоринг келди.

Ёру-жўра, тенгдош дўстлар,
Жондан суйган янгажонлар,
Дўст дардига дармон бўлган
Ширин жони тенг қурбонлар!
Зафар учун кеча-кундуз
Заҳмат чеккан меҳрибонлар,
Ев бошини ўз инида
Мажақлаб, девкоринг келди.

Хумор-хумор тўлғонган ул
Қоматингга жоним қурбон.
Эй қора кўз, қийиқ қошли,
Жилва-нозли гўзал жонон,
Сен учун у қонлар тўкиб,
Мангуликка кулди замон.
Ошиқ қалбин очиб бугун,
Суйган ботир ёринг келди.

Гул-гул яшнаб озод дунё,
Умримизга умр улар,
Хандон отиб кулсин деб сен,
Гавжум тўйлар, жойлар, ўйлар,
Қучоқ очиб отажонинг,
Фарзандим деб сени суяр.
Қалбида сен армон бўлган
Отанг — интизоринг келди.

Шоир деган қалам тутса —
Қўлга, зафар, ёрдан ёзар,
Танг қолдирсин бу дунёни
Бу кун лаззатли овозлар,
Гулшан макон обод юртда
Бахтномалар чертсин созлар,
Ҳаётимиз бахт-толеин
Мурод қилган торинг келди.

Қучоқ очиб далаларда
Қулф урганда боғ-бўстонлар,
Бўй чўзганда кўкка ҳосил —
Тўла дон-дунли хирмонлар,

Омон-омон замон бу деб,
Шарафлар бахтли инсонлар,
Сўз маржонинг тиз, Жўлмирза,
Сафардаги норинг келди.

1945

БАҲОР КЕЛДИ

Қаттиқ ёпиб қишнинг дарвозасини,
Баҳор келди, кўкни тўлдирди қуёш.
Бахмал либос кийди бепоён қирлар,
Жилва қилди боғлар очиб кенг қулоч:

Тунлар юлдузлардан тақди гулчамбар,
Дилга ором берар еллар шодимон.
Баҳор каби яшнаб қизлар, йигитлар,
Тонгдан далаларга сиғмайди хандон.

Сакрар қўй, эчкилар, кишнар тойчоқлар,
Булбул навосидан солланар гуллар.
Ўру қирда бутун ўзгача чирой,
Бутун борлиқ гулдай очилиб кулар.

Жилғалар тошади, сиғмай ичига,
Кўллар ҳам жонланар дарё сингари!
Ошиқади елдай далалар томон, —
Пахтазорга мадор бўлади бари.

Тонг билан ҳар ён қизийди меҳнат,
Тоғ-тоғ хирмонларга босар пойдевор.
Янграр далаларда меҳнат қўшиғи,
Жўлмирза, қаламинг тарашла бедор.

1945

МЕН ОЗОД МАМЛАКАТ ГРАЖДАНИМАН

Кремль бағридан очиб кенг қучоқ,
Сахрою қирларга таралар зиё,
Бу кун қучоғимга сиғмас ҳур қуёш,
Унинг жамолидан баҳр олар дунё.

Бугун элим менинг озод, бахтиёр,
Ором билмас қалбим, учқур хаёллар.
Мен озод мамлакат гражданиман,
Шод кулган чеҳралар хаёлим олар.

Нега шодланмасин, тошмасин юрак,
Ҳилпирар қўлимда зафар байроғи,
Қўжларда чарх урар озодлик қуши,
Эркинлик — Ватанда Ильич сабоғи.

Дарёлар тошади, чайқалар кўллар,
Бўйра тўлқинлари зар сочар ҳар ён.
Тоғлар ҳам, бағрида туганмас конлар,
Бахтиёр бу кундан бошлари осмон.

Бойликлар эгаси доим ҳур одам,
Унинг қўлидадир бу озод замон.
Қон бериб, жон бериб ўрнатдик уни,
Ёвларга бермасмиз ҳеч вақт, ҳеч қачон.

1945

КҮЗЛАРИНГ

Жилвалар қилдинг, ўйнатиб ёр, охуларингнинг қорасин,
Ўилатиб минг кўйга солдинг, мен — кўзларинг оворасин,
Сен учун жоним тасаддиқ, энди ўзинг топ чорасин,
Пора бу кўнгилини, найлай, урдирди туғён кўзларинг.

Юзларингдан шўъла сочдинг, кўрдим дилинг гавҳарини,
Янги кундай нузли қилдинг бахт ёзининг саҳарини,
Отди тонг, этдим қуёшга тақозо ишқ хабарини,
Айлади бизни муҳаббатдан ғазалхон кўзларинг.

Рўйимол остида, эй ой, ўйнайди қоши ёларинг,
Сочларинг янглиғ мислсиз бахтимга ишқ савдоларинг,
Қувди ҳижронлар қишини ёздай кулиб шаҳлоларинг,
Бир қиё ташлаб бу жонни куйдирди, жонон кўзларинг.

Этди ярқ кўз чўғларингда киприкларинг ханжар мисол,
Олдингу дилни нишонга, келтирмадинг, лекин, завол,
Сенга деб айтдим қўшиқлар тоғлар оша ошифта ҳол,
Бўлди тоғ-қирда мададкор жонимга мастон кўзларинг.

Нигоҳинг қўридан, эй ёр, улуғ жангда мадад топдим,
Яланғочлаб қилич майдонда ёвлар бўйнидан чопдим,
Зафар завқи билан келдим, қучоғинг очгил, офтобим,
Бирликка чорлаб айлади ғайратлар эҳсон кўзларинг.

Вафода менга танҳосан жаҳонда, эй дили жўшон,
Мусаффо нур мисол яшнаб, баҳор янглиғ уриб туғён.
Баҳодир халқ қизиман, ёз, менинг шаънимга, деб
Жўлмирзага уйқу бермас, эй гўзал, чўлпон кўзларинг. Достон,

1945

АМУ ҚИЗИ

Сен эй, Аму қизи, эй нозли дилбар,
Порлаган бу кўзларингга мен қурбон.
Ой деса — ой, кун деса — кун жамолинг,
Сен менга бўлмагин умрлик армон.

Сочларингни тараб чиқсанг тўлғона,
Осмонда юлдузлар ташна пойингга.
Сайр этсанг боғ аро оқшом ой каби,
Гуллар қараб қолар гул чиройингга.

Унутар ошиқлар ёр фироқини,
Бир бор кўрса агар нозик жамолинг.
Беармон ўтадир бир кўрган кўзлар,
Ҳуснингга қўйилган нуқтадай холинг.

Сени кўрган кўзлар ёнар ўтингда,
Сени билган қалбни — қучар муҳаббат.
Ширин сўзларингдан аҳли ошиқлар
Умр йўлларида топар мангу бахт.

Баҳор келса, Аму тошқин сувлари,
Сенинг ғайратингдан гавҳарлар сочар.
Нор туядай чўккан тоғ-тоғ хирмонлар
Кўкка етиб боши, кенг қучоқ очар.

Сен бу бахт — давлатнинг эркин хўжаси,
Бошингга гулчамбар иқболинг доим.
Сен даврим эркаси, эй соҳиб жамол,
Сен номус-орисан бахтиёр элим.

Жилоланар сенда ўн саккиз баҳор,
Илк бор сен сайловга боряпсан шодон.
Юрагинг ҳовлиқар, юзларинг ёнар,
Мангу ёдда қолар бу кун бегумон.

Аму бўйларида яшнаган баҳор
Бол бериб ўстирди сени, эй жонон.
Отанг меҳнатидан юксак хирмонлар
Бўйингга бўй қўшди, улғайдинг омон.

Гўзаллар доноси, эй гули раъно,
Далалар қўйнида топдинг сен камол.
Жамалак сочларинг майдалаб ўриб,
Эгатлар оралаб кўрсатдинг жамол.

Бу ақлу камолинг, қадди-қоматинг
Не-не йипитлар бир кўрмоққа хуштор.
Кўзларинг мастона сузилиб кулсанг,
Кўнглим ёришади тонг каби, эй ёр.

Бу қадди-қоматинг, жамолинг сенинг
Шу кун деб ўтганлар камолидир шод,
Илк бор сайламоққа ошиққан, эй қиз,
Оталар номини ёд эт умрбод!

1946

ЖОНАЖОН, КЕЛ!

Соғинчдан бўлди жигар хун,
Гуллар гули, Лолажон кел!
Кўкда юлдуз, кўксингда кун,
Ҳамдамимсан, жонажон кел!

Сени қучиб, ўлиб, суйиб,
Маст бўлайин бир умрга.
Боқай кўзларингга тўйиб
Шакаргинам «болажон» кел!

Соғинтирди қийғоч қошлар,
Хумор кўзлар кел, гўзалим.
Баҳор келди, гуллар фасли
Кезар кезлар, кел, гўзалим.

Лабларингдан кел, э жонон,
Даво топсин бу ширин жон,
Ҳеч бўлмаса гаплашайлик
Бир зумга кел, офатижон.

Тун уйқунгни тўртга бўлиб,
Саҳар чоғи уйғониб кел!
Зор бир дўстинг дармон олсин!
Жилва, ноз-ла тўлғаниб кел!

Хирмонларинг қад кўтариб,
Асқар тоғдай кўкка етсин.
Қучоғингга тўлсин олтин
Тўй устига тўй қўшиб кел!

Сен мустаҳкам қўрғон бўлдинг,
Шаҳдам қадамлар босиб кел!
Урушдан бўлган ярага
Малҳам бўлгани шошиб кел!

Жўлмирза терсин тинмасдан
Орол-Амунинг гавҳарин.
Тўлқиндай мавж урган ерлардан
Минг-минглаб ҳосил ташиб кел!

1946

ПАХТАОИ

Баҳор қўйнин, ёз қучоғин гуллатар,
Ер ва куннинг фарзандидир пахтаой.
Меҳнат қилган саринг кўнглинг қувнатар
Ширин нондай арзандадир пахтаой.

Шона, гули этиб ром,
Минг товланар пахтаой.
Қизлардай бериб салом,
Жилоланар пахтаой.

Зафар қучар жангчиларга зўр қурол,
Соз экинлар байроқдори пахтаой.
Фабрикалар, заводларга жон мисол,
Пахтакорнинг ифтихори пахтаой.

Шона, гули этиб ром,
Минг товланар пахтаой.
Қизлардай бериб салом,
Жилоланар пахтаой.

1946

БАҲОР — СЕВИМЛИ ЁР

Баҳор келса га-ғалашиб учар ғоз,
Қўлда қатор юришлари бирам соз,
Қанот уриб тўлқинлатиб сувларни
Теваракка таратишар хуш овоз.

Табиат безанар мисли келинчак,
Шабнамга юз ювар турфа ранг чечак,
Ғир-ғир шабадада жилвалар этиб
Қизғалдоқ, чучмома учар ҳалинчак.

Қўкнинг юзи кундай бўлиб очилар,
Чечаклардан майин ислар сочилар.
Баҳор келди, дея йигитлар, қизлар
Шошилар далага, ишга шошилар.

Ғоздай қатор-қатор чигит экилар,
Чигит эмас, ерга олтин тикилар,
Олтинга қўшилиб айни шу палла
Умидли кўзлардан меҳр тўкилар.

Бахтлар хазинасин тошқини баҳор,
Баҳор бўлса ерда ярқирар гавҳар.
Қизлар билан лапар тўқир Жўлмирза!
Жонни койитмасанг, қайда жонон ёр?

ЎЗБЕК ҚИЗИ

I

Кремль эрк сўзин жаранглатган кун
Тафти-ла оламни иситди қуёш.
Булутларни суриб, чимматни йиртиб,
Ўзбек қизи мағрур кўтаролди бош.

II

Ой юзи Октябрь қуёши мисол,
Кўрганни дол қилар гулгун жамоли.
Толим сочларининг анбар бўйини,
Таратса маст этар баҳор шамоли.

Қамоли кўзларни қамаштиради,
Унга тенг келолмас тошқин тўлқинлар.
Кўрса ўзбек қизи чеккан заҳматни
Балки ийманарди тоғлар, ҳам қирлар.

Дўстликнинг чирмашган арқоғи мисол,
Қулон-қулон сочи чирмашар белда.
Меҳнат майдонида тинмай уриниб,
Азиз ўрнин топди фаровон элда.

Лобар ўзбек қизи ҳар ишда ўзди,
Ўт қалар жонинга кулса шўх кўзи.
Тоғ-тоғ хирмонлари кўкка бўй чўзди,
Худди оқ пахтадай оқ кўнгил ўзи.

III

Кўк юзини қора булут босганда,
Улуғ юрт бошига тушганда қайғу,
Фашист газандаси ҳаддан ошганда,
Шул қаро кўзингга қўнмади уйқу.

Неки боринг бўлса, узатдинг жангга,
Жондек азиз ёринг, бир бурда новинг...
Бермоққа тайёрдинг жонни Ватанга,
Кундан кун оширдинг «оқ олтин» конинг.

Сендан мадад олган ботир қаҳрамон,
Босқинчини қувди Берлинга қадар.
Ёзиб Ғалаба кун тўкин дастурхон,
Барчанинг қалбига сочдинг қувонч-зар.

Меҳнат майдонида шуҳрат таратиб,
Номин дoston этдинг ўзбек диёрин.
Кўкрагингга қўш-қўш орденлар тақиб,
Кўкларга кўтардинг дўстлик шиорин.

Озод Шарқ кўкининг ёниқ юлдузи,
Ҳаётинг йўллари ёрисин яна.
Кул, яйра ўзбекнинг, эй лобар қизи,
Бошингда партиям доим парвона.

ДЕНГИЗДАГИ ГУВОҲ

Кўринса гар ёлғиз елкан
Олисларда — кўк денгизда,
Ёдимга тушар Лермонтов
Усган каби бирга бизда.

Ўзи таниш, сўзлари ёд,
Кечагина ёзилгандай
Кўзга иссиқ ҳов тоқ елкан
Асрдан гувоҳ қолгандай.

Турдим денгиз ёқасида
Туйғуга фарқ бўлиб кетиб.
Кўҳна Орол ёшлантирди
Юзларимга томчи селиб.

Утганларни-кетганларни
Тураб эдим хаёл этиб.
Олисдаги ёлғиз елкан
Ҳадемаёқ келди етиб.

Келди қайиқ тўлқинларнинг
Елкасига миниб-чиқиб,
Қайиқдаги қора йигит
Елканни ҳам олди йигиб.

Халқнинг қўрқмас ботирлари
Тўлатган қайиқ ичини.
Балиқ овлар улар доим
Адо этиб ўз бурчини.

1947

ОЯДИН ЙҮЛ

(Шу номли дostonдан парчалар)

ИЛГАРИ

Йўллар олис эди, бошдан-оёқ чўл,
Ваҳима ўйнарди яйдоқ саҳрода.
Бу соқов заминда тополмасдан йўл,
Боболарим ўтди сарсон, афтода.

Қалин туманларда, қора довулда
Бу чўлдан ўтмоққа қандоқ илож бор?
Йўл азоби — гўрнинг азоби, дерлар,
Юртим йўлсизликдан қийналди зор-зор.

Қим ҳам эшитарди халқ армонини,
Инграрди ҳақсизлик ичра замонлар.
Халқим қонин сўриб, олди жонини
Йиртқич тўдасидек подшоҳлар, хонлар.

Қора туманларни дадил супуриб,
Нурли кун туғдирди донишманд Ленин.
Унинг шон байроғи порлаб, қулф уриб,
Партия зафарга бошлади элин.

Дардга даво бўлган яхши давронлар
Кун каби гуркираб ёзди қулочин.
Ёғду кутган эллар эрк олди бутун,
Алқаб Октябрнинг ёрқин қуёшин.

Ватаннинг суюкли ўғлонин бири
Менинг она элим — қорақалпоқ бу,
Бир бўлиб оға рус билан тақдир,
Бугун қучаётир бир дунё ёғду.

ЧУЛИСТОННИНГ ЧЕКНИШИ

Электр муттасил сочаётир зар,
Шуълага йўғуриб Қорақум бағрин.

Сахро нур қўйнида бугун сарбасар.
Боққанда, очгайдир инсоннинг баҳрин.

Овуллар, элатлар ёғду ичра ғарқ,
Кечалар кундуздек ажиб бир гаштда.
Ерга игна тушса, кўринур аниқ,
Ҳатто тиксанг бўлур бемалол кашта.

Ёғдудан гўзаллик касб этиб яйраб
Ажаб бир файз қўнди қиру сойимга.
Мусаффо нур ичра кўнгиллар янграб,
Меҳр-ла боқурман юлдуз, оймга.

Шўъла тўлқинида ёниб етти ранг
Кечалар бўлдилар нурафшон кундуз.
Чироқлар маржонин кўриб, ҳоли танг,
Ҳайрат-ла жимирлар кўк ичра юлдуз.

Чекингандай бўлди зулмат қоронғу
Нурга тўлиб кетди ҳатто само ҳам.
Кўриб замин узра бунчалик ёғду
Ҳатто кўк саҳнида Ой бўлди мулзам.

Электр чироғи бергандек ҳусн
Навқирон шаҳримнинг кўчаларига,
Уйғатиб саҳронинг асрий уйқусин,
Нур сочди Қорақум кечаларига.

Агарда баланддан туриб қарасанг
Сени сеҳрлайди кенг воҳа, майдон.
Кўзингга, қалбингга бериб завқу ранг,
Шода-шода порлаб ётади маржон.

ТОМОША

Кўнгилни кўтариб, зеҳнини очиб
Енгилгина эсди оқшом шамоли.
Борлиққа антиқа оҳанглар сочиб,
Куй оқди... яйради сахро жамоли.

Кўриб санъаткорлар ҳунару машқин
Эл дили қувончга бўлди ошна.
Созлар жарангларди дил каби тошқин,
Бошланди саҳрода ажиб томоша.

Қорақум кўксидә оқарди майин,
Гўзал Фотиманинг янгроқ овози.
Дил эрир у шўхчан куйлаган сайин,
Қўшиққа тўлгандек бу чўл ҳавоси.

Вужудин бағишлаб қўшиқ айтар қиз,
Даврадан садолар чиқарди бот-бот.
— Камол топ!
— Минг яша!
— Дард кўрма ҳаргиз!
Бу қўшиқ мағзида бир дунё ҳаёт.

Қарсақлар янграйди... Яна куй, қўшиқ...
Қиз ҳамон куйлайди. Эл тинглар мафтун.
Қиз ушбу қўшиққа қалбини қўшиб,
Жўшиб наво қилар... Ажойиб бир тун.

Даврада ўтирар эди бир гўзал,
Санъату хаёлга бўлиб маҳлиё.
Лек бирдан хаёлин олди шу маҳал
Бир йигит... қиз унга бир боқди қиё.

Кўзлар учрашдилар яна ва яна,
Икки дил бир-бирига бўлгандек пайванд,
Ҳам санъат, ҳам севги қилиб тантана,
Иккисин тамоман этган эди банд.
Йигит ўз-ўзига бериб тасалли,
Учқур хаёлини тўхтатди бир зум.
Деди: Билмоқ керак кимлигин ҳали,
Нечун бунча дилга яқин ва маъсум?

Уйин ҳам тугади. Йигит билан қиз
Бўлди бир-бирига бирдан рўбарў,
Дилга бу учрашув ташлагандек из,
Кўнгилда чайқалди бир дунё орзу.

БИРИНЧИ ИШҚ

Қорақум даштига чиққан эди халқ
Қора ер бағрига метин урмоққа.
Қадим армонларга хотима қўйиб,
Чоржўй — Қўнғирот йўлин қурмоқда.

Қорақум даштига чиққан эди халқ,
Кунларнинг юкига мазмун ортмоққа.
Меҳнат қилар эди даштда тер тўкиб,
Йўллар танобини маҳкам тортмоққа.

Жанггоҳ майдонидай кўринар саҳро,
Чумолидай уймалашган эл бунда.
Томоқ қақрар, чўлдан эсар гармсел,
Ҳарорати қовурмоққа шай кунда...

Қатор-қатор сув ташийди туялар,
Кучга куч қўшади ҳатто томчиси.
Баъзан кўтарилар қумларда шамол,
Йиғмоқ бўлар қайноқ, еллар қамчиси...

Бу еллар халқимга қадимдан ошна;
Олис йўлда жон сўрамиш, ёмон ел,
Қорақумда карвонларни қовурган,
Инсонни куйдирган кўп беомон ел.

Лекин елдан қўрқмас қурувчи эрлар,
Бир тўп тоғ қўпорар, бир тўп ер қазар.
Бир тўп кўл қуритар, бир тўп очар қум:
Тарих саҳифаси шонларин ёзар...

Қорақум даштига чиққан эди халқ,
Қора ер бағрига метин урмоққа.
Қадим армонларга хотима қўйиб,
Чоржўй — Қўнғирот йўлин қурмоққа.

Ана, келинчаклар ташийди тупроқ,
Йигитлари қўпормоқда харсанг тош.
Оналари тотли овқат пиширар,
Оқ соқолли чоллар бир-бир ишга бош.

Меҳнат авж олади кун қизигида,
Кўзларга урса ҳам яллиғ, қум, тўзон,
Бунда ишламоқнинг ҳикмати теран
Бунда юрти учун куяр ҳар инсон.

Шунда, тўп ичида кўринар бир қиз,
Бўйнида оқ халта, лиқ тўла дори.

Ҳамма дардга қодир даво беришга,
Гўё қурувчининг бу қиз мадори...

Кезади эртадан қора кечгача;
Қуюндай ҳар ерда ҳозир бўлар қиз.
— Ҳамшира! — деб чақиришар гоҳи гоҳ,
— Ҳорманг! Ҳорманг! — дер ва юмшоқ
кулар қиз.

— Нима, бош оғриқми? Офтоб теккандир?
Хафа бўлманг, мана тайёр дориси!
Сиз совуқ сув ичманг, кеча айтувдим...
Рози эди элнинг ёшу қариси.

— Людмила! — деб чақиради Ботирбек,
Тоғ қўпориб ётган эрлар ичидан,
Чопиб келар қиз Ботирбек ёнига,
— Ҳорманг йигит! Хўш, дардингиз не
экан?

— Дардим зўр, — дер йигит, — дардим жуда
зўр,

Кўряписими, рангим кундан-кун сомон, —
Ҳазил қотар, қиз уялар, бежавоб, —
Дардим юрагимда, топинг бир дармон!...

— Юрагингиз тоғдай, биламан полвон,
Рангингизда сариғликдан йўқ из ҳам!
Чарчаган бўлсангиз, овулга жўнанг,
Ёрни соғинибсиз дейман, — дер қиз ҳам.
Кулги — шўх қаҳқаҳа ёйилар даштга:
— Ҳа, бўш келманг!
— Ҳа, Людмила, бўш келманг!

— Соғинар кишим йўқ! — дейди Ботирбек:
Ҳамшира қалбида бир нафаслик жанг.

Қизариб кўз солар йигит кўзига,
Бошида бўлғуси келар парвона.
Ботирбекни у билади: кимдан кам?
Тоғ қўпорар, мардлар аро мардона.

Биладики, йигит кўнгли унга банд,
Қийиқ кўзларида ёнади ишқи.
Донғи янграр бутун қурилиш авжида.
Қиз хуш жавоб берса, қолади ишқи.
— Ишдан қолманг, полвон, дамлар ғанимат,
Ҳазил ва суҳбатнинг пайтимас кундуз!..
— Томошага келасизми Людмила?..
— Ҳа, келишга уринаман! — дейди қиз.

Қорақум даштида ишлар полвон халқ,
Йўллар танобини маҳкам бурмоққа.
Асрий армонларга хотима қўйиб,
Чоржўй — Қўнғирот йўлини қурмоққа.

Қўшхонага қайтар барча кечқурун,
Турфа нозу неъмат дастурхонларда.
Давраларда ёнар гулхан, машъала,
Уйин, кулги қизир кенг сайхонларда.

Дўмбира чалади кекса бахшилар,
Ешлар ўйин тушар, айтишар ялла.
Суҳбат қизиб кетар, радио тинглашар,
Сахро туни қучоғида таралла.

Ҳамшира ҳам келар, кимнидир излаб,
Чиройлик таралган олтин сочлари.
Ботирбекнинг кўзи тушар узоқдан:
— Ким учун яралган олтин сочлари?

Ким учун яралган бу барно ўзи?
Бу юртда у ахир қайси қиздан кам?
Сулувлиги устига кўп билимдон,
Хафа бўлмасмикин дардимни айтсам?

Уйлай-уйлай ёндашади Ботирбек,
Қалб ураб, тузоққа тушган қуш янглиғ...
— Дардингизни топдим... —

Қўл узатар қиз,
Узига ишонмас йигит, туш янглиғ.

Тикилади бир-бирига тўймайин,
Ширин суҳбатларда ўтар узун кеч.

Қўлтиқлашиб кетар қўшхона томон,
Йигит ўйлар: мендан бахтли борми ҳеч?

Қиз қўли чирмашар йигит бўйнига,
Бу биринчи бўса ва биринчи ишқ,
Қутлагандай аста пичирлар саҳро,
Чунки бу икки қалб ишқи, инжу ишқ...

* * *

Қорақум даштига чиққан эди халқ
Йўллар танобини маҳкам бурмоққа.
Қадим армонларга хотима қўйиб,
Чоржўй — Қўнғирот темир йўлини қурмоққа.

Шубҳа йўқ, қурилар чўлда ойдин йўл,
Бу — эл ва партия фикри, ўйидир!
Чоржўй — Қўнғирот темир йўли битган

кун —

Людмила ва Ботирбекнинг тўйидир...

дўстлик булоғидир ленин канали

I

Секин товланмоқда само гумбази,
Оламни олтинга кўмди ёруғ кун.
Мавж уриб, бурқиган Амударёда
Олтин рангга кирди ҳар бешик тўлқин.

Олтин шўълаларга беланди саҳро,
Бунча ҳам жилвагар кундуз чиройи.
Дарё бўйларида ўтлашга тушди
Юртимнинг подаси, йилқиси, тойи...

Фақат, қум босқини хавф солар тез-тез,
Кўмилиб кетади яшил ўтлоқлар.
Кўмилиб кетади экинзорлар ҳам,
Кўмилиб кетади баъзан қишлоқлар.

Сукротнинг дардига дармон экан сув;
Ҳаётнинг маънисини ҳеч экан сувсиз.
Сув бўлмаса, сойда ўйнамас балиқ,
Сув бўлмаса тоғлар қолур оҳусиз...

Шунинг учун элим боғлаб белини,
Ҳиммат билан келди Аму бўйига!
— Дарё, куч синашга келди одамзод,
Азалдан ошиқмиз сенинг сувиёнга!

Неча кунлар ўтди, тер тўкади халқ,
Қаҳрамонлар чиқди ораларидан.
Хунар аяган йўқ, куч аяган йўқ,
Булар бари юртим сараларидан...

Мана эл ботири Қорамирза ҳам,
Кетмонни уради ҳаммадан ўзиб.
Унинг зарбларида тошлар чақнайди,
Қум, тупроқ кетади ҳар ёнга тўзиб.

Гурс-гурс олиб отар баландга тупроқ,
— Епирай, бу одам чарчаш биларми?
Кўз тегмасин, — деди кексалар кўриб, —
Бирон йигит унга ҳеч тенг келарми?

— Қирқ ёш — қирчиллаган вақтим, — дер
Мирза, —

Қани, басма-басда тенг келиб кўринг!
— Қари билганини пари билмайди, —
Ҳадисини олсангиз ҳа, қани уринг!
— Ҳадисини ол сен ҳам, мен йўқ дермидим,
Жонни аяганга қайда жонона?
Жуда ҳам лалайма, кўп ҳам ҳовлиқма,
Ўзингни тутга бил, текис миёна!

Ҳадисдан — ўғитга ўтади Мирза,
Йигит-яланга кўп таъсирли сўзи.
Қорамирза десанг Қорамирзадай,
Барзангидай қора, забардаст ўзи.

* *
*

Жонин аямайди, доврўғи дoston,
Жононаси келмиш овулдан оқшом.
Етаклаган кўйи ёрига совға:
Лабида табассум, кўнглида кўклам.

- Ҳормангиз, отаси, ишингиз қалай?
- Ҳормангиз, деб турган тилиннга новвот!
- Молу жон омонми?
- Ҳаммаси омон!

- Соғиниб келдингми?
- Сизда йўқ уят!

Қизил олма каби қизарди хотин,
 — Келмасам, ўзингиз ёзмайсиз хат ҳам.
 Сизнинг доврўғингиз етди овулга,
 Салом айтиб қолди бутун маҳаллам.

— Ариқ чиқармоққа қунт қилдик, хотин,
 Даланинг дардига дармон ахир сув.
 Сув бўлмаса, сойда ўйнамас балиқ,
 Сув бўлмаса, товда ўйнамас оҳу!

* *
 *

Қайнар тўй қозонда бир қўйнинг гўшти,
 Зиёфат устида ёру дўстлари.
 — Қани, қўлни ювинг, олинг, марҳамат,
 Кечиргайсиз — бўлса каму-кўстлари.

Зиёфат тугайди, чой кетар қулт-қулт.
 Тер оқар ва суҳбат чўзилар узоқ.
 Ҳамма иш бир-бирлаб олинар ёдга.
 Пахта, қовун, шоли, молхона бузоқ...

Кейин сўз бошланар янги ариқдан,
 Ҳадемай, кўрарсиз, сув келар бир сой.
 Ҳали ер очамиз, кўзлар илғамас,
 Пахта хирмонларин олурмиз той-той.

Шунинг учун асло аямаймиз жон,
 Тўғри йўл, ойдин йўл — бизлар тушган йўл,
 Бизнинг зарбимиздан титрамоқда дашт,
 Бизнинг зарбимиздан чекинмоқда чўл...

Даланинг дардига дармон экан сув,
Ҳаётнинг маъниси ҳеч экан сувсиз.
Сув бўлмаса, сойда ўйнамас балиқ,
Сув бўлмаса, тоғлар қолур оҳусиз.

Шунинг учун элим очмоқда ариқ,
Сув келар, сув келар ва шодлик келар!
Кўм-кўк экинзорлар, кўм-кўк тўқайлар,
Бир сўз билан айтсам, ободлик келар!

II

Қорақум даштига чиққан эди эл
Йўллар танобини маҳкам бурмоққа.
Қадим армонларга хотима қўйиб,
Чоржўй — Қўнғирот йўлини қурмоққа.

* *
*

Қўшхонада вақти хушлик, томоша,
Ҳар ким билганидан бошлайди гурунг.
Олис колхозлардан келиб, бош қўшган,
Дўстлар, қадрдонлар суҳбатини кўринг!

Бирини сўзлаб кетар молу жонидан,
Бирини колхознинг донгидан сўзлар.
Бирини сўзлар суйган ёри ҳақида,
Бирини жангдан, зафар тонгидан сўзлар.

Бирини сўзлар баҳодирлик ҳақида,
Узгаси қалбида бутун сезганин.
Бирини сўзлар, қўлда тутиб автомат,
Етти мамлакатни яёв кезганин.

Чоржўйдан то Урганчгача, йўл бўйи,
Ҳар фарсахда қўшхона-ю, янги жой.
Гулханлардан саҳро ёруғ кечаси,
Гулхан, гулхан... йўл-йўлакай, сойма-сой.

Ҳайрон қолар эди олис йўлчилар:
— Қайдан келди қумга янги маконлар?
Қайдан келди ҳар фарсахда чойхона,
Қайдан келди моли лиқ-лиқ дўконлар?

Етиб келар эди Урганч шаҳрига
Чоржўйда айтилган бир сўз шу зумда.
Шу зумда қайтиши мумкин жавоби,
Одам шундай қалин эди кенг қумда...

Қорақум даштига чиққан эди халқ
Йўллар танобини маҳкам бурмоққа.
Қадим замонларга хотима қўйиб,
Чоржўй — Қўнғирот темир йўлин қурмоққа.

Қўшхонада суҳбат борар кечаси,
Чой ичиб ўтирар ҳамма ёнма-ён.
Сўзлар эди ўз умридан саргузашт,
Соқоли кўксига тушган бир чўпон:

— «Туғилгандан бери мен шу ердан,
Ўсиб-унган юртим Дорғон Отадир.
Етмиш ёшга кирдим, кўп бало кўрдим,
Ўйласам, бағримга тошлар ботади.

Қўй боқиб, кезганман Қорақумда мен,
Қўлимда таёғу ёнимда итим.
Ун йилда бир киёлмасдим янги тўн,
У чоқ ҳолимизга қарар эди ким?

Қуш ҳам учолмасди қумлар устидан,
Баъзан шамол туриб, урарди қуюн.
Баъзан ўраб олар эди бўрилар,
Тонг отгунча кўрсатарди кўп ўйин...

Олишиб чиқардим тонглар отгунча,
Ҳафта бўйи кўзим уйқу кўрмасди.
Бир қўзи олдирсам, ер эдим калтак,
Қарзга боғланардим, аяб турмасди.

Хўрлик кўриб қия чўлда кезардим,
Хотиним йўқ, фарзандим йўқ, молим йўқ.
Олис чўлда учраб қолса йўловчи,
Сийлашга айрондан ўзга ҳолим йўқ.

Кечалари ўз ҳолимга йиғлардим,
Ўйлардим: келарми тенглик бир замон?
Ҳа, тенглик замонлар келди, хушвақтман,
Ҳа, хушвақтман, бутун бўлди бизнинг пон.

Мен ҳам одам бўлдим, танидим бахтни,
Қорақумда машинада юраман.
Осмон денгизида балиқдай сузган
Ҳаво кемаларин ҳар кун кўраман.

Колхозда чўпонга ўзим бошчиман,
Меҳнатга яраша менга ҳурмат бор.
Қўноқ келса, қўй сўйишга ярайман:
Кампирим бор, фарзандим бор, давлат бор.

Катта йўл қурувчи эрлар ёнига:
«Ҳорманг» айтиб, кўнгил сўрай деб келдим.
Халқ орзуси — менинг орзум эмасми?
Чўлнинг чекинишин кўрай, деб келдим.

Катта йўл қурувчи эрлар қатори,
Куч синашиб, мен ҳам ишлай, деб келдим.
Қариганда бир йигитлик кўрсатиб,
Бирга-бир кўнгил хушлай, деб келдим.

Қудрат борки, халқ қурмоқда темир йўл,
Бу йўлдан юради темир карвонлар,
Халққа қувват, қудрат берган Партия,
Соғ бўлсин Партия узоқ замонлар!..»

Ажаб маъно кекса чўпон сўзида,
Гўё, бутун элнинг умр йўли бу!
— Ҳа, темир йўл қурамыз чўл бағрида,
Ахир, бутун элнинг темир йўли бу!

Сўзга аралашар бизнинг Ботирбек,
Жим қололмас, ном кўтарган паҳлавон.
— Мен айтайин майли билсин халойиқ,
Мен озодлик фарзандиман, отажон!

Менга ётдир сиз кўрган у азоблар,
Мен бахтиёр юртда туғилганлардан!
Утмиш даҳшатини уқаман фақат,
Сиздек у замонда бўғилганлардан!

Мен саккиз ёшимдан билим уйда
Дарс олиб, аълочи бўлганларданман.

Вояга етгунча Ватан боғида
Тенгдошлар-ла ўйнаб-кулганларданман.

Сўйлайин умримдан кичик ҳикоя:
— «Ўттиз тўққизинчи йилнинг куз чоғи,
Даштга чиқди, шундай, қирқ минг баҳодир,
Бари якдил, бир-бирининг ўртоғи.

Гўё, лашкар турар Аму бўйида,
Қатта бир қалъани қуршаб олгандай.
Гўё, ҳаммасининг қўлида қурол,
Ҳаракат бошлашни кутиб қолгандай.

Ҳа, ҳамма қўлида қурол бор эди,
Халқ келганди у чоқ сув учун жангга.
Санчилди биракай қирқ минг белжурак,
Омон бермай тош, тупроққа, зарангга!

Халқ қудратин уққан эдим ўшанда,
Ўйласам, ҳар бири ботир экандир.
Бобом: ботир бўлсанг, элни-юртни сев,
Ботир иши — юртга татир, деганлар.

Мен ҳам ишлагандим, боғлаб белимни,
Тупроқлар тепадай уюлар эди,
Зил тошларни отар эдим юқори,
Пешанамдан терлар қуйилар эди.

Меҳнатимнинг донғи тўлди юртимга,
Ғайратимга бош эккандай бўлди чўл.
Балки эшитгансиз, ёғди олқишлар:
— Балли, ота ўғли, Ботир комсомол!

Халқ қудратин уққан эдим ўшанда.
Бир ойда очилди ариқ сақоси¹.
Янги макон, янги ерлар, янги эл,
Гул-гулистон бўлди Аму ёқаси.

Ариққа эл қўйди Ленин номини,
Бахт булоғи бўлди Ленин ариғи,
Шу туфайли қанча қишлоқ ободон,
Бахт булоғи — юзимизнинг ёруғи!

¹ Сақо — ариқ боши, сув боши.

Шундай яшнаб кетди Қўнғирот, Шуманай
Пахтаси бор, полизи бор, боғи бор.
Қирда буғдой, яйловида подаси,
Ҳар йили куз тўй қилурлик чоғи бор.

Бор элат яшайди ариқ ёқалаб,
Меваси бол, нони эса мазали.
Ораласанг, асло кетгунг келмайди,
Қўп мақташар шоирларнинг газали.

Мана, тагин келдим халқ билан якдил,
Йўллар танобини маҳкам бурмоққа.
Асрий армонларга хотима қўйиб,
Чоржўй — Қўнғирот йўлини қурмоққа.

Бунда ҳам ҳар куни беш чек ишлайман,
Мақтанмайман, лекин ишим мақтарлик!
Қани, басма-басга келинг, юртдошлар!
Ном олинг қўшиққа қўшиб айтарлик!

Ҳар қайсимиз ботир ишин қилмасак,
Чўлнинг чекиниши қийин бўлмасми?
Ҳар ким ишламаса ками беш чекдан,
Дала ишларимиз кейин қолмасми?»

Сўзга сўз уланур, гапга-гап, тўғри,
Ҳар ким ўз қалбини бир-бир очади.
— Ухлаш ҳам керак, — дер чўпон, — ухлайлик,
Бўлмаса эртага маза қочади.

* *
*

Айни туш.
Ёлқиндай эсар гармсел,
Гўё кун таптида қайнар эди дашт,
Тан қизийди, томоқ тез-тез қурийди,
Ҳол қурийди, шундай қийнар эди дашт.

Гўё кўкдан олов тушган узилиб,
Ер куюди, ердан ҳовур чиқади.

Яланг оёқ туриб бўлмас бир нафас,
Ут ёққандай, чидамсизни йиқади.

Узоқларга кўз ташласанг, ажаб ҳол,
Тўлқин отган катта денгиз кўринар.
Бағрига имлайди тўлқинлар сени,
Имлайди, на тўхтар, на бир дам тинар...

Бу — сароб, алдоқчи сароб, қув сароб...
Саҳрода алданган не-не карвонлар.
Денгиз деб югурган, йиқила-қўпа,
Етолмай жонидан кечган инсонлар...

Мана шундай қўрқинч саҳро, чўнг саҳро,
Бизнинг иродага бўлмоқда маҳкум...
Аждарҳодай ёлқин сочиб келса-да,
Писанд эмас сароб ва одамхўр қум.

Халқ қудрати — ҳазилакам эмас, ҳа!
Халқ истаса чўлга ёқар чироқлар,
Халқ олдида бўйин эгар салом дер.
Урқачи осмонга тиралган тоғлар...

Шунинг учун ботир — бизнинг Ботирбек,
Халқи ботир, ҳар иш келар қўлидан.
Шунинг учун барқарор ўз азмида,
Арслон қайтармиди тушган йўлидан?

Шунинг учун халқ ишига фидойи.
Қайтгани йўқ мушкул меҳнатлардан ҳам.
Басма-басда доим ўтди паҳлавон,
Оғир меҳнат қилган сайин у бардам.

Бир иши — юз бўлди, юз — мингга етди,
Қараган йўқ кундузига — кечига.
Бир полвон чиқипти деган овоза,
Тарқалганди севган халқи ичига.

Элга эртак бўлди унинг мардлиги.
Самолётдан қоғоз ёғди тим қатор;
Ёзилганди баҳодирлик сифати,
Ким ўқиса, сезар ўзин бахтиёр...

Ҳамма кўрар газетада суратин,
— Балли, девкор! Балли, ота ўғли, дер.
— Балли, йигит, ишлар мундоқ бўлипти.
Мурудинга ет, азамат, балли, эр!

Узоқ колхозлардан келди элчилар,
Ғазалхонлар келди уни кўрмакка.
Қурилиш бошлиғи келтирди совға,
Қизлар келди, йигитдан ҳол сўрмакка.

Қурилиш шу кун бўлди гўё тўйхона,
Карнай, сурнай ҳеч тўхтатмай чалинди.
Уйин тушди раққосалар, на гўзал,
Ҳам марказдан катта байроқ олинди...

* *
*

Фотограф келганди шаҳардан тагин.
— Яхши йигит, суратингиз олайин.
— Майли, лекин, ёлғиз ўзим тушмайман.
— Ким билан тушасиз?
— Тўхтаг қарайин..
— Қани ким?
— Ҳа, дўстим, жигарим эди.
Москвадан Берлингача йўлдошим.
Энг оғир кунларда қолди ёнимда,
Энг вафодор, энг фидойи, қўлдошим..
— Қани ўзи?
— Ана, келмоқда шошиб!..
Бўйнида оқ халта, келарди бир қиз.
Қўлни чўзди дўстона ва меҳрибон.
— Суратга тушсак-чи, Люда, иккимиз!..
Рад этиш мумкинми йигит ўтинчин,
Айниқса, шу қадар шодимон кунда?
Суратга тушдилар эсдалик учун,
Келажак бир умр мазмуни бунда...

* *
*

Қорақум даштида ишлар эди эл
Йўллар танобини маҳкам бурмоққа.

Қадим армонларга хотима қўйиб,
Чоржўй — Қўнгирот темир йўлин қурмоққа.

Йигитлар зарбидан чекинмоқда чўл,
Ботирбекдай баҳодирлар кам эмас.
Мең биттасин ёздим, билганим қадар,
Дўстлар: нега барин ёзмадинг, демас!

Узоқ эмас, ўтар биринчи карвон,
Даштни янгратар чеккан наъраси.
Темир йўл қурмоқдир элининг мақсади,
Ҳам Ботирбек, ҳам шоирнинг марраси!..

уч қиз

Кўк юзида кезар ўн беш кунлик ой,
Нақадар чиройли саҳро кечаси.
Нақадар чиройли, нақадар жонбахш
Саҳронинг кўксида дарё кечаси.

Ерга тегар яшил осмон жияти,
Кумуш рангда ўрқач-ўрқач тепалар.
Саҳро кумуш денгизига ўхшайди,
Оламни қучипти тўё кумуш пар...

Салқин еллар учиб келар дарёдан,
Аста-аста тебранади тўқайзор,
Сутдай ойдин, жимирлайди юлдузлар,
Саҳронинг кечаси кўп мўъжизакор!

Қимирлаган жон-жонивор кўринар,
Чўзилипти саксовулдан соялар,
Балиқлар шарпаси дарё устида,
Олисларда сирли-сирли қоялар...

Кеча чиройига ҳайрон ва шайдо,
Дарё қирғоғида ўтирар уч ёш.
Бири қорақалпоқ, бири рус қизи,
Бири ўзбек қизи — учов дўст, сирдош.

Бирининг сочлари қирқ кокил эди,
Бирининг кўзлари юлдуз мисоли.

Бирининг ёноғи қизил олмадай,
Ойдинда барқ урар учов жамоли.

Биттаси Кунтуғмиш, бири Людмила,
Ўзгасининг оти эди Гулсанам.
Бири-бирин жондан севар, ардоқлар,
Ақли, ҳусни бир-биридан эмас кам.

Ҳар қайсининг саргузашти сири бор,
Ҳар қайсининг ўз севгани, ўз дарди,
Учови ҳам ишлар «Чоржўй — Қўнғирот»да,
Бир-бирига бу кеча сир айтарди.

Людмила сўзларди улуғ жанггоҳда
Ўзи кўзи билан кўрганларидан;
Ҳам асира тушиб душман қўлига,
Икки йил қийноқда юрганларидан.

Ўт қўйилган қишлоғидан, боғидан,
Куйиб ўлган онасидан сўзлар қиз.
Суйган қаҳрамони ўлмиш мардона,
Ёниб кетган хонасидан сўзлар қиз.

Икки йиллик азоб, икки йил ғурбат...
Не кунлар солмабди унинг бошига,
Ишлар экан оч ва юлун қиш кунни,
Қарамабди ёвуз қонли ёшига.

Қарши келса ертўлага ташларкан,
Осиб қўяр экан олтин сочидан.
Бир қултум сув, кунжара нон — насиба,
Писанд эмас, ўлса ҳамки очидан...

Озод бўлдим, — дейди, — зафар ойида,
Қайтиб келдим она юртим бағрига...
Икки қора йилни эсга оларкан,
Бечора қиз чидолмасди қаҳрига.

Асир тушмак, — дейди, — ўлимдан баттар,
баттар,
Ҳеч ким, ҳеч ким, ҳеч ким асир бўлмасин,
Бировларнинг эшигида хору зор,
Ранги сомон, бағрига қон тўлмасин.

Қанча қизлар хазон бўлди бегуноҳ,
Қалбим титрар, тилим бормас сўйласам,
Юрагимга зардоб тўлар, қон тўлар,
Армон билан ўлганларни ўйласам.

Озод бўлдим, — дейди, — зафар ойида,
Улгунча ишлайман Ватан шонига... —
Юпатишар, сочин силар дўстлари,
Яқинроқ силжишиб Люда ёнига.

Учови бир нафас қолишади жим,
Дилдан-дилга кўчар азоб сояси.
Гўё, уч дил бир дил каби дарғазаб,
Шунча эфир эди қиз ҳикояси...

— Уксима, Людажон, — дейди Кунтуғмиш,
Ўтган — қайтиб келмас, яша, кул, қувон.
— Ботирбекдан сўзла, — дейди Гулсанам, —
Ва қувноқ қаҳқаҳа тарқалар ҳар ён.

— Ботирбекдан сўзла, сен бахтиёрсан,
Мен ҳам сўзлагайман ўз ботиримдан.
Қиз қизга айтади кўнглида борин,
Дўстлар, айтиб берай кўнглил сиримдан.

Гулсанам ҳикоя қилар ойдинда.
Барқ урар юзининг қизил олмаси.
Севгани бор, уни шайдо қилипти,
Олма юзи белларининг толмаси. —

Суйганим, — дер, — номдор бизнинг
колхозда;

Суйганини сездим ёзган хатлардан,
Нукул қўшиқ қўшиб ёзар хатига.
Ўзи орден таққан азаматлардан.

Акам билан жангга бирга кетганди,
Акам қайтгани йўқ, қурбон бўлипти.
Доғ қолди менинг ҳам бағримда, қизлар,
Ун фашистни ўлдириб, сўнгра ўлипти.

Суйганим — баҳодир, номи Боймирза,
Йиғим-теримдан сўнг, тўйга келгайсиз.

Кўрсатаман Қорақалпоқ юртини,
Уйимда энг азиз меҳмон бўлгайсиз.

— Тўйингга борамиз,— дейди дўстлари
— Ҳар қайсингга биттадан қўй сўяман.
Арғумоқ чопамиз дарё бўйида,
Ўзиб келганингга соврун қўяман...

Яна суҳбат, яна қувноқ қаҳқаҳа,
Яна бир-бирининг сочини силар.
Уч ойжамол ўтиради ойдинда,
Яна бир-бирига яхшилик тилар...

Кунтуғмиш дەر; ҳали севолганим йўқ,
Ҳали ошён йўқ севгим қушига.
Дўстлар, сўзлай сизга туғилган юртдан,
Менинг юртим ўхшар баҳор тушига..

Қирқ кокилин орқасига ташлайди,
Сўз бошлайди, ўзбек қизи Кунтуғмиш;
Дарёнинг бу ёни мен ўсган тупроқ,
Дарё бир, ҳаво бир, бирдек ёзу қил.

Жонни-жонга қонни-қонга боғламиш
Бир дарёнинг суви, бир осмон таги.
Хоразм аталур мен ўсган тупроқ,
Ўзбек ўлкасининг олис бурчаги.

Менинг юртим — пахта юрти, шур юрти.
Завод, фабрика-ю ипак юртидир,
Дарёлари жон бағишлар саҳрога,
Боғу бўстон юрти, чечак юртидир.

Куз фаслида келинг, дўстлар, ажаб фасл,
Пахта хирмонларин кўргали келинг!
Олиб борғум сизни қовун сайлига,
Узумзорларимда юргали келинг!

Олисларда туғилсам ҳам дўстларим,
Тошкентда-ю, Самарқандда юрувдим.
Қизлар каштасидай товланар водий,
Фарғонада тоғ бошидан кўрувдим.

Ҳар қадами китоб, ҳар куни дoston,
Шоирлар шеър айта, айта келади.
Мевасин татиган, сувини ичган,
Ҳар йили куз фасли қайта келади.

Кўкка булут — заводларнинг тутуни,
Фабрикалар тўқир тою той мато.
Гулдан нусха олган газлама, атлас,
Хили йўқ дунёда десам, бехато.

Меҳмон бўлиб келинг, дўстлар, куз фасли,
Поёндоздир кўзларимнинг қораси.
Сизни кутиб олар ўзбек диёри,
Аму билан Сирдарёнинг ораси..

Кўп ҳам мақтамайман, кўриб билгайсиз,
Сизга айта олдим юздан бирини.
Кузда келинг, йиғим-терим тўйига,
Яширмайман сиздан юрак сирини:

Балки, шу куз бўлар менинг ҳам тўйим,
Тўла қолса пахтамининг режаси.
Ўн беш кунга келган эдим, вақт топиб,
Пахтамга кетарман эрта кечаси. —

Уч ойжамол ўтирарди ойдинда,
Ҳар қайсининг ўз ташвиши, ўз дарди.
Учовлон дўстлашмиш «Чоржўй — Қўнғирот»да;
Бир-бирига бу кеча сир айтарди.

Биттаси Кунтуғмиш, бири Людмила,
Бири қорақалпоқ қизи Гулсанам.
Бир-бирин сочин силар, қучоқлар,
Сирлашар, куйлашар, ширин ўтар дам.

Кейин қайтар қўшхонага учовлон,
Учови ҳам ўйлар эртаги ишин.
Эрта қандай олинажак марралар,
Қандай қилиб дўстларидан ўзишни.

Учови ҳам бош қўяди болишга;
Ўн беш кунлик ой тепада юради.

Уч ойжамол ухлар эди ойдинда,
Учови ҳам ажиб тушлар кўради.

Атроф кумуш денгиз каби ярқирар,
Нақадар чиройли саҳро кечаси.
Балиқлар шарпаси, саҳар салқини,
Нақадар ҳаётбахш дарё кечаси.

Ерга тегар яшил осмон жияги,
Аста тебрангандай қалин тўқайзор,
Юлдузлар жимирлар, олам уйқуда,
Саҳро кечалари кўп мўъжизакор!

ОЙДИН ЙЎЛ

Асов нордай маст эди чўл ёз чоғи,
Оғзидан сочарди ёлқин кўпиклар.
Эрта куздан ўз аслига қайтипти,
Чўккан нордай тинч кўринар уфқлар.

Чунки, бандга тушди асов ва маст нор,
Ўркачидан эса чиздик чўнг чизиқ.
Бу — анчайин чизиқ эмас, ажойиб,
Тарих тамғасидай мазмуни қизиқ.

Бу чизиқ жой олур хариталардан,
Халқим меҳнатининг белгиси бўлур,
Янги темир йўл-ку, дерлар кўрганлар,
Ватандошлар кўнгли қувончга тўлур.

Дерлар: бу анчайин мўъжиза эмас,
Дерлар: ҳа, чинакам чекинипти чўл.
Дерлар: бу халқ авлодига қурипти —
Ажойиб, чиройли, ёруғ, ойдин йўл...

Йўл ёқалаб Аму бирга оқади,
Баландга сапчийди бўйра тўлқинлар.
Бўйра тўлқинларда тебранар кема,
Узоқ эмас, узоқ эмас у кунлар!

Йўл ёқалаб қанча шаҳар ва қишлоқ,
Заводлар ёяжак кўкка тутунлар.

Экинзорлар яшнаб ётар бепоён,
Узоқ эмас, узоқ эмас у кунлар!

Аму дарёга ҳам ургаймиз юган,
Даҳшат солмас элга қора ўпқинлар.
То Оролга қадар ёқамиз чироқ,
Узоқ эмас, узоқ эмас у кунлар!

Борса-келмас даштда конлар очилур,
Бир-бир ечилажак асрий тугунлар.
Қорақалпоқ ери шу қадар бойки...
Узоқ эмас, узоқ эмас у кунлар!

«Оқ Бўгат», «Шуманай», «Гулдирсин».
«Қирқ қиз»,
«Қизил Қала», «Тумон Қала» — кенг
макон,

Сувга қонар, боғу роғга ўралур,
Қорақалпоқ бўлур яна ободон!

Эртаги кун шундай порлоқ, шундай кенг,
Ери чексиз, сув сероб, давлат мўл.
Дерлар: бу халқ бекор қурмапти экан —
Эртаги кун учун ёруғ, ойдин йўл.

Дорғон Ота — Нукус. 1947

ҚОРА ҚҰЗИМ ҚҰЛИМДА

Келди маана навбахор,
Кесиби қишнинг қаҳрини.
Чечаклар кулди такрор
Очиб диллар баҳрини.

Қаналу анҳорларда,
Тўлиб оқар тиниқ сув.
Сувдаги ўрдак-ғозлар
Уйғотар ширин туйғу.

Сув тарашар сувчилар
Колхозимиз ерига.
Сув оқади жимирлаб
Она ернинг бағрига.

Чағалайлар чағиллаб
Кўкдан ерни кўзлайди.
Қия ёзиб қанотин
Ердан емиш излайди.

Кеча-кундўз тинмасдан
Тракторлар ер сураб.
Универсал ҳайқириб
Чигит сепиб улгурар.

Ҳамма ерда қизғин иш
Ҳамма ишга қараган.

Бир томонда қирларга
Чўпон пода тараган.

Отам колхоз чўпони,
Қирда боқади пода.
Қўй-қўзи унинг жони,
Эркалаб суяр жуда.

Боқиш учун бир қўйни
Олиб қолдим отамдан:
Эгиз туғди шу қўйим
Яширмадим одамдан.

Отам менга бу қўйни
Берган эди совғага.
Қўпнинг молин олмайман,
Дедим, қолиб совғага.

Отам деди кетар чоғи:
«Мендай қара қўйга сен
Қолхоз моли кўпайсин —
Деб юрибман кун-тун мен».

Отам сўзин эшитиб
Берган ваъдам оқладим.
Уқишдан сўнг у қўйни
Ихлос билан сақладим.

Ихлос бекор кетмади,
Фойда берди бир талай.
Сакраб-сакраб ўйнайди
Сутга тўйиб пайдар-пай.

Уқиб одам бўламан,
Ҳеч тўсиқ йўқ йўлимда,
Чўпонлик ҳужжатим бор:
Қора қўзим қўлимда.

1951

ҒАҒУР ҒУЛОМГА

Эллик қиш,
Ёз
Ва куз
Ҳам эллик баҳор —
Тўрт мавсумни кўрмиш шоир эллик бор.
Октябрнинг мангу бахт қучоғида
Меҳнат билан порлоқ толе унга ёр.

Қулоч отмоқ бўлиб шеърий денгизда,
Улуғ тонгни кутиб олди у шодон.
Шу мақсад мардона от солди изга,
Эзгу тилагига етди бегумон.

Ўзбек ўғли — улуғ Ватан фарзанди
Ғафур Ғулом бизга умрлик қондош.
Бир байроқ остида мағрур ва танти
Шоир юксакларга очди кенг қулоч.

Ғафур оға, шеъриятинг — қўшиғинг
Улуғ рус куйига ҳамоҳанг, ҳамдам.
Улуғ Кавказ, Қозоқ, Белорус, Тожиқ,
Қирғиз шеърияти унда жамулжам.

Шеъринг билан мағрурлар барча дўст, —
Бу дунёда нурга ташна ҳар инсон.
Бор бўлсин, оламга донинг таратган, —
Сени улуғлаган бу гулгун замон!

1952

БАХТИМ БАҲОРИ

Поёни йўқ, дилбар юртим бағрига
Нур-зиёсин сочди бахтим баҳори.
Бир туғишган коммунизм халқига
Кенг қучоғин очди бахтим баҳори.

Пахтазор далалар олтин конидир,
Ҳар тарафда бугун меҳнат зафари.
Юмуш бу кунларда эл-юрт жонидир,
Қўшиқдай таралар ҳосил хабари.

Кримнинг ҳосилдор бўлиқ ерлари
Кўксида ниш урар бугдой бу маҳал.
Қозоқ даласининг машҳур эрлари
Пода ҳайдаб ўтар қирларга жадал.

Дарё-ю денгизлар, кўлларга чирой
Юкчи кемаларнинг ҳайқириқ саси.
Озарбайжон дўстлар сузган қорамой
Каспий бойлигининг қўл етмас дасти.

Тожиғу Туркману Қирғиз ерлари
Яшил гилам бўлмиш қулф уриб бугун.
Қорақум, Қизилқум чўллари бари
Инсон ҳимматидан яшнайдди дуркун.

Нурларга бурканмиш Ўзбекистон ҳам,
Далаларга чигит қадайдди деҳқон.
Кўз тикиб турибди унга ушбу дам
Олтин хирмонлардан умидвор жаҳон.

Фарғонанинг чексиз пахта даласи
«Олтин кўл» аталмиш элда кўпдандир.
Белни маҳкам бослаб баҳор палласи,
Ўзбек бугун даласига кўчгандир.

Пахтага кон этиб Ватан қўйини,
Ўйнаб-кулиб ишлар қизу жувонлар.
Кулган чиройида нурлар ўйини,
Кўкрагида «Олтин юлдуз»и ёнар.

Аму бўйлари ҳам ёнар чарақлаб,
Гулларга бурканар саҳрою чўллар.
Кўзимни ўйнатар ҳар ён ярақлаб,
Ҳар ёқ янги-янги манзилга тўлар.

Яйраб яшар юртда бахтиёр,
Кетмас бўлиб келмиш бахтим баҳори.
Қовжираб ётарди саҳро сувга зор,
Тарқалди чўлларнинг асрий хумори.

Порлаб турар юртда Ильич чироғи,
Бахтимиз йўлини ёритиб фақат.
Партиянинг олтин попук байроғи
Ҳилпираб тургувси бошларда абал!

1954

ЧҶПОН ҚИЗИ ҲАҚИДА ҲАҚИҚАТ

Тонг юз очди ёриб тун пардасини,
Нурлар билан кўмилди майса, гуллар.
Бўз ерларда барқ урган боғлар ичра
Яйраб-яйраб хониш қилар булбуллар.

Олиш учун пахтадан мўл-мўл ҳосил
Ишга шўнғиб кетишди байроқдорлар.
Яшил япроқ ёпиниб яшнаб кетди
Олтин кўл деб аталган пахтазорлар.

Сукутга чўмган овул атрофида
Маъраб қолди кетма-кет улоқ, қўзи,
Улоқ билан қўзини боқиш учун
Қўшиқ айтиб жўнади чўпон қизи.

Товуши кенг далада янграб кетди
Сивизға овозидай яйлов ошиб.
Қулоғи диккайди шунда бирдан
Шимири қўйчивоннинг ақли шошиб.

Чўпон қизининг шодликка тўла саси
Жизиллатди Шимирининг юрагини:
— Бир сўйлашай овлоқда дилдор билан,
Сиртдан севиб билдирмай юраинми?!

Қиз қошига майсазор тспадан у
Сакраб тушди, жилмайиб, ўтли боқиб.

Булутни ёриб чиққан қуёш каби
Сулув қиз жилмаярди жонни ёқиб.

Сабру қарор қолмади Шимирида,
Оғзига келмас эди, бирон калом.
Қучоқлашган пайтлари эсга тушиб
Қучди қизни унутиб ўзни тамом.

Элтган эди қизни ҳам ажиб бир ҳис
Уриб йигит нафаси димоғига.
Қанча-қанча бўсалар солдилар из
Йигитнинг ҳам, қизнинг ҳам ёноғига.

Оvloқ ерда, тепалик этагида
Шимири чўпон кафтида қизнинг кафти,
Қизартирди юзларни шарми ҳаё,
Томирларни қиздирди ишқнинг тафти.

Аҳдлашишди икки ёш тўй қилишга,
Туширмаймиз дейишди, вафога доғ.
Қаердандир, дала кенг, етиб келди
Бирдан ферма бошлиғи Пардавой, чоғ.

Пардавойга қиз аввал берди салом,
Ҳурмат бажо айлади сўнг иболи.
Бу ҳурматни Пардавой эгри йўйди:
«Менда экан, деди, бу қиз хаёли».

Сулув қизнинг беш кетиб сумбатига,
Ташлаб қолди Пардавой жазмон қадам.
«Хотинимни қўйиб мен сени олай!»
Деб айттирди ўртага қўйиб одам.

— Меҳнат қилиб бир умр кўринг роҳат,
Қуи кечиринг дунёнинг кенги билан.
Лекин узр, бўлмайди айтганингиз,
Қиз қувонар ўйнаса тенги билан.

Оға билиб юраман, сизни сийлаб,
Уйда азиз меҳмонсиз, қимиз бисёр.
Боз устига шундайин эсли-ҳушли,
Ёши ёшим билан тенг ёрингиз бор. —

Деб чўпон қиз рад қилди илтимосин,
Пардавойнинг ҳаттоки юзига ҳам,
Оғир сўйлаб, баъзида аччиғланиб,
Аччиқ жавоб қайтарди сўзига ҳам.

Тунлар бедор Пардавой, безлик қилиб,
Қолмади қиз изидан тоқати тоқ.
Келавергач у шилқим, икки ёшнинг
Юрагига совуқлик тушди озроқ.

Утласин деб, қўй, эчки алоҳида
Қувди улоқ, кўзини ён ўтлоққа.
От ўйнатиб, қор ёғиб қовоғидан,
Икки ёшни ажратди икки ёққа.

Бошлиқ кетгач, эллашиб боягидай,
Қўшворишди молларни яна шартта.
Подаларни қамашди қўраларга,
Қайтиб келиб овулга кун ботарда.

Пайдо бўлди Пардавой кутмаганда,
Тун кечада уқтирди қоровулга.
Қолхоз молин олмайди, деди, ҳеч ким.
Иш буюрди, туш, деди, тезда йўлга.

Ноилождан қоровул кетгандан сўнг,
Ялинди ўз жияни Назарига:
— Ҳозир ол-да қўрадан икки қўчқор,
Яшириб сот Нукуснинг бозорига.

Ва қўранинг эшигин очди-да ланг,
Икки энг зўр қўчқорни танлаб олди.
Йўлда уни бирга сайр этиб юрган
Шибири билан чўпон қиз пайқаб қолди.

Назарнинг қўй ушлаган ўнг қўлидан
Чаққонгина Шибири тутди шошиб.
Қочиб қолди айрилган тўдасига
Тунни ёриб жуфт қўчқор тирқирашиб.

Думалади иккови тоғ тошидай,
Бир-бирининг бошига урди тарс-турс.

Тепки еди Назар оч биқинидан,
Муккасидан йиқилди тупроққа гурс.

Чинқирворди чўпон қиз: — Ердам беринг! —
Епиб олди қиз оғзин Парда шайтон,
Солиб қолди устига таёқ билан,
Сўнг ҳийлагар билдирмай бўлди қуён.

Таёқ тегиб, ҳушидан кетди-қўйди,
Ақлли қиз, оппоқ қиз, одобли қиз.
«Бераҳм-эй, у қизни нега урди?»
Дегандай жимирлади кўкда юлдуз.

Гоҳ туриб, гоҳ йиқилиб муштлашишди,
Икковин ҳам шилинди тирсак эти,
Йиқитганди Шимири чалиб чаққон,
Назарнинг ўнг қулоғи қонаб кетди.

Қайтар экан қоровул қўра томон,
Қулоғига чалинди тасир-тусур.
Дўппослашиб ётарди аллакимлар,
Маълум бўлди кейинроқ унга бу сир.

Қамалишди Пардавой билан Назар.
Овуллардан суд куни келди кўп халқ.
Шифохона наф берган чўпон қизи
Суд олдида сўзлади бор гапни ҳақ.

Чўпон қизга Пардавой қўйди қармоқ,
Қўш хотинни истади бир жонига.
Назар билан ўмариб қўш қўчқорни,
Қўймоқ бўлди Шимири гарданига.

Офарин эй чўпон қиз, эй Шимири,
Тўғрилиқдан бахт топар ақли расо.
Одил совет қонуни, халқ олдида
Жазоланар бўлса ким ўғри, расво.

* *
*
Шимири билан чўпон қиз айтиб қўшиқ,
Семиртирди ўтлоқда кўлхоз молин.
Тўй қилишиб қувнашди соз замонда,
Топди улар меҳнатда ўз иқболин.

Ўғирликлар, зўрликлар, қасд олишлар
Йўқолсинлар бизнинг ҳур жамиятдан.
Тотли турмуш завқини суриб, дўстлар,
Куйлашайлик вафодан, соф ниятдан!

Москва, 1955

КЕЛИНЧАК

Кўзинг чақнар келинчак,
Нигоҳингда келажак.
Чаққон, лобар ва шўхсан,
Сен эмассан эринчак.

Нур ёғилар юзингдан,
Асал томар сўзингдан.
Пок муҳаббат шуъласи
Балқиб турар кўзингдан.

Куласан жило билан,
Боқасан ибo билан.
Нигоҳингга жо бўлмиш
Қай гулзору қай чаман?

Кўзинг қора, қошинг ёй,
Юзинг қизил олмадай.
Сенга бир бор боқса ким, —
Кўзин қайтиб олмагай.

Иформи бу — сочингми?
Сийпалайман бошингни.
Кетмай тур, сийла ахир,
Бу оға — йўлдошингни.

Табассум эт, келинчак,
Лабинг очсин гул, чечак.
Меҳнатинг, ақлинг билан
Ҳуснинг тагин ортажак!

1956

КОЛХОЗ ҚИЗИ БИЛАН ШИФОКОР

I

Ёз оқшоми эди,
эсар юмшоқ ел,
Ялтирар,
жимирлар самода юлдуз.
Машина келди-ю тўхтатди енгил,
Кабинадан секин туширилди қиз.
Ўзини билмасдан
ётар эди у,
Чиройли кўзида
оғриқ азоби.
Ўзи ҳароратдан қайноқ эди-ю
Бадани қизиган худди мис каби.
Ўзи азобда-ю кўзидан ўтар
Даласи, дўстлари, дугоналари.
Тенгдошлари фикрин бир дам банд этар,
Кўринар гўзанинг кўк шоналари.

Атрофин ўрашди шифокорлар тез
Ҳамширалар елиб-югурди яна.
Қизнинг тепасидан жилмасди шу кез
Айниқса меҳрибон

Нина Павловна.

Қизнинг ёноғини ювган кўз ёшлар
Секин-секин тўхтаб қолди.
Жонажон

Нина опа меҳр ила кўз ташлар,
Хуш нигоҳ билан бергандай дармон.

II

Кучга кириб шодлик билан тўлган қиз
Врачлар олдига борганди ўзи.
— Оҳ Нина Павловна... опажон,— деб,— сиз...—
Булут ёриб чиққан офтобдай кўзи.
— Раҳмат! — деди.
Сизга минг раҳмат, опа,
Дармон бахш этдингиз, далага қайтгум.

Опа,
Бермасангиз агар сиз шифо,
Мендайларни
Ютар эди ажал — шум.
Нина Павловна-чи? Кулди меҳрибон,
Деди: — Бизлар ахир,
Инсонга посбон.
Бурчимиз,
Илмимиз тақозо этар,
Сендай фарзандларга куч-дармон бериб
Бизнинг кўкрагимиз
Осмонга етар.
Бахтлиман, сингилчам,
Сени соғ кўриб!

Қиз қайтди соғинган
Даласи томон,
Кутиб олар уни барча дўст-ёрон.
Шамолда пахтазор
Шовуллар эди,
Соҳибасин қутлар, эгиб турар бош.
Шифокорга ичдан қиз раҳмат деди
Ва бир туп ғўзани силади ювош.

1956

ШАЙДОХОН

Илк баҳордан бу лобар
Беланди тонг нурига,
Ҳамма билан баробар
Ошно меҳнат сирига,
Йигитдай марди майдон
Чимбой қизи Шайдохон!

Эрта демай, кеч демай
У далада тўқди тер,
Ҳосил бериб мўл, мўмай
Яйраб кетди сахий ер,
Ерга бўлди меҳрибон
Қаҳрамон қиз Шайдохон!

Ийиб кетди бўз тупроқ,
Текканда қизнинг қўли,
Машина киргандаёқ
Аён бўлди ҳосилли.
Ернинг тилини обдон
Билар ахир, Шайдохон!

Ёз бўйи ёзиб қулоч
Ғўзага хўн куч берди,
Қизни ҳам қучди қувонч,
Шонани гуж-гуж берди,
Меҳри, илмидир дармон,
Чин пахтакор Шайдохон!

Парваришлар пахтасин
Худди мунис онадай,
Бўлиқ-бўлиқ картасин
Оралай ва оралай —
Чарчамайди у бир он,
Далам фахри Шайдохон!

Меҳнати, ақли билан
Пахтани этди тоғ-тоғ,
Ҳуқуқи, ҳаққи билан
У мағрур, кўнгли боғ-боғ, —
Даласи олтинга кон,
Хазиначи Шайдохон!

Шупинг учун Ватанга,
Халққа суюк бу фарзанд.
Демак, пахта майдонга
Бутун мамлакат пайванд.
Яшасин дориламон
Пахтакор қиз Шайдохон!

1957

АСАН ОҒАГА

(Эллик йиллик тўйига)

Мадад олиб ёру дўстдан ва йўлдошдан
Йўллар ўтдинг, чекинмадинг тоғу тошдан,
Аён эди одамзоднинг кўрган куни,
Бу замонни улуғлаб сен ёздинг дoston.

Қўшиқларинг бўрон қуши бўлиб учди,
Қулоқларда қолмай фақат қалбни қучди.
Найза бўлди соз қаламинг, сўзинг бомба,
Душманларинг қалтиради, ранги ўчди.

Белин букмай шахдам қадам босганингда,
Эллик қўрғон эшигини очганингда,
Изинг босиб, нининг бўлиб шайман ўзим,
Сўздан маржон теролмадим шошганимда.

Ҳа, эллик ёш деган ўзи тез келса ҳам,
Оқарган соч, ажин босган кўз бўлса ҳам,
Яшнаб турар Асан оға, ёш-да юрак,
Қаримас қалб, майли тўқсон, юз бўлса ҳам.

- Одимла, ҳа!
- Шагай вперёд!
- Олға! Олға!

Содиқ бўлдинг партияга, Ватанга ҳам.
Шоир бўлиб сен севилдинг азиз халққа,
Яша, бор бўл, эй оташин Асан оғам!

1957 йил, 31 декабрь

ЛИЗАХОНИМГА

(Рақс раҳбари)

Гулдастадай борар қизлар тўдаси,
Олов йигитларни тортиб ўзига:
Қараб тўйишмайди қизлар юзига,
Ҳадеб тикилишар қизлар кўзига.

Жуфт қора кўзларнинг бир боқишига
Жаҳон торлик қилар шу лаҳза гўё.
Қизларнинг бориши ва болқишига
Қуёш ҳам кўз ташлаб таратар зиё.

Қиз йигитга, йигит қизгадир хумор,
Юракларда йўқдир қайғудан из ҳам.
Ўтмишда шундайлар ўтиб кетган зор,
Сўнган юракдаги ёшлик ҳам, ҳис ҳам.

Бу ҳали ишқ эмас, дўстлик жавлони,
Бахтли умрларнинг мазмуни ҳам кенг.
Бу дўстликни, ишқни рақсга солган
Ақлидан розимиз Лизахонимнинг.

Қорақалпоқ йигит-қизларини ҳам
Улкан фестивалда таниди жаҳон.
Миллий рақс қудратин бу кун, бу айём
Намойиш этдингиз, раҳмат Лизахон!

1957

ПАРТИЯ ҲАҚИДА ҚҶШИҚ

Қора зулмат тўғонини йиқитдинг,
Қон ютган эл орзусини бор этдинг,
Эзилганга бахт-толени ёр этдинг,
Бир умрлик иқбол берган Партиям!

Н а қ а р о т

Ленин туғин
Мағрур тутган,
Ҳар ишда бош, Партиям,
Қурашларда
Йўл бошлаган
Яша, жондош Партиям!

Қурашларда камолотга етгансан,
Евларингни сен мажақлаб ўтгансан,
Эрка ташна халқларни дўст этгансан,
Бизни олға бошлайвергин, Партиям!

Н а қ а р о т

Қўлга тутиб доно Ленин байроғин,
Ерқинлатиб озодликнинг чароғин,
Гуркиратиб қардошликнинг гулбоғин
Коммунизм саря бошла, Партиям!

Н а қ а р о т

1958

ОЙБЕККА

Шоирликда сочдинг дур,
Гўзал сўзинг бўламан.
Шерик бўлдик, ҳамтақдир,
Кўрар кўзинг бўламан.
Изинг босар инингдан —
Бирин ўзим бўламан!

1958

МУХТОР ОҒАГА

Умрингни ўрнатди ўз қўли билан
Партия ва Ленин,
Совет диёри.
Обрў-этиборинг, талантинг баланд,
Бўйинг юлдузларнинг бўйи қатори.
Миллионларнинг
Меҳри қонди, Мухтор оға, —
Яратганинг Абай қисматин ўқиб.
Қутлайман юрт-элим номидан, дарға!
Сен алпсан
Табаррук олтмишга чиқиб.

1958

ЯША, КОМСОМОЛ!

Ота-она умрин чўғи бўлсин деб,
Курашларнинг ярашиғи бўлсин деб,
Партиянинг қизи, ўғли бўлсин деб —
Ленин доҳий ном танлади: — Комсомол!

Оғир кунлар сен курашда қайнадинг,
Жанглар чоғи елдиригдай ўйнадинг,
Ҳар қандайин ёвни енгмай қўймадинг,
Доҳий сўзин сен оқладинг, Комсомол!

Товонингни тилса ҳамки чағир тош,
Қон билан тер оқса ҳамки аралаш,
— Ватан учун!
— Ҳурлик учун!
— Олға бос! —
Деб талпиндинг курашларда, Комсомол!

Жангда бўлдинг машаққатли йилларда,
Тўшагинг — қор, ёстигинг — тош тунларда.
Қалқон бўлдинг эсган совуқ елларга, —
Она юртнинг таянчисан, Комсомол!

Жаҳон билар: ёвни енгиб келгансан,
Кўз олдимда голиб бўлиб кулгансан.
Ота-онанг, халқни рози қилгансан, —
Достон қилиб ёздим сени, Комсомол!

Қаҳрамонсан, юртда сенинг тенгинг йўқ,
Коммунизм аскарисан, тасаддуқ,
Партиянинг фарзандисан энг содиқ,
Қамол топиб яшна,
Яша, Комсомол!

1958

ҚАЛЛИ ОҒАГА

Асрлардан
Асқар тоғдай
Утган сөз —
Одамзоднинг тафаккурин меваси.
Инсон учун қўшиқ бўлган муқаддас,
Қўшиқ бўлган доим давр нафаси.

Қон ичмоқчи бўлган хонга халқ айтган:
«Бош кесмоқ бор, тил кесмоқ йўқ, билиб қўй!»
Демак, сўздан дардга дармон бахш этган,
Халқни жангга уйғотгандир қўшиқ, куй.

Қирда чўпон, қуйида деҳқон халак,
Кунни ўтмай пораласа сийнасин,
Букчайган чол, куйган кампир, келинчак
Олтин сўздан уйган олтин газнасин.
Булутларни ёриб чиққан бўлса ой,
Бундай кулиб, ёлқинланиб чиқди сўз.
Туққан замин — онасидан айрилмай
Ер ҳаётин нақл этди, балқди сўз.
Дўстлар учун дармон бўлар дурлар бор
Камтар Қалли оғамизнинг тилида:
Эл сўзининг бойлигини ахтарар
Чўмилганча олтин меҳнат терида.
Қалли оға вужудида тўлиқдир
Афсона-ю эртақ, жумбоқ ва нақл.
Тун-кун айтар, қани бир бор тинглаб кўр,

Зерикмайсан яйрар юрак ҳам ақл.
Бир сўз ёқса юрагини, борди-ю,
Шартта айтар турмас асло бериб дош,
Қизиқ сўзни айтиб қизиб кетар у
Совуқларда тўнгмас туриб яланг бош:
Кулгилари кўнглимизни кўтарар,
Хохолаймиз, яйраб роса куламиз.
Сўйлай берса хасдан дарахт кўкарар,
Уринли сўз ўлмас дейди, биламиз.
Қалли оға! Ўттиз йиллик бу ижод
Ортаверсин ўттизлардан ўттизга!
Завққа тўлиб ёдлаб юрсин ҳар авлод
Ҳамроҳ бўлсин ҳар бир ўғил ва қизга!
Қўлинг етди газнасига эл, халқнинг,
Меҳнат қилдинг, лаззатини тотавер!
Ватанинг бор, Партиянг бор, бахт топдинг,
Эллик нима, юз ёшга ҳам етавер!

1958

ЖАРАНГЛАСИН ДҮСТЛИК ОВОЗИ

Ер шарида бир куй янграйди шодон,
Ҳайқирар Африка, улуғ Ҳиндистон.
Совет юртин дерлар иқболга макон,
Саодатнинг пойтахтисан Москвам!

Яшасин,
Яшнасин
Бахтнинг баҳори, ёзи,
Жарангласин,
Янграсин
Дўстлик овози!

Улуғ партиямиз жонажонимиз,
Рус халқига пайванд юрак — жонимиз.
Советлар диёри меҳрибонимиз,
Бахт-саодат, обрўй бермиш одамга!

Яшасин,
Яшнасин
Бахтнинг баҳори, ёзи.
Жарангласин,
Янграсин
Дўстлик овози!

Дўст, қардош халқларнинг тилаги бўлган,
Томирдош элларнинг юраги бўлган,
Тинчликнинг таянчи, тираги бўлган —
Ғамхўримиз Коммунистик партия!

Яшасин,
Яшнасин

Бахтнинг баҳори, ёзи.
Жарангласин,
Янграсин
Дўстлик овози!

1959

ДОКТОРИМ

Улар ҳолда келиб тушдим қўлингга,
Кўз ўнгимда пир-пир учдинг, докторим,
Сен поёндоз бўлдинг гўё йўлимга
Хаста таним гўё қучдинг, докторим.

Томиримни ушлаб кўрганинг онда
Нимага муҳтожман — пайқардинг дарҳол.
Меҳринг жон бағишлаб югурди қонда,
Буни шеърда, сўзда англлатмоқ маҳол!

Чаккам зирқирарди, санчирди миям,
Ҳаммасидан холис бўлдим қўлингга.
Ишонгиси келар бундай вақт одам:
Ўлим ортиқ тўсиқ бўлмас йўлимда.

Тунлар миҷжа қоқмай турдинг бошимда,
Доринг дармон эмас, меҳрингдир дармон.
Сенга боқиб ўйлаб кетаман шунда:
Посбон бўлиб, қолур инсонга — инсон!

Бундан бу ёғига умримда, доктор
Меҳр, оқибатинг куйлай баландроқ,
Яширмоқнинг асти ҳожати йўқдир, —
Сен туфайли шеърим қайтадан янгроқ!

1973

НАСИҲАТ

Ҳаёт бир дарёки осонмас сузмоқ,
Келавермас сенга доим ҳам омад.
Кўриниб турса ҳам гоҳида қирғоқ
Гирдоб суриб кетар, тиклолмайсан қад.

Ҳаётнинг болғаси ҳар қандай тошга
Текканда сачратмай қолмайди учқун.
Омадим мангу деб чиқма ҳеч бошга,
Тойганингни сезмай қоласан бир кун.

Халқнинг ҳикмати бор: ойнинг ўн беши
Ёруғ бўлса агар, ўн беши зулмат.
Курашчининг жангда гоҳо енгиши,
Гоҳо енгилиши азалий қисмат.

Аммоки, муҳими кўнглинг бўлсин оқ.
Зафар чоғида ҳам, кетганда омад
Номус-оринга ҳеч туширмагин доғ,
Инсонман деб шунда кўтаргил қомат!

1973

САПАРГУЛ

Шайдо этдинг шўх нозинг билан,
Эзгуликка жўр созинг билан,
Тиниқ, ёниқ, овозинг билан,
Олиб қўйдинг эсни, Сапаргул!

Хоқ кундузи, тунда бўлайин,
Ишлаганда ханда урайин,
Ҳар сўзингга банда бўлайин,
Ишқинг мени эзди, Сапаргул!

Мадҳинг куйлаб булбул бўлайин,
Сен боғ бўлсанг, мен гул бўлайин,
Сўзлашмоққа бир тил бўлайин,
Шуни жоним сезди, Сапаргул!

1973

МИРЗАЧУЛДА

Бепоендир Мирзачўлнинг даласи,
Боғларига шайдо бўлиб отар тонг.
Жаҳон аҳли меҳмон бўлиб келади,
Хукмрондир қучоғида яшил ранг.

Бир вақтлари чўл эканин эслатсанг
Ишонмайди Мирзачўлга боққанлар.
Фурурланиб кулишади сержаранг
Бўз тупроқда гулдан гулхан ёққанлар.

«Борса-келмас» атар экан боболар,
Қуш учганда куйган ахир, қаноти.
Шундоқ чўлни кесиб ўтди дарёлар,
Эртакни чин этди мардлар авлоди.

Мирзачўлнинг кўкламига маҳлиё
Боқар кўкдан юлдузларнинг туркуми.
Чигит сочсанг униб чиқар зар гўё,
Меҳнат бунда хазинанинг ҳокими.

Мирзачўлда қад тиклаган ҳар шаҳар
Ҳам пухта-ю ҳам чиройли, ярашиқ.
Навқиронлик уфурганда гул, баҳор,
Кенгаймасми бахтдан кўзу қорачиқ!

Не эзулик бўлса агар дунёда,—
Ҳаммасини Мирзачўлдан топасан.
Ҳар зафарга қодир ақлу ирода
Мадад олгач, улуғ Ленин бободан!

1973

ЭЛЛИК ИККИ МИНГ

Кўриб қайнади қоним,
Ғазабим ошди чекдан.
Елқинли сўзлар учди
Душманга бўлган кекдан.

Эллик икки минг одам
Жарга олиб борилган,
Эргашган қўзилардай
Болалари ҳам бўлган.

Уриб, сўкиб уларнинг
Бўғов солган бўйнига,
Эрксиз элни ингратиб,
Қон оқизган қўйнига.

Қўйга чопган бўридай
Шаҳримга кирган душман,
Эллик икки минг одам
Бир чуқурда берган жон.

Масхаралаб халқни,
Таҳқирли лақаб таққан.
Ҳаммани йиғиб жарга,
Бензин қўйиб ўт ёққан.

Тутун бурқир осмонда,
Жарда ёнар инсонлар,

Гўдаклар йиғисидан
Инграйди тоғ, ўрмонлар.

Мен кўрдим ўша жарни,
Кўрдим дўстлар гавдасин.
Кўзларимдан оқди ёш,
Кўриб бунинг ҳаммасин...

ЖАНГЧИНИНГ ЧАҚИРИҒИ

Меҳрибондир менга мард халқ, ҳур замон шунқориман,
Чорлади гулгун Ватан зўр жангга, мен тайёриман.
Қўлда ўйнатдим қуро­л озод диёр тупроғи деб,
Тушмасин шод, бахтиёр, ҳур элга ёв сиртмоғи деб.
Букмадим қаддим, қилиб душман билан даҳшатли жанг,
Қўрқмадим қирғинда, оғули чаёнлар қолди танг.
Қаҳр ила иблисни урдим Москвам жоним учун,
Айладим қувватни сарф халқим учун, шоним учун.
...Ев ичра қуршовда қолдим, бўш келмадим маккорга,
Беркиниб ётдим секин қотиб қолган қалин қорга.
Бўртмади, қизармади, ўз ҳолича қолди соним
Ва лекин қуюқ қонга бўялди бу иссиқ таним.
«Омон бўл, суйган халқим, қорақалпоқ, сен музаффар,
Ев устидан топамиз бу улуғ жангда зафар.
Жангга отлан, ёвдан ол қонингга қон, жонингга жон,
Қолмасин дунёда бу мурдор ҳаромидан нишон.
Бераҳм, жаллод фашистни айлағаймиз тору мор,
Дўст, аҳил халқ ўғлиман, қалбимга чин дўстлик мадор.

ЛЕНИН ТИРИК

Ленин тирик,
Биз билан у
 ҳамма вақт,
Сўзлашиб тургандай юзма-юз,
 илиқ,
Унинг руҳи билан тирикмиз доим,
У сўзлаган тилда сўзлаймиз аниқ.

Ленин тирик
Ҳар бир одам ўйида,
Барча эллар билан яшар у бир тан.
Ўлтиргандай доим зафар тўйида,
Ленин тирик —
Узоқ Аму бўйида.

Ленин — доҳий, дейди ота-онамиз,
Ленин бобо! — дейди доим боламиз.
Ленин номи жаҳон мулкида янграр,
Унинг номи билан яшар даламиз.

Қўлимиздан тутиб мардона дўстлик,
У бошлаган йўлдан борамиз мағрур.
Бу йўл —
Коммунизм йўлига тиргак
Оламга шу йўлдан таралар шуур.

Ленин тирик,
Удир мангулик умр,

Коммунизм пештоқида офтоб у.
Туғишган элларнинг кўксиде
Ленин
Уриб турган оташ —
Юракдир мангу!

ИЛЬИЧ УИИДА

Олам-жаҳон турли-туман эл аро
Ленин юрган коридорда юрибман.
— Совет фуқароси! — деган ном билан
Толемдан мамнун мағрур турибман.

Ватаним шарафи шарафим менинг,
Мен ҳам миллионлардай шу юртга дилбанд.
Азамат номим бор менинг ҳам бунда,
Чунки мен азамат халқимга фарзанд.

Доҳий Ленин, босган изингдан бу кун
Куёшдай юзларга югурмоқда нур.
Кремль устида парпираб турар
Ўзинг қадаб қўйган ол байроқ мағрур.

Шу байроқ остида бурканиб нурга,
Коммунизм сари ташлайман одим.
Бор умрим — ишларим, кучим сенгадир,
Сен кўрсатган йўлдан борурман доим!

САККИЗДАН УН БЕШ МИНУТ УТГАНДА

Ун беш минут ўтган эди саккиздан,
Хонасидан чиқди Ленин сўнгги бор.
Эл-юртим деб фидо қилди у тамом
Куч-қудрати, — ўйларини шиддаткор.
Уша кундан эътиборан қайтмади,
Ётиб қолди...
Жаҳон — олам қайғурди.
Мангуликка йўл тутди у.
Кетаркан,
Зулмларни бир умрга совурди.
Ғолибият байроғини умрбод
Мерос қилиб қолдирди у биз учун.
Ун беш минут ўтган эди саккиздан,
Ҳақиқатни мерос қолдирди бутун,
Ленин кетди,
Ойдин бир йўл бошида
Қўлимиздан тутди доно партия.
Ленин йўли — Коммунизм — ҳур ҳаёт,
Етар жаҳон буюк Ленин аҳдига.

ЛЕНИН ПОРТФЕЛИ

Портфель совға қилди Ильичга ногоҳ
Меҳр товлаб, қалбдан ишчилар бир кун.
Улимларга тикка борар экан у,
Йигирма йил уни сақлади бутун.

Қўлтиғида ўша портфели, борди,
Курашди ёвларга қарши беомон.
Мангу бахт келтирди у йигирма йил, —
Халқига озодлик берди бир жаҳон.
Тахтидан қулатиб текинхўр хонни,
Қутқу солди ўша портфелдан Декрет,
Ер-сувли бўлди эл низом бўйича,
Чоракор билан бой келди бетма-бет.

У портфелда иқболимиз ёқлаган
Доҳий Ленин бармоғининг изи бор.
Унда бизни Коммунага элтгувчи —
Партиянинг ихтиёри, изми бор.

ЖОНАЖОН ВАТАН

Сен бахтимиз бўлдинг ҳар вақт,
Сен борсанки, йўқ мусибат,
Ўғилларинг бор азамат.
Онасан меҳрибон Ватан,
Жонажон қаҳрамон Ватан,
Бахтимизга бўлгин омон!

Зафар билан олға босдинг,
Йўқсуллар кўзини очдинг,
Жаҳонга нур-зиё сочдинг,
Мардларни қўллаган Ватан,
Зафарга йўллаган Ватан,
Қудратингга қойил жаҳон!

Порлар ғалаба қуёши,
Янчилсин ёвларнинг боши,
Дўстларнинг сен чин йўлдоши,
Доимо зафар ёр Ватан,
Яша сен, бахтиёр Ватан,
Иқболимиз кулган замон!

Эй, сен юртим, офтоб жамол,
Меҳнат қилиб доим ҳалол,
Қўйнингда мен топдим камол.
Партия меҳрибон, Ватан,
Элда омон-омон, Ватан,
Сеникидир давру даврон!

Азиз онамизсан меҳрибон Ватан,
Жону танимизсан қадрдон Ватан,
Эзилган халқларнинг урган юраги
Баҳор қуёшидай чароғон Ватан.

Еринг поёнсиздир, даланг гулистон,
Ризқи баракали қулф урган бўстон
Сувинг — кумуш, тоғинг — олтин, қуминг — мис,
Бағринг шодликка бой, тарихинг дoston.

Халқларинг қаҳрамон, ўғлингман мудом,
Элингда эркинлик, ҳеч йўқ қайғу-ғам,
Етаклар зафардан зафарлар сари
Бошингда соябон доно партиям.

Сенсан юрагимиз ғамхўр жонажон,
Керак бўлса сенга бағишлаймиз жон,
Доно Партиямиз етаклар сени,
Шодликлар чашмаси Ватан — онажон.

Озод юртда тўй-томоша бўлар соз,
Ҳар хонада янграр наво хушовоз,
Йўлмирза, диёринг тутқазди қалам,
Дилда бор меҳрингни дoston қилиб ёз.

МАКСИМ ГОРЬКИЙГА

Тарих қатларини очолган инсон,
Не-не жумбоқларни ечолган инсон
Мағрур
Утиб борар замон-замонга;
Бахт учун курашда кўксин бўронга —
Тутиб жанг қилолган инсон ўлмагай,
Чарчамагай,
Ҳатто бир дам толмагай.

Қаҳрамон келбатли,
Елқинли сўзи;
Тўқайлар устидан учгандай шунқор
Музаффардир унинг баланд парвози,
Ё эса қор босган тоғдан сервиқор
Қўш қаноти билан йўл очгандай сор, —
Шиддатлидир унинг ҳар бир ҳамласи.
Қора булутларнинг қора гумбази —
Қўпорилур зумда
Майда кукундай,
У эса қуёшни бориб қучгандай!

Кўрдик довулларнинг парвозини биз,
Эшитдик ёлқинли овозини биз.
Бу ахир Горькийдир — ўлмас шухрати,
Озодликдан, халқдан кучи, қудрати.

Амударё суви она сутидай,
Бўлиб ҳисобланса биз учун ҳар чоғ,

Максим Горький сўзи — ақл зийнати
Биз учун ранг-баранг мевали бир боғ.

Узи оро берган чаманзоридан —
Ҳайкалин пойига гул келтирдик мўл.
Эй устоз! Энг эзгу муҳаббат билан
Олдингизда шарқча қовуштирдик қўл.

Дунёда барҳаёт экан одамзод,
Ватанда ҳамжиҳат экан инсонлар,
Сизни жон-жонида сақлар ҳар авлод,
Сизни ардоқлагай даври давронлар!

ЭРБОИ

Гўзал ёз, олтин саҳар...
Жимирлайди кенг ёбон.
Жимирлар сулув боғлар,
Жимирлар гўё жаҳон.

Кўз илғамас экинзор
Қучоқ очар кундузга.
Мавж урган ёйиқ дарё —
Ўшшаб кетар денгизга.

Ел эсар ўқтин-ўқтин
Ва қуёш очар дийдор.
Нур ошиғи мен, десам,
Ошиқ экан жон-жонвор...

Сулув — қушлар парвози
Ва гулларнинг жилваси.
Ариқлар шилдирайди.
Оқади тонг нашъаси.

Тебранар ўт ва кўкат,
Бошланар кундуз, ҳаёт.
Гуллар ҳиди ёйилар,
Инсон ҳам ёзар қанот...

Олтин кундуз қўйнида
Барқ урар бахт қишлоғи.

Бир ён пахта чопиғи,
Бир ён буғдой ўроғи.

Сувга қониқ, мева мўл,
Жимирлар колхоз боғи.
Колхоз ҳаёт тирағи,
Колхоз — бахтлар булоғи.

Колхоз — элнинг қўрғони,
Ўз жонидай севар эл,
Меҳнат завқин тотғали
Колхозга, колхозга кел!

*
* *
*

Сув бўйида мевазор,
Ўтирар эл, не гап бор?
Ўтирар кеч пайтида,
Бари қувноқ бахтиёр.

Ёнар олтин чироғлар,
На гўзал дарё бўйи!
Нечун эл шодланмасин,
Бу кеч — Эрбойнинг тўйи.

Тўй деган ўзи шодлик,
Умрда бир келар кун.
Шу учун ўйин-култи,
Дастурхон очиқ тўкин.

Соз чертиллар, куй янграр,
Ўйинчилар чарх урар.
Кўнгилларда шавқ, тўлқин,
Юзларда нур барқ урар.

Ўтирар чоллар тўрда,
Тинглар соз ва достонлар.
Еш-яланг қилар чақчақ,
Куйлар қизлар жононлар.

Бирин биридан гўзал,
Юзлар гул, қошлари қалам.

Қош учидан туғмиш ой,
Қараб тўймайсан ҳеч ҳам.

Пари... дер, қулоқ солсанг
Водим дostonларига.
Парилар тенг келолмас
Колхоз жононларига.

Ип эшолмас парилар,
Бизнинг қизлар тўзалроқ.
Бари чевар, иш севар,
Кўнгиллари нурдай пок.

Булар — замон қизлари,
Зарб урса, — титрайди тош.
Эл кўрки, эл мадори,
Йигитга бəтир йўлдош.

Булар — Ватан қизлари,
Гул ёшликнинг жонидир.
Ҳар бири — йигит қалби,
Бир ошиқ жононидир.

Қўли гул қиз — бу қизлар,
Гулга ўрар ўлкасин.
Қандай йигит севмайди
Ўз юртининг эркасин!

Тенгдошлар даврасида
Ўтирар Эрбой кўркам.
Севар ёри ёнида,
Отоғлик қиз Гулсанам.

Шойи кўйлак, оқ рўмол,
Хусни ой, ақли расо,
Ўтирар табассумкор,
Кўзида теран вафо.

Кўзин узолмас Эрбой,
Садо берар ишқ сози.
Тўймас ёр жамолига,
Бахтидан жуда рози.

Кўкрагида кўш орден,
Ой-кундай ярқирашар.
Юксалар тўй шовқини.
Садолар кўкдан ошар.

Икки ёш тўйи бу кеч,
Суюнади қиз-жувон.
Суюнар кекса чоллар,
Бахши куйлар дoston.

— «Суви мўл, сулув Волга,
Рус юртин ярашиғи,
Сулув ва улуғ, Волга,
Шоир дoим ошиғи...

Қадимда у дарёдан
Сув ичган Қорақалпоқ,—
Бу замон, Волга учун
Жангларда олди отоқ.

Волга бўйи тўқайзор,
Боғи бор, даласи бор.
Юртга суюкли шаҳар,
Метиндек қалъаси бор.

Волганинг чўнг қалъасин
Қуршади фашист урду,
Қурол олди бутун эл,
Қон рангида оқди сув...

Волганинг чўнг қалъаси
Ёниб ётди неча ой,
Уша улуғ қирғинда
Бор эди бизнинг Эрбой.

Қасос ўти қиздирар
Эрбойнинг ҳам қонини.
Керак бўлса аямас
Халқи учун жонини.

Халқ учун куймаган эр —
Эрми? Йўқ, у мурдор жон...

Халқини суймаган эр —
Қандай ағалур инсон?

Шу учун бизнинг Эрбой
Номусни сақлар эди.
Онасининг оқ сутин
Ҳар жангда оқлар эди.

Сталинград қалъасин
Эрбой ардоқлар эди.
Бу шундай огир кунлар
Бу шундай чоқлар эди.

Москвадан келди фармон
Бир кун катта ҳужумга.
Пигитлар кўтарди бош,
Бошни тикиб ўлимга.

Ҳужумга кирди лашкар,
Қасоскор, бургут парвоз.
Кўк титрар, тўзон босар,
Ер ёнар... Шовқин, овоз.

Эрбой ҳам ўзин урди
Зўр қалъа кўчасига.
Найзасин санчар эди
Душманининг нечасига.

Гоҳи урар, гоҳ отар,
Кўкрагини керар Эрбой,
Дуч келганин қўймайди,
Адабини берар Эрбой.

Зўр саваш майдонида
Дўстлардан қолгани йўқ.
Энг сўнг Эрбой қўлига
Келиб тегди орсиз ўқ.

Қўлидан тушди қурол,
Ва ҳолсиз қулади Эр,
Қони оқди тупроққа,
Қон билан бўялди ер.

Эрбой талпинар эди
Кўз ёши мунчоқ-мунчоқ,
Ярасин боғлаб қўйди
Уртоғи Борис шу чоқ.

Ёнғин остида эди
Руснинг она — дарёси.
Ёнарди азиз қалъа
Ва қор босган саҳроси.

Соат сайин қизир жанг,
Аямасди мардлар жон.
Вақтим етса боғлардим
Ҳар қайсига бир дoston.

Озод бўлди ниҳоят
Улуғ Волга қалъаси.
Ёв қирғинга дуч бўлди,
Ўлди тала-галаси.

Зафар шамолларидан
Таралганди булутлар...
Яша, совет лашкари,
Баландпарвоз бургутлар!..

Яша, қайтмас ўқчилар
Ва бехато мерганлар!
Яша, ботир тўпчилар,
Жангда кўкрак керганлар!

Берлин олингандан сўнг,
Эрбой қайтди соғ-омон,
Тагин колхоз номдори,
Бахтинг бўлсин, Эрбойжон!»

Кўкрагида қўш орден,
Дилда муҳаббат сони,
Ўлтирар Эрбой хушвақт,
Бахтидан жуда рози.

Ахир, замон қизи бу,
Зарб урса титрайди тош.
Эл кўрки, юрт мадори,
Йигитга ботир йўлдош.

Ахир, қўли гул қиз бу,
Гулга ўрар ўлкасин.
Қандай севмасин, ахир,
Ўз юртининг эркасин!

Юксалар тўй шовқини,
Садолар кўкдан ошар.
Чевар қиз, Эр йигитга
Шундақа тўй ярашар...

ТАНГРИБЕРГАН

Эрта баҳор.

Тиниқ осмон.
Қуёш нурин суйди ерлар,
Ҳаво салқин, сувлар равон,
Яшил либос кийди ерлар.

Яйловларга кўчар пода,
Баҳор ели чўл устида,
Ғағалашиб учар ғозлар
Суви тошқин кўл устида.

Қўй-қўзилар маърашади,
Чопиб кишнар той, қулунлар.
Очилипти юз хил чечак,
Бошланади ажиб кунлар...

Эл далага йўл солади,
Кенг қирларга экин экар;
Ер бағрига қўл солади,
Сеялкалар чигит тикар...

Ҳадемаёқ унар чигит,
Кўзинг етмас бир четига;
Минг офарин, минг офарин
Эркин элнинг меҳнатига.

Сақлай олар офатлардан,
Совуқларнинг қиличидан.

Утар, чопар, сувдан қўймас,
Ез бўйи чиқмас ичидан.

* *
*

Кегайлида бир колхоз бор,
Давлати мўл, номи катта.
Тангриберган звеновой,
Лекин иши бир оз латта.

Латталигин айтай очиқ,
Ерга озиқ бергани йўқ.
Утаган йўқ ўз вақтида,
Элдан уят, дегани йўқ.

Қимиз ичди ҳафта ётиб,
Яна ўн кун тўй-тўйлади.
Одамлари қолди бебош;
— Тангри берар, — деб ўйлади.

Ҳамма ариқ қазганида,
Тангриберган уйда қолди.
Сув ичган йўқ гўзалари,
Даласи не кўйда қолди?

Хабар топди бундан ахир
Ен-берида колхоздошлар
Ва лекин важ бўлган йўқ,
На тавба, на кўзда ёшлар...

Ундан ҳамма ўгирди юз,
Кўпчиликни алдаш — гуноҳ,
— Тангри берар... — деб ўйлаши
Ўз бошига бўлди бало.

Тангриберган кетгандан сўнг,
Звено тез тушди ишга.
Қолган ишга қор ёғармиш,
Вақт йўқ эди ўлтиришга...

Меҳнат бекор кетгани йўқ,
Ҳосил бўлди хирмон-хирмон.

Янги бошлиқ — аскар йигит,
Юзи ёруғ, худди ширмон.

Қолоқ эди, донгдор бўлди,
Бари меҳнат соясида.
Қунт қилганнинг қўли баланд,
Бари ғайрат соясида.

Дала юзи яшил ғўза,
Қўзинг етмас бир четига,
Минг офарин, минг офарин,
Эркин элнинг меҳнатига.

Қолхоз юзин қизартган йўқ,
Ошиб тўлди режалари.
Юрт оғзида эртақ бўлди
Қишнинг узун кечалари.

Тангриберган хом ўйлапти,
Алдаб бўлмас элни асло,
— Тангри берар, — деб ўйлаши
Ўз бошига бўлди бало.

ДНЕПР

О, Днепр, Днепр,
Улуғ, азим дарёси!
Тарихинг катта достон,
Кўп курашга гувоҳсан.

Оққан тиниқ сувларинг,
Оппоқ пахта кўпигинг,
Шум босқинчи фашистлар
Қизил қонга қилди тенг.

Ҳар галгидай душманни
Ғолибона янчдик биз,
Еруғ кундан нур бериб,
Гул юзингни очдик биз.

О, Днепр, Днепр,
Тўлқинланиб оқдинг сен,
Шонли зафар байроғин
Яна мангу олдинг сен.

Қирғоғингда турибман,
Яна тотдим сувингдан.
Сени кўргали келдим
Амударё бўйидан...

ИККИ ДУГОНА

Кенг кўчани бўйлаб аста
Сувга борар икки жувон,
Қулиб, қувнаб сўзлашади,
Булар сирдош, «дугонажон».

Унинг бири — инженер қиз
Москвалик гўзал Таня.
Иккинчиси Озодахон —
Шу Нукуслик муаллима.

Водопровод турар тайёр,
Жўмрагини очди бураб.
Шилдир-шилдир сув тушади,
Дугоналар турар қараб.

Аммо, дўстим, бу қарашда
Чуқур маъно, улуғ сир бор.
Қадим бунда неча одам
Сув деб келиб бўлганди хор.

Бир ҳўплам сув учун инсон
Неча йиллар фарёд этди.
Бу чўллардан ўтган карвон
Сувсиз қумда йитиб кетди.

Бугун, мана бу ўлкада
Киши бахти яшнар балқар,

Каналлардан, кранлардан
Шалдир-шилдир сувлар оқар.

Шаҳримизнинг кўчасида
Сувга борар икки жувон,
Сўзлашишар кулиб, қувнаб:
— Қандай яхши бизнинг замон!

ШОМУРОД ОТА

Соҳибкор пайкалда,
Пахта очилган,
Қувонч порлар юзида бутун.
Бултурги ғалаба кўзи ўнгида:
Меҳнат қилган,
Ундирган олтин.

Ҳамма, ҳамма жойда
Отанинг оти.
Ҳар бир деҳқон ҳавас қилади буни.
Нукуслик шоирнинг тукиган байти
Халқ ичида дoston
Қилади уни.

Ҳар пахтакор йигит,
Ҳар бир қиз-жувон,
Экканда, чоғанда эслаб юради,
Ҳар бир звенода, ҳар бир кoлхозда
Ота ўрнaк бўлиб кўмак беради.
— Тинчлик учун
Бераман пахта,
Ватан бурчин ўтаб турибман сафда! —
Деган овозингни эшитди халқинг,
Узоқ йиллар соғ бўл,
Шомурод ота!

ЧОЛ БИЛАН ИНЖЕНЕР

Тонг чоғида ёш инженер
Дала, қирга тўймай боқар.
Чор атрофи кўм-кўк экин,
Каналда сув лим-лим оқар.

Бу қир остин келажакда
Янги боғлар ўраб олар.
Қатор фонтан сакрар кўкка,
Боғ ўлкаси бўлиб қолар.

Ёш инженер шуни ўйлаб,
Ширин завққа толган эди.
Дарё бўйлаб секин юриб,
Қаршисига бир чол келди.

Бу отани ёш инженер
Фронтда ҳам кўрган эди,
Халқ юборди, сенга, дея,
Кўп совғалар берган эди.

Таниди чол йигитни ҳам,
Ўғли билан эди дўст-ёр.
...Метин каби қотган ернинг
Усти эди қап-қалин қор.

Чол кўзида гавдаланди
Халқдан совға элтганлари.

Ботирларга наказ бериб,
Келиб халққа айтганлари.

Мана ҳозир ўғлин ўйлаб,
Чол кўзидан ёшлар тўкди.
Ёш инженер дўстин эслаб,
Ота билан қайғу чекди.

Унутилмас қонли кунлар
Кўз олдимдан бир-бир учди.
...Шу чоқ дарё устидаги
Пароходга кўзлар тушди.

Тўлқинлатиб дарё сувин,
Кенг осмонга тутун отиб,
Қатор-қатор баржаларда
Қурилишга юклар ортиб.

«Шевченко» ҳам келаётир,
Чол тикилиб боқди обдон:
— Халқи учун фидо бўлган —
Ҳеч бир вақт чиқмас ёддан.

Чолнинг айтган бу сўзлари
Инженерга жуда ёқди.
Чақнаб, ёниб икки кўзи
Сўз маъқуллаб унга боқди:

— Ҳа, отахон, гапингиз ҳақ,
Улмас халқнинг севган ўғли.
Бу Ватанда ботирларнинг
Ҳамма вақт ойдин йўли.

Халқнинг ўғли эди Тарас,
Улди, бироқ оти қолди.
Шеърлари эсдан чиқмас,
Лабимизда тотди қолди.

Мана, Тарас номидаги
Келаётган пароходда.
Инсон учун емак, киймак
Келтирилар кунда-кунда.

Демак, Тарас барҳаётдир
Қардош халқлар юрагида.
Миллионларнинг бири бўлиб,
Ердам берар керагида.

Ота, сизнинг ўглингиз ҳам
Халқ буюрган ҳар бир ишда.
Гўё бизда бирга юрар
Коммунистик қурилишда.

— Тўғри, ўғлим, тушунаман,
Ўғлим гами юракда бор.
Улуғ халқим ишидаман,
Сиздай ўғиллар мададкор!

Бизнинг улуғ бу замонда
Ўлмас халқин севган фарзанд.
Қадрланар, обрў топар
Ким эл учун қилса хизмат.

КОММУНИЗМ БАЙРОҒИ

Иккинчи қаватдан қараб турибман,
Қадрдон овулим гир айланасин,
Сахро эмас, кўз ўнгимда турган ер,
Яшнаб кулган колхозимнинг даласи.

Кечаги қақраган сахро ўрнида
Мана бугун яшнар гўзал шаҳарлар.
Қўм-кўк бўлиб, сувга қониб, қулф уриб
Дил очади қатор-қатор чаманлар.

Ишламоқда халқнинг ўғил-қизлари,
Коммунистик қурилишда боғлаб бел.
Қум ичида янги макон яратди.
Ватандаги абадий дўст, қардош эл.

Бульдозерга миниб олган Бекмурот,
Текислайди ўйдим-чуқур далани.
Қўрса кўзим, қувонаман қишлоқда
Мактаб бориб ўқиб юрган болани.

Овулим кечаси яна ҳам порлар,
Нур сочар ҳар ёқдан Ильич чироғи.
Колхоз идорасин томи устида
Ҳилпирар коммуна ғолиб байроғи.

ДРАМА

ОЙГУЛ ВА ОБОД

ИШТИРОК ЭТУВЧИЛАР

- Айтмурот. } Хон тарафидан ўлимга ҳукм қилинган кишилар.
Тиловмурот. } 60—65 ёшларда.
Обод. Айтмуротнинг ўғли. Олдинги пардаларда 7—8 ёшларда.
 Кейинги пардаларда 19—20 ёшларда.
Ойгул. Тиловмуротнинг қизи. Олдинги пардаларда 5—6 ёшларда.
 Кейинроқ 16—17 ёшларда.
Дўсмурот. Ойгулнинг тоғаси, 30—35 ёшларда.
Эсмурот. Ободнинг тоғаси, 30—50 ёшларда.
Ўзилдиқ. Дўсмуротнинг хотини, 30—40 ёшларда.
Нозигул. Ойгулнинг қардоши.
Полимбет. Бой. Бўлиснинг иниси, 40—60 ёшларда.
Ойма рака. Бойнинг биринчи хотини, 40—50 ёшларда.
Ойжамол. Бойнинг иккинчи хотини, 30—40 ёшларда.
Демагул. Бойнинг учинчи хотини, 20—25 ёшларда.
Сарсенбой. Бойнинг биринчи хотинидан бўлган ўғли, 30 ёшларда.
 Тентакроқ.
Сермон. Ўнбоши, 30—40 ёшларда.
Аннанков. Губернатор вакили, 30—40 ёшларда.
Одамбой. Губернатор тилмочи, 40—50 ёшларда.
Девон. Бўлиснинг секретари, 30—40 ёшларда.
Варвара Толстакова. Аннанковнинг хотини, 30—40 ёшларда.
Сергей Сафонов. Комбат, 25—30 ёшларда.
Ҳусайн Шахматов. Солдат. Қозоқ йигити.
 Партизанлар ва аҳоли.

1. ПРОЛОГ

Бир ёғи вайрон бўлган кўҳна қўрғон. Деворларида жанг излари кўриниб туради. Қўрғоннинг унқиқиб кетган ҳашамдор устунига

Айтмурот билан Тиловмурот боғлаб қўйилган. Эрта тонг.
Халқ хонинг фармони кутиб ўтирибди.

Айтмурот
(сабрсиэлалиб)

Қушга қанот керак бўлса учмоққа.
Халққа ер керакдир ватан тутмоққа.
Еримиз йўқ, истаганча солиқ бор,
Уқубатда яшайди халқ хокисор.
Эл-юрт учун, нон, сув учун, ёронлар,
Ширин жонин этар эди қурбонлар.
Ҳақиқат йўқ, йўқдир бошда бир паноҳ,
Ахир, айтинг, бизда, халқда не гуноҳ?

Тиловмурот

Хўрликдан оқарди соқолим, сочим,
Оёғингда бошим, недир иложим.
Одил бошлиқ эл улусин тузади,
Адолатсиз бошлиқ юртни бузади.
Биздай мусофирга солиқлар солиб,
Камбағални таҳқирлайди, эзади.

Полимбет

Тилингни тий, бас қил, тўхтат сўзингни!

Айтмурот

Ерлар кенг, чўллар кенг, тоғлар, кўллар кенг,
Кўнглимда армону кўзимда ёшим,
Сарсону саргардон бу шўрлик бошим.
Халққа ғамхўр, одил бошлиқ бўлмаса,
Ботирсиз юрт-элдан нима фойда денг?
Ота-она хунин ёвдан олмаса,
Серсавлат ўғилдан нима фойда денг?

Полимбет

(халққа қараб хўмрайиб депсинади)

Тўхтат сўзларингни, тилинг тий дарҳол!
Ҳоким тўра олдида бошинг қуйи сол!

Аннанков

Собака!

Одамбой

«Ит» деди улуғ тўрамиз,
Авомнинг жазосин ҳозир кўрамиз.
Хонга, бекка қарши чиқманглар асло.
Хон — худонинг сояси, бий — ўткир найза!

Аннанков

Читай!

Одамбой

«Ўқи», деди улуғ тўрамиз.
(Ўқийди.)

«Хонга қарши бўлган тўполон учун,
Халқни қўзғаб қилган оломон учун,
Ҳокимларга қарши қўзғолон учун,
Бўлисларни қириб тўккан қон учун.
Биз ҳам Тиломурот Айтмурот учун,
Дор тикамиз, осамиз, ўлдирамиз!»

Дўсмурот

Ўлдирманг гуноҳсиз элни бекорга.
Керак бўлса мени осинглар дорга.

Аннанков

Молчат!

Одамбой

Хон буйруғи, худо буйруғи,
Деди тўрамиз.

Айтмурот

Э, юртнинг улуғи,
Тақдирим қўлингда, танним қўлингда,
Неча тоғлар, чўллар бордир йўлингда.

Қартайганда мадор бўлган белимга,
Ҳалол хизмат қилай деган элимга,
Елғиз ўғлим, фарзандим бор, кўрайин,
Розилашиб, мен фотиҳа берайин.

Я с о в у л

Кўп чўзманглар, ҳозир ҳайдаб кетамиз.

Д ў с м у р о т

Уз фарзандин суяр ҳамма шубҳасиз.
Аёлманддир ўлдирманглар буларни,
Қон тўкишнинг тутган бўлса хумори,
Булар учун олинг менинг жонимни.

Э с м у р о т

Зор эшитдим, бу зорга дод қўшайин.
Жар эшитдим, жарга фарёд қўшайин,
Олиб келдим жияним жигаримни,
Отасига топширай деб атайин.

П о л и м б е т

Ечинглар отларни!

1-я с о в у л

Мин отларингга!
Қил арқонни босгил, тақимларингга!

П о л и м б е т

Олиб чиқ!

2-я с о в у л

Тайёрман фармонингизга!

1-я с о в у л

Қани, юр, сустанма, отга мин тезда!

Айтмурот

Белимнинг мадори, кўзимнинг нури,
Елғиз ўзинг етажаксан додимга.
Халқ олдида армонларим айтайин,
Ўрнак бўлсин келажак авлодимга.
Тиловмурот ва мен қилиб аҳд-қарор,
Васият ёзиб тайёрладик бир тумор.
Отанг ўлимни ёддан чиқарма.
Улғайганда ўқи, Обод, билим ол.
Елғиз ўғлим элим сизга топширдим,
Бошим эгдим, тақдиримга тан бердим,
Балоғатга етса фарзандлар бир вақт
Икковини қўшмоғингиз сизнинг шарт.

Тиловмурот

Туғишганлар! Обод билан Ойгулни,
Эсдан чиқарманглар шу қиз-ўғилни,
Майли, улар бир-бирини севишсин,
Улғайганда, турмуш қурсин, қовушсин.

Айтмурот

Хайр ўғлим, хайр қизим, яхши қол.

Тиловмурот

Туғишганлар, ёру дўстлар, хайр энди,
Соғ бўлинглар, рози бўлинглар энди!

Халқ

(хор)

Хайр ота, хайр меҳрибонимиз.
Сизлар билан бирга ширин жонимиз.
Яксон бўлсин, ер юзидан ёвузлар.
Интиқомсиз қолмас оққан қонимиз.
Озод бўлсин, азоб чеккан элимиз,
Мангуга йўқолсин ҳасрат-қайғимиз.
Халқлар билан иноқ яшаб элимиз,
Кўп асрга етсин бизнинг донгимиз.

Хайр ота, хайр меҳрибонимиз.
Сизлар билан бирга ширин жонимиз.
Яксон бўлсин ер юзидан ёвузлар,
Ярқираб ҳамиша отсин тонгимиз.

Э с м у р о т

Қор, бўрон, қиш кетиб, чақнаб ёз келар,
Саҳролар кўл бўлиб, ўрдак-ғоз қўнар,
Қайғининг, ҳасратнинг охири келар,
Бахтли ҳаёт келар, кўнгил қувонар.

Д ў с м у р о т

(халқ ичидан)

Менга аён туғишганлар кўрган кун:
Ёзда яйлов, қишда бошпанаси йўқ,
Кечиргани хўрлик, кўргани сургун.
Биридан ўғилу, биридан қиз қолди,
Қонхўр жаллод гуноҳсиздан жон олди.

Неча замонлар бўлди,
Неча подшолар келди,
Неча давронлар ўтди,
Ҳисобсиз жонлар ўлди,
Халқларга азоб бўлди,
Еганимиз ғам бўлди,
Айтганимиз зор бўлди,
Бу кенг дунё тор бўлди.

П а р д а

2. ПРОЛОГ

Аввалги кўриниш. Орадан бир қанча вақт ўтган. Болалар қўрғон теварагида ўтин териб юришибди. Мунгли музика. Ойгул билан Обод оталари бойлаб қўйилган тошнинг ёнида ухлаб ётишибди. Эсмурот билан Дўсмурот ҳар томонга кўз солиб Ойгул ва Ободларки изламоқда.

Э с м у р о т

Обод!.. Обод!..

Д ў с м у р о т

Ойгул!

(Тўнка устига келиб ўтиради.)

Э с м у р о т

Обод!

Д ў с м у р о т

Топмадингми?

Э с м у р о т

Йўқ.

Д ў с м у р о т

(ўйланиб)

Бояги қўрғон атрофида юрган бўлмасин.

Э с м у р о т

Балки. Юр, борайлик.

Кетишади.

Утин орқалаган бир неча болалар Ойгул билан Ободга кўз ташлаб саҳнадан ўтмоқда. Узоқдан «Ойгул!», «Обод!» деган овозлар эшитилади, болалар: «Бу ёқда, бу ёқда» деб чақиришади, Эсмурот билан Дўсмурот келиб Ойгул ва Ободни аста уйғотишади.

Э с м у р о т

Қаёқда юрибсизлар ўзларинг?

Д ў с м у р о т

Излай-излай зўрға топдик-ку, ўзларингни.

Обод билан Ойгул йиғлаб юборишади. Болалар уларни ўраб олиб овутишади.

П а р д а.

БИРИНЧИ ПАРДА

БИРИНЧИ КҮРИНИШ

Олдинги прологда кўринган кўрғон яқинидаги бир овул. Дўстмурот уйининг олди. Кечки маҳал. Саҳна очилгакда Сермон билан
Узилдиқ қайрағочнинг тагида сўзлашиб туришарди.

Сермон

Бўлис билан келишди, Полимбет ога,
Элликбоши бўлар бизнинг овулга,
Оқ ўтов, мол-дунё, ҳаммаси бизга.
Хафа бўлма, қарши эсан довулга.
Севдим сени ёшлигиндан меҳр билан,
Қолдирмайман сени тошбағир билан.

Узилдиқ

Минг қатла розиман, тилагингга ет,
Елчимас гадойдан мени озод эт.

Сермон

Аввалдан бўлмоқлик керакди бирга,

Узилдиқ

Не қилай, тан берган эдим тақдирга.
Полимбетга керак бўлди бир малай,
Дўстмуротга ваъда қилди бир талай.

Умр бўйи текин ишлатмоқ учун,
Қарздор қилиб, оёқ-қўлни боғламоқ учун,
Ешлигимда унга зўрлаб беришган.

С е р м о н

Кўп қайғурма, фойда йўқдир ўкинчдан.
Эндиги умримиз кўп тотли бўлар,
Йўқ қилай мен уни, рози бўлсанг гар.
Узилдиқ! Сен учун муҳим бир иш бор.

У з и л д и қ

Жоним билан, не иш? Мана мен тайёр.

С е р м о н

Ойгулни Ободдан айирмоқ керак,
Кўнглин Полимбетга қайирмоқ керак.
Ойгулнинг кўнглига ғулғула қотгил,
Ободга қарши бир нафрат уйготгил.
Хўш, энди мен кетдим, яна келаман.

У з и л д и қ

Яхши бор!

Сермон кетади. Узилдиқ қудуқдан сув чиқариб қовоқ билан
челакни тўлдиради. Шу вақт чопон ва камзулни елкасига солиб,
қўш хўкиз ҳайдаган ҳолда О б о д кириб келади.

О б о д

(қўш хўкизнинг бошбоғини қўлида тутиб)

Салом бердик, янга! Соғинсиз, янга?

У з и л д и қ

Шукур...
Узинг қалай, айтгил-чи менга?..

О б о д

Уй ичилар соғми? Оғамиз қалай?

У з и л д и қ

Узингга не бўлди? Ҳолингни сўрай.
Рагларинг сарғаймиш, намувча оздинг?

О б о д

Меҳнат огир бўлди, қудуқлар қаздик.
Полимбет тин бермай устига-устига
Ерларин ҳайдатди, раҳм этмай андак.
Янга, сувингизни мен тортиб берай,
Агар хўп десангиз бир ўтинч айтай!

У з и л д и қ

(маккорлик билан)

Агарда ер ҳайдаб чарчаган бўлсанг,
Ҳордиғинг чиқади, ётиб дам олсанг.

О б о д

Сизга мен шу онда бермасам кўмак,
Ойгулнинг олдида уялсам керак.

У з и л д и қ

Гуноҳ қилсанг, гуноҳингни кечирар.

О б о д

Гуноҳ сўзи дўст қадрини туширар.

Яқинлаган сайин она овулга
Ҳордиқ чиқар, секинч қўнади дилга.

У з и л д и қ

Ундай бўлса, мана олгил челақни!

О б о д

(челақни олади)

Бекачангиз соғми, эсон-омонми?

У з и л д и қ

(ўзини билмасликка солиб)

Қайси бекач?

О б о д

(ҳайрон қолиб)

«Қайси бекач?» дедингизми?
Севганим Ойгулни унутдингизми?

У з и л д и қ

Бирор хабар билмайман не бўлганидан!

О б о д

(ҳанг-манг бўлиб)

Хабарингиз йўқми, Ойгул бекачдан?

У з и л д и қ

(ҳийлакорлик билан)

Билмадим, у кетди, кимнинг бахтига,
Умидингизни узу, уни сўрама!

О б о д

Нега энди узай, мен умидимни?
Нега унутайин ёри жонимни?
Очиқ сўзланг, нима бўлди ёримга?
Даҳшат солманг менинг жигар-бағримга!

У з и л д и қ

Шарманда совчилар келиб овулга,
Қизни олиб кетди Полимбет бойга!

О б о д

(ғазаб билан)

Полимбет бойга?!

Музыка

Оталарни эзган, инсофсиз золим,
Кўп кўрдингми менга нигорим, ёрим!
Фигонлари кўкка етар халқимнинг
Дунёда бор экан сендайин, золим.

(Узилдиққа қараб)

Суюкли янгажон, зоримни тингла,
Меҳру шафқат қилиб, менга раҳм айла.
Ота-онам билан қадрдон эдинг,
Бу ишга яхшироқ бир чора ўйла.
Илож топилмаса кетай дунёдан,
Шунда ёримга сен саломим сўйла.

У з и л д и қ

(маккорлик билан)

«Жаҳл — қасд, ақл — дўст» — ҳикматли нақл.
Бир илож топгил тез, кўп куйдирмагил.

О б о д

Қандай сабр этайин, бу ғам, кулфатга,
Дард устига дарду, жабру жафога.
Энди бу хўрликни қандай кўтардим,
Ҳижрон оловидан ўртанди жоним.

У з и л д и қ

(сохта ноз билан)

Ўзингни маҳкам тут, ўзгага уйлан,
Қизлар кўп бу элда у кетган билан.
Нозигулни кўргил, ортиқ Ойгулдан,
Хулқи хуш, ҳусндор, ўзи кўнгилчан.

О б о д

Ундай деманг, янга, ўртанар виждон,
Бирга етим ўсдик, қийноқда бу жон.
Эл қўлига отам топширган бизни,
Халқимиз ўстирди ҳар ижкимизни.

Халқ олдида отамиз васият қилган:
Икки етим бирга қўшилсин, деган.
Халқнинг ва отанинг васиятин бузиш,
Эр ўғлонга уят, номусдир бу иш.

У з и л д и қ

Бари бир у бекач айрилган биздан

О б о д

Бундан бошқа сўзлар чиқмасми сиздан?

У з и л д и қ

Умидин узган қиз, сенга кўнмайди.

О б о д

Ундай бўлса Обод бунда турмайди.
Мен кетдим маъшуқам, ёрим изидан.
Хайр, рози бўлинг, янгажон, мендан.
(Кетмоқчи бўлиб, чопонини қўлига олади.)

У з и л д и қ

(чаққонлик билан Ободнинг йўлини тўсиб.)

Тура тур, жонгинам, сўзим тинглагил,
Муродга етарсан, мен-ла кенгаш қил!

О б о д

(чопонини яна ерга қўйиб тўхтади)

Хўш, тўхтадим, мана, қулоғим сизда,
Умидбахш оҳанг бор сўзларингизда.

(Теваракка қарайди. Ҳўкизларнинг сузишиб
кетаётганини кўриб.)

Бай, бай, ҳаром ўлгур, тинмас ҳўкизлар,
Қайириб келай, йўқса экинни эзар.

Югуриб чиқиб кетади. Узилдиқ тезлик билан Ободнинг чопонига
чатиб қўйилган туморини узиб олади.

У з и л д и қ

Кўпдан пойлаб юрар эдим туморин,
Маҳв қилай дилидан жой олган ёрин.
Энди сени маймун қилиб ўйнатай.
Чиқармоқ-чун Полимбетнинг хуморин.

Обод

(хурсанд бўлиб киради)

Сўзингизни энди айтинг, жон янга.

У з и л д и қ

(қувлик билан)

Озроқ кенгашайлик, келгил бу ёнга.

Обод

Не десагиз кўнай, сирдош янгасиз.

У з и л д и қ

Епиримой балол..

Обод

Нима қиляпсиз?
Сўзланг кўрган-билган ишларнинг барин.

У з и л д и қ

Тушунамиз биз ҳам сўзларнинг фарқин.

Обод

Айтмаган гапингиз бор тил учида,
Айтинг, айтмоқ оғир бўлса ҳам жуда.

У з и л д и қ

(сохталик билан жилмаяди)

Афв эт, мени Обод!

О б о д

Кечирдим, янга.

Сўзланг дилдагингни очилиб менга.

У з и л д и қ

Ҳазиллашдим. Тепамда худо турибди,
Ойгул ёринг сени кутиб юрибди.
Янги ойга кўз тутгандек кишилар,
Иўлингга дам-бадам қарар, термилар.
Келганингни эшитса у мабодо,
Терисига сиғмас, кўнгли бўлур чоғ.
Янгигина кетиб эди бир ёққа,
Бойўгли қўнмасин яшнаган боққа.
Муҳаббат гулшани хазон бўлмасин.
Иним! Очилганда гулинг сўлмасин!

О б о д

Тирилдим! Тилингдан айлансин Обод,
Ёрга мендан салом айтиб, қилинг шод.

У з и л д и қ

Бироқ суюнчисин ўзим оламан.

О б о д

Керак бўлса, жонни узиб бераман.
Бизни доим қилиб турғил хабардор.
У томонда не гап, не хуш сўзлар бор?

У з и л д и қ

Кўз ўнгингда бўлсин ўша шўх дилдор,
Ҳозирда кўпайди қизга харидор.

Пайқа: Ойгул сени ҳақ тарк этмасин,
Мол-қолга қизиқиб, ётга кетмасин.

Обод

Энди бунга ўзинг кўмак бер, янга.

Узилдиқ

Енаман Ойгулни бўлсин деб сенга.

Обод

Салом айт Ойгулга, ўшал жононга,
Унутмасин мени ҳар дам, ҳар онда.

Узилдиқ

Саломинг айтаман, суюнтираман.

Обод

Сени шу атрофда кутиб юраман.

Музыка

Кўкка учган каптар каби толпинар,
Жононимдан келса агар бир хабар.
Ойдин кечада кўрсам ёримнинг қаддин.
Армоним йўқ тутсам олпоқ билагин.
Кўзга иссиқ у яшар ер, элати,
Менга битсин ошиқларнинг қаноти.

Ҳўкизларим эздан чиқиб қолибди,
Занги бобо боққан ҳўкиз зурёти,
Ҳайт чу, жонивор, қўшларингни олға торт.

Ҳўкизларини ҳайдаб кетади, бир оздан сўғг Сермон шовқин солиб
киради.

Сермон

Дўсмурот, ҳой Дўсмурот, ҳой Дўсмурот!

Д ў с м у р о т

(сиртдан)

Ҳо! Ҳо! Мен бунда!

С е р м о н

Тез етиб кел, бунда менинг қошимга,
Йўқса билгил, қамчи ёғар бошинга.

Д ў с м у р о т

(кириб)

Қуллуқ оға, ҳузурига келдим мен.

С е р м о н

Нега саволимга жавоб бермайсан?

Д ў с м у р о т

Зўрлашни севмайди, сўзламайди тил!
Бу сўзларнинг лекини бор, ўзинг бил.

С е р м о н

Нега қизни кўндирмайин юрасан,
Бий сўраса, қандай тадбир кўрасан?

Д ў с м у р о т

Очиғини айтай, ўзинг ўйлагил,
Уч хотиннинг устига тегмагай Ойгул!

С е р м о н

Нима дейсан? Унинг ўчади тездан.
Йўқотай ўзингни бутунлай кўздан.

Д ў с м у р о т

Ихтиёр ўзингда, Сермон оғамиз,
Бошимизда эрк йўқ, не ҳам дердик биз.

С е р м о н

Жонингга, молингга солиқ соламан,
Уй-мулкинг тўздириб, жонинг оламан.
Агар Ойгул тегса Полимбет бийга,
Сен хўжа бўласан оқ ўтов ўйга.
Яхши умр кўрмоқ истасанг агар,
Сўзларимнинг очиқ жавобин қайтар.
Йўлатма бу томон, келмасин Обод,
Келса оёқ-қўлин боғлат шу заҳот.

(Кетади.)

Д ў с м у р о т

Кеча отасини ўлдириб, бугун —
Уялмасдан қизин сўратар тағин.
Ота-душманига ҳеч ким қиз бермас,
Ойгулни халқ сенга бериб тек турмас,
Мансаб, давлатингни емирар мутлақ.

У з и л д и қ к и р а д и.

У з и л д и қ

Қаёққа борасиз?

Д ў с м у р о т

Бугдой бор озроқ,
Бориб шуни тезда ўриб ташлайин.

Кетади. С е р м о н к е л а д и. У з и л д и қ С е р м о н н и и м л а б ч а қ и р а д и.

У з и л д и қ

Сермон, сенга мен ростин айтайин,
Кўп кишилар қарши бизнинг бу ишга,
Хатто эрим солар мени ташвишга,
У Ободни доим қўллаб турибди.

С е р м о н

Шундайми?

У з и л д и қ

Ҳа, ишни бузиб юрибди.
Мансабинг қўлимга тегсайди бир он.
Ҳаммасини қилардим ер билан яксон.

С е р м о н

Бугундан бошлабоқ уни йўқ қилай.

У з и л д и қ

Ундай бўлса, ҳозир олдинга йўллай,
Ризоман ўлдирсанг, қудуққа ташлаб.

С е р м о н

Юбор, насибасин берай таёқлаб.

(кетади.)

У з и л д и қ

Ана, қулай келди тагин биттаси.

Нозигулнинг келаётганини кўриб, халиги туморни унинг йўлига
ташлаб қўяди ва ўзи бекиниб туради.

Н о з и г у л

(аланглаб киради, туморни кўриб)

Асло хиёнатга мен эмас хумор,
Не қилиб ётибди бу ажиб тумор?

(Туморни қўлига олади.)

Шундай туморини тушириб қўйган,
Қандай овсар, қандай бепарво экан?
Ойгулимга бориб бир кўрсатайин,
Не дер экан, бир оз суҳбат этайин.

Кетаётганда олдидан ҳеч нарса билмагандай бўлиб, У з и л д и қ
чиқади.

У з и л д и қ

Ҳа, бекач, бунча ҳам жавлон урасан,
Ошиқиб бунчалик қайга юрасан?

Нозигул

Келишмоқчи эди Ойгул ва Обод,
Уларни кўрмоғим керак шу заҳот.

Узилдиқ

Кўнгиш чигалларин ёзиб келмоққа,
Биргалашиб кетди яна бир ёққа.

Нозигул

Бир сўзим бор эди Ойгулимга хос,
Сирли сўздир, дўст кўнглига хосдир, рост.

Узилдиқ

Бир кўйлакни сиздан зиёд йиртганмиз,
Эшитайлик, сўзингизни айтинг, сиз.

Нозигул

Унчалик сир эмас бекитган сўзим.

Узилдиқ

Бир нарса бор сенда, сезади кўнглим.

Нозигул

Яширмайман, сиздан пинҳон гапим йўқ,
Келар эдим бу ён учиб худди ўқ.
Кўрай деб Ойгулни ўтдим бу томон,
Ерда ётган туморни учратдим шу он.

Узилдиқ

(ҳеч нарса билмаган бўлиб)

Қани, қани! Сенга бахт бермиш худо,
Эҳтиёт қиб буни, йўқотма, асло.

Нозигул

Бу тумор бировга аталган шаксиз,
Бунга соҳиб бўлур бахти кулган қиз.

Узилдиқ

(қўлига олиб кўради)

Иўқ эди бизнинг элда бундайин тумор,
Насиб экан сенга, бўлдинг бахтиёр.

Нозигул

Иўқ, янга, Ойгулга берайин буни.

Узилдиқ

Дўст бўлсанг гар унга кўрсатма шуни,
Иссиқ-совуқ қилди демасин тағин.
Келган бахтни ўз қўлингда сақлатин.
Маслаҳатим олсанг, ҳозирдан бошлаб
Дарҳол қўлларингга нина, ип ушлаб,
Кўрсатмасдан яғринингга тақиб ол.
Гар дўст билсанг бу сўзимга қулоқ сол.

Нозигул

Бу сўз янга, ҳазилингни? Еки чин?

Узилдиқ

Ахир бу бахт. Ўзинг биласан тағин.
Буни ҳеч бировга айтмагил асло,
Буни сенга кўждан юборган олло,
Тез бўл, буни биров кўриб қолмасин,
Туморингга суқ-ла назар солмасин.
Мана, нина, чатиб ол яғринингга,
Айтма ота-она, ҳатто инингга.

Нозигул

Епирим, янгажон, нима деяпсан?

Узилдиқ

Тез бўл, бекач, нега имирсилайсан?
Тутгил яғринингни ўзим тикайин,
Узилмасин, тақиб юргил уни атайин.

Юр, бекач, бу ердан тезроқ кетамиз,
Баҳслашиб биз бунда ортиқ нетамиз.

Уз ҳолига қўймай, саҳнадан бирга олиб чиқиб кетади.)

Бир оздан кейин Ойгул киради.

Ойгул

(ашула айтади)

Кўп кун ўтди мен ёримни кўрмадим,
Дийдорига бир дам тўйиб турмадим.

Гул тергали чиқдим баҳона қилиб,
Ёр ўтар деб, йўлларига тикилиб.

Тебранар яшариб, чаман қулф урар,
Шаббода димоққа хуш бўйлар урар.

Ел шошар гуллардан бўса сўргали
Ошиқурман ёрнинг бўйин кўргали.

Келсайдинг бу боққа Обод — сирдошим,
Етарди кўкларга бу ғариб бошим.

Гул каби кўксингга бошим қўярдим.
Дилдаги ҳовурни дарҳол тиярдим.

(Музика тўхтайди.)

Келса Обод дардларимни очайин,
Кўнгил чигалларин бирга ечайин.
Ёмон экан, дўстлар, айрилиқ-ҳижрон,
Сабр этай, йўлингга кўзлар нигорон.

Узилдиқ киради.

Узилдиқ

Не қилиб юрибсан чаманда, бекач?

Ойгул

Гул тергали чиқдим, уйда зериккач.

У з и л д и қ

Хуш келибсан, жоним, бирга терайлик,
Бир дардлашиб, ширин суҳбат қурайлик.

О й г у л

Янгажон, не бўлди, ўтди не хўрлик?
Кўнглинг гаш, чиройинг алла не турлук.
Янгажон, сўзла тез, ҳовлиқар юрак,
Дард бўлса яширма, сўйламоқ керак.

У з и л д и қ

Бекачим, нимасин сўрайсан мендан?
Айрилдик қўлдаги соҳибқирондан.

О й г у л

Бу қандай шум хабар, қандайин хатар.
Кўнгил осмонига булут қоплатар.
Мудом қайғу, ҳасрат дилимда фиғон,
Кўзимда қонли ёш, юзим заъфарон,
Бошқалар учун кенг, роҳатли жаҳон,
Не учун доимо менга бир зиндон.

У з и л д и қ

Бу ерга келгудай бўлса Ободинг,
Бир дардинг юз бўлар, юзи бўлар минг.

О й г у л

Нималар деяпсан, янгажон, янга?
Сўзларинг наштардай ботмоқда менга.

У з и л д и қ

Бундайин ошиқни кўрмаган кўзим,
Ёрига жонини бахш этар ҳар зум.

О й г у л

Ёр қадрини билган гўзалта доим,
Арзийди жонни ҳам қилсанг фидойи.

Ростин айт, жон янга, ёнмоқда юрак,
Ободнинг ҳолидан бергил тез дарак.

У з и л д и қ

Ошиқма, ҳозир у келиб қолади,
Бир боқсанг чанқаган меҳринг қонади.

О й г у л

(узоқларга қарайди)

Учган қушдай бошқа ҳеч не йўқ бунда,
Одам ҳам кўринмас, олис-яқинда.

У з и л д и қ

Бўлмаса кел бунда, ёнимга яқин,
Кўп салом келтирдим ёрингдан тагин.

О й г у л

(қувончи ичига сиғмай)

Раҳмат сенга, янга, ёритдинг юзим,
Қайтадан яшнади минг пора кўнглим.

У з и л д и қ

*(Ойгулни қучоқлаб эркалатиш баҳонаси билан унинг)
чўнтагидан чой халтасини олмоқчи бўлади. Лекин
ололмайди.)*

Келмай туриб ёринг бўшашдинг бунча,
Ўзингни дадил тут, Обод келгунча.

О й г у л

(бошини Узилдиққа суяб)

Ёр келгунча мени ўзинг суяб тур,
У келганда бир иложин қила кўр.

У з и л д и қ

(Ойгулнинг чой халтасини олиб ўз чўнтагига солади)

Эҳтиёт бўл, чироғим, худо сақлағай.

О й г у л

Яхши тилак тила, тез келиб қолгай.

У з и л д и қ

Доим тилаганим сенинг қувончинг,
Нега бунча типирчилар юрагинг?
Дарёларда сузган лаққа балиқдай?

О й г у л

Юрак толпинади ёрга пайдар-пай.
Ободдан бир хабар, бир сўз эшитсам,
Ёр келар деб уни зориқиб кутсам,
Янгажон, бир сўз дил қувнатар шундай,
Тоқатим тоқ бўлур, дил ўртангудай.

У з и л д и қ

(Ободнинг келаётганини сезиб)

Мен ҳозир келаман, очилди йўлинг,
Ерингга қўшилиб қувнасин кўнглинг.

У з и л д и қ кетади. Обод теракнинг панасига келиб туради.

О б о д

Музыка

Кеча-кундуз ишқ ўтида ўртандим,
Ой юзингни кўрмоқ кўйида ёндим.
Дардимга дармон деб, келсанг, қувондим,
Суяр ёрим, сенинг олдингга келдим.

Ёр қадрини билганлар излар ёрин,
Жон фидо деб, ёзар кўнгили губорин.

Таъналар ёгса ҳам бузмас қарорин,
Суяр ёрим, сенинг қошингга келдим.

Қўлга олиб чертиб муҳаббат торин,
Қўшиқларда баён этдим дил зорин
Қўрмоқ бўлиб жондан азиз дилдорим,
Суяр ёрим, сени соғиниб келдим.

(Музика тўхтайди.)

Салом Ойгул, жоним саломатмисан?

Ойгул

Шукур. Қўриб дийдорингиз бахтлиман.

Обод -

Кўрай деб келдим мен, ойдаи юзингни,
Кўрай деб келдим мен, шахло кўзингни.

Ойгул

Мунча соғинтириб зориқтирмасанг,
Дардимга дард қўшиб, озор бермасанг.

Обод

Кечир мени, Ойгул, йўқ ихтиёрим,
Хўжайин тингламас оҳ ила зорим.
Бу ер холи экан келгин, бир муддат,
Соғиндим бир нафас қилайлик суҳбат.

Ойгул

Маили, ўтирайлик дардлашиб бир дам,
Ёзайлик дил дардин қолмасин алам.

Обод

Ойгул жоним, шукур, васлингга етдим,
Юзинг кўриб, ширин сўзинг эшитдим.

Ойгул

Эҳтиёт бўл, Обод атрофингга боқ,
Ёв сенга кўринур мисли бир ўртоқ.

Обод

Кўнгил сезгич, кўзлар кўргич бўлади,
Тилагимиз ҳақдир, қабул бўлади.
Қуш боласин ўстиради уяда,
Кел суюклим, бахтим қилгил зиёда.
Упишай деб турганда Сермон келади.

Сермон

Йўқол! Кўринмагил асло кўзимга!

Обод

Эга бўлгил сен мард бўлсанг сўзингга,

Сермон

Газанда, дарбадар, элсиз, девона!

Обод

Девона эмасман, қалбим вайрона!

Сермон

Йўқол, ҳой қиз, бунда юрибсан нега?!

Обод

Иш белгили ақл билан сезганга.

Сермон

Қонларингни бир-бир ичиб тўйин,
Наштар санчиб, кўзларингни ўйин.

Иккаласи олишиб кетади. Обод Сермонга ҳамла қилай деб турганда
Узилдиқ билан Дўсмурот кириб келади. Узилдиқ уларни
ажратиб олиб кетади.

Сермон

Биларсан Дўсмурот ота-бобоннинг
Хор-зор бўлиб ўлган қора кунларин.
Нега ҳайиқмайсан, қўрқмайсан ўзинг.
Била туриб шоҳу, амир фармонин.

Дўсмурот

Тил тегизма ўлган ота-бобомга,
Улар жонин берган халққа-авомга.
Унутмас эл уни ҳеч он, ҳеч қачон —
Кўнгли оқ, инсофли, виждонли инсон!

Сермон

Бўлсанг-да таги паст, бечора банда,
Димоғинг осмон-ку, манфур газанда!

Дўсмурот

Майли, мен таги паст, ночор одамман,
Лекин номуслиман, элга ҳамдамман.

Сермон

Номусинг топталиб, обрўйинг кетар,

Дўсмурот

Номуснинг қадрига мард одам етар.

Сермон

Учир овозингни!

Дўсмурот

Қилма менга дўқ!
Бош кесиш бўлса ҳам, тилни кесиш йўқ!

Сермон

Кесаман тилингни!

Дўсмурот

Кесолмайсан ҳеч!

Сермон Дўсмуротни қаттиқ тепиб беҳуш қилади-да, чиқиб кетади.
Унинг кетидан Ойгул билан Обод киради. Дўсмуротни суяшади.

Обод

Нима қилди, оға, сизга не бўлди?

Дўсмурот

Урди.

Обод

Қим экан у?

Ойгул

(Дўсмуротни суяб)

Нимага урди?

Дўсмурот

Сермон совуқ...

Сизларни ёқлаганим-чун.

Полимбет жаллодга сир бермаганим-чун.

Ана энди ишлар чатоққа ўтди,

Бошларинг ғамин е, иш қўлдан кетди.

Обод

Пешонаси шўрлик инсон эканмиз,
Қон ютиб, саргардон, сарсон эканмиз.

(Бошини ушлаб оҳ тортади.)

Ойгул

Улғайдим доимо ғамга эш бўлиб,
Кетолмадим кулфатлардан қутулиб.

У з и л д и қ киради.

У з и л д и қ

Эй, шўрлик бечора, нима қилардинг?
Қутурганларга сен тенг келармидинг?

Д ў с м у р о т

Йўқол! Йўқол! Иблис, кўринма кўзга!

Дўсмурот яна ҳушидан кетиб йиқилади. Ойгул билан Обод уни
суяб олишади.

П а р д а

ИНТЕРМЕДИЯ

Парда олдида.

Сермон

Ассаломалайкум.

Полимбет

Ҳа, кел, Сермонжон.

Сермон

Саломат бормисиз, хоним, янгажон?

Демагул

Шукур. Ўзинг қалай?

Полимбет

Хотин, чой қайнат!

Сермон

Ишлар яхши, бошингизга қўнди бахт.

Демагул чиқиб кетади. Полимбет Сермонга қарайди.

Ўзилдиқ билан хушхабар келтирдик.

Полимбет
Қайда у?
Сермон
Ҳовлида.
Полимбет

Келсин, кўрайлик.
Хотинлар бу уйга кирмай туришсин.

Сермон

Яхши. Мен ҳовлида қараб турайин.

(Кетади.)

Полимбет

(ёлғиз қолади)

Худо берди, менга ғамхўрдир ўзи,
Ойгул қўлга кирар, бахтим юлдузи.
Ой деса оғзи бор, кун деса кўзи,
Сухсур бўйли пари, оламдир юзи.
Хурдай бу гўзални тўшимга тортсам,
Не армон, юзидан бўсалар тотсам.
Қарилиқдан асар қолмас юракда,
Йўқдир бундан ўзга орзу-тилак-да.

Узилдиқ келади, қўл қовуштириб таъзим қилади.

Узилдиқ

Ассалому алайкум, улуғ тақсирим,
Буйруғингиз тамом бажо келтирдим.

Полимбет

Қани, хўш, не хабар, бошлагин сўзинг,

Узилдиқ

Сермон билан таъқиб этдик биз қизни,
Кўраверинг оға тўйга тайёрлик,
Баримиз ҳам энди мақсадга етдик.

Полимбет

Агарда қиз ўзи розилик берса,
Маслаҳат ошига киши чақирай.

Узилдиқ

Агар бу сўзимнинг ёлғони бўлса,
Худо урсин мени, тил тортмай ўлай.

Полимбет

Ойгул тегмайман деб мендай қарига,
Зорланиб юрганди элнинг барига.

Узилдиқ

Хўп насиҳат қилдим, маслаҳат бердим,
Сиз учун Ойгулни обдан кўндирдим.
Ваъдасини айтай десам мен сизга,
Деди инонмайди оғзаки сўзга.
Ваъдамнинг белгиси бўлсин дея у,
Мана бу совғани тутқазди сулув.
Қиз буни кашталаб-кашталаб тиккан,
Бу — ваъда белгиси, кўз нурин тўккан.

Полимбет

(Чой халтани қўлига олиб)

Чевар қўллар тикиб-чатибди буни,
Ваъдасига гаров этибди буни.
Қартайганда яна ошди савлатим,
Оёғи хуш ёқиб тўлар давлатим.
Сени ҳам Сермонга қовуштираман,
Сўнг хурсанд яшайсан, чин сўз бераман.
Сермонни мен эликбоши сайлайман,
Бўйсунар уруғнинг кексаю ёши.
Мен билан Ойгулу, сен билан Сермон,
Яшаймиз шодликда қувнаб беармон.

Узилдиқ

Хўш, раҳмат. Мен кетдим, Полимбет оға,
Биз чопон бўлайлик, сиз бўлинг ёқа.

Чиқиб кетади. Унинг кетидан Сермон келади.

Полимет

Хурсандман сизлардан, розиман, Сермон,
Сени шу элатга тўра қиламан.
Узилдиқни сен ҳам никоҳга олдил,
Уйлаган мақсадга етиша қолдил.
Қамбағал, уйсизга, молсиз малайга,
Ярашмас уйланиш ундай гадойга.
Ярашади бизларга ўнта ой-санам,
Мол десаиғ молим бор, мансаб, амал ҳам.
Қайда кўрсаиғ Ободни бермаиғ омон,
Қўл-оёғиғ боғлаб, қама ўша он.

Сермон

Хўн оға, сўзиниғиз келтирай бажо,
Кечикмай кетайин, сиздан илтижо.

(Кетади.)

Парда.

Иккинчи кўриниш

Саҳна очилганда Ойгул билан Нозигул гаплашиб ўтирган бўлади.

Нозигул

Уйнаб-кулгин, жоним, кўзга ёш олма,
Мен ҳозир келаман, сен кетиб қолма,
Хуш бўл, хафа бўлма, чекмагиғ фирон,
Балки келиб қолар бунда Ободжон.

Ойгул

Келиб қолса кўнглим қиши ёз бўлур!...

Нозигул

Обод деса чеҳранг қандай соз бўлур!

Ойгул

Чунки шу отдадир, иқбол, нажотим,
Тикканман йўлига, бошим, ҳаётим.

Н о з и г у л к е т а д и .

Ҳар тарафдан эзар қора ниятлар!
Қандай замон бўлди дилда ғам-финоқ!
Теварагим душман, ҳар хил ғийбатлар,
Наштарлар тигидан ғариб кўнглим доғ.

(У ёқ-бу ёққа қараб.)

Анов ёққа бораё ҳовурим босилур,
Чаманзорда, балки кўнглим ёзилур.

Кетай деб турганда олдиан Узилдиқ келиб қолади.

У з и л д и қ

Ҳа, бекач, йўл бўлсин, қайси томонга?

О й г у л

Уйга сиғмай чиқдим ушбу сайхонга.
Кута-кута сиқилди, мана бу юрак,
Ободдан йўқмиқан ҳеч қандай дарак?

У з и л д и қ

Тўхта, бирга қилайлик биз сайри гулзор,
Қулоқ солгин, айтадиган сўзим бор.

О й г у л

Тағин нима гап бор? Тирикми Обод?

У з и л д и қ

Тирик, аммо чидар эмас одамзот.
Бўлис оғасига бориб Полимбет,
Дер эмиш йўқолсин кўзимдан Обод.
Боғлатиб Ободнинг қўл-оёғини,
Бадарға қилмоқчи узоққа уни.

Ойгул

Озмиди мен мунча азоб чекканим,
Энди бу айрилиқ, эзмаса мени?
Ёлғиз ишонганим Ободимни ҳам,
Айирсалар мендан, ғам устига ғам.

Узилдиқ

Хафа бўлма, бекач, ёрим кетди деб,
Кўз ёшларинг тўкиб ҳасратлар чекиб.
Шундай ишлар бўлар экан дунёда,
Қамбағални қопар итлар туяда.
Оҳ, Обод деб, бунда сен зор йиғларсан,
Ўксиб-ўксиб йиғлаб, бағринг тигларсан,
Суйган Ободжонинг ёт юртда юрар,
Ўзга бир дилбарга кўнглини берар.
Эр деган кўзинггача эркалатади,
Кўзинг бўяб, ўзгага имлар қоқади.

Ойгул

Обод билан икков бўлсак гар жудо,
Керакмас бу ҳаёт, бевафо дунё.
Сиз айтган кишимас, Ободим — ёрим,
Унутмайди мени у, номусим — орим.
Халқ олдида бизлар қилдик аҳд-паймон,
Бош кетсин, ваъдадан қайтмаймиз, ишон!

Узилдиқ

Ихтиёр ўзингда, яхши ўйлаб кўр,
Ҳасрат-ла сўлмасин дейман ёш умр.

Шу пайт Нозигул бир ёғоч косада қатиқ олиб келади.

Нозигул

Ойгул, қатиқ олиб келдим бир заранг,
Мана тайёр, агар бошингни ювсанг.

Узилдиқ

Юва қол анови ҳовлига бориб,
Ҳозиргина қўйиб эдим супуриб.

Мен бориб оғангдан хабар олай-чи,
Нима қилди экан, иши битдими?

Ойгул

Ғам билан ўзимга қарай олмадим,
Патила-патила бўлди сочларим.
Сув кеткизар бошинг кирини, аммо,
Дил дардин кеткизиб бўлурми асло.

Нозигул

Юр, Ойгул, сен билан бош ювай мен ҳам,
Мунглашиб дардинга қонайин бир дам.

Ойгул косани олади, Нозигул камзулини ечиб, қўлидаги узугини чўнтагига солади, камзулни қайрағочга илиб, Ойгул билан бош ювишга чиқиб кетади. Узилдиқ атрофга қарайди ва Нозигулнинг чўнтагини ахтаради.

Узилдиқ

Қўлимга тагин бир муҳим сир кирди,
Панжам халқумингда, омадим юрди.

(Узукни қўлига олади.)

Яхши бўлди, мана бу олтин узук,
Ҳийла-найранг пухта энди, Узилдиқ.
Бу узук менга-ку, бермайди дунё,
Бироқ айтганимни қилар муҳайё.
Ободни сарғардон қилиш йўли бу,
Бий оғзин бойлашга кор келади у.
Бу очур бахтимни, гуллар муродим,
Сермонга қўшилур, бахтим, ҳаётим.

Обод дарахтлар орасидан мўралаб келади. Узилдиқ уни мугом-бирлик билан кутиб олади.

Обод

Янгажон, янгажон! Қаёқда Ойгул?

Узилдиқ

Ҳозир шу ердайди у тоза кўнгил,
Кетиб қолди менга ҳасратин айтиб.

Обод

Соғиндиму келдим, ёрни кўрай деб,
Холи топиб, сўзлашайин ҳолин сўрай деб.

Узилдиқ

«Бахтли йигит янгаси пешвоз чиқар»
Деган каби чиқдим, олдиндан ўзим.
Ойгул деди: — Обод умид юлдузим.
Бундай маъшуқани кўрмадим ҳаргиз,
Юрса-турса ёдинг билан у ёлғиз.
Жондан ортиқ севар сени, у маҳваш,
Деди: — Бу узукни бер Ободжонга.
Мана олтин узук, арзир жаҳонга.
Ободжон мана бу, меҳр белгиси.
Ойгулинг қайгадир кетди, келтуси.

Обод

Мангуга сақланар ёр берган узук.
Сизга минг раҳмат, янга Узилдиқ.

Узилдиқ

Биров келяпти, қараб шу ёққа,
Уят бўлар ол ўзингни у ёққа,
Сўзлашганимизни кўриб қолмасин,
Душман кўп, сиримиз билиб қолмасин.

Обод

Кетаман, айланиб келарман тагин,
Айтгил Ойгулимга кўнглим саломин.

Обод чиқиб кетади. Узилдиқ иккинчи ёқтан кирай деб турганда
Сермон келади. Иккови бошлашиб бир четроққа келишади.

У з и л д и қ

Омонми Сермонжон, нечук камнамо?
Энди қачон бўлар ваъдангиз бажо?

С е р м о н

Бажо бўлур албат қилган ваъдамиз,
Раҳнамодир Полимбет бизнинг каттамиз.
Кетма-кет икки тўй бўлур, сен инон,
Пойга бериб, улоқ чопурмиз чунон.

У з и л д и қ

Қўшилиб, кўнглида армон қолмасди,
Унда бизга ҳеч ким тўсиқ солмасди,
Эрта-ю кеч сенга, хизмат қилардим,
Мол-мулкингга якка ўзим қарардим.
Тоқатим тоқ бўлди, сабрим тугади,
Раҳналар, айт, қачон яксон бўлади?

С е р м о н

Эл ичра донғимиз тезда ёйилур.

У з и л д и қ

(Сермоннинг бўйнига осилиб)

Ишқу муҳаббатга гаров бу бўлур.

Улишади.

С е р м о н

Полимбетга берган ваъда, ўша аҳд,
Ҳозироқ Ободни олиб кетмоқ шарт.

У з и л д и қ

Шу топда Ободни тутиб оласиз,
Анов ёққа кетган, етиб оласиз.

И к к о в и чиқиб кетади. Бир оздан кейин О й г у л билан Н о з и г у л
келади.

Нозигул

Қурдошжон, борайлик бизнинг уй томон.

Сермоннинг келаётганини кўриб қолишади.

Ойгул

Келаётир Сермон, нияти ёмон.

Сермон кириб келади.

Сермон

Айтганим қилмайсан, нега сен, ҳой қиз?

Ойгул

Бўлмас ишни нега ҳадеб айтасиз!

Сермон

Яхшилиқ кўрмайсан, бир айтдим-қўйдим.

Ойгул

Кўрмасам кўрмасман, жонимдан тўйдим.

Сермон

Жаҳлимни чиқарма, яхшироқ ўйла,
Минг жонинг бўлса-да, ўйлаброқ сўйла.
Маъқул десанг, кўнсанг, ўзингга яхши,
Қўнади бошингга давлатнинг қуши.

Ойгул

Гапингдан юрагим ғамларга тўлди.

Сермон

Эл билан кенгашиб кўрдинг, не бўлди?

Ойгул

Суймаганга кўнгил кўнмас, неғаман?

Сермон

Бас қил тез! Қаҳр этсам маҳв этаман,
Сўзимизни олмай, қайсарлик қилсанг,
Полимбетга сен қиз рози бўлмасанг,
Қалланг кесилади, кетади жонинг,
Қабристонда бир тўр бўлади жойинг.

Ойгул

Полимбетга хотин бўлгандан кўра,
Қалбимни ханжаринг тилгани яхши.
Бош эгиб унга ёр бўлгандан кўра,
Ойгулнинг яшамай ўлгани яхши.

Сермон

Яхшироқ ўйлагил эсингни йиғиб,
Бойвучча бўларсан оғага тегиб.

Сермон чиқиб кетади.

Ойгул

Қандай қора кунлар тушди бошимга,
Золим боқмас кўздан оққан ёшимга,
Подшога ишчи керак бўлганмиш,
Мардикор олишга фармон берганмиш.
Полимбет, Сермондай муштумзўрларга —
Худо берди десанг-чи поражўрларга.

Узилдиқ киради.

Узилдиқ

Хафа бўлма, Ойгул, кўпам йиғлама.
Қийнаб ўзинг, менинг кўксим тиглама.

Музыка.

Обод

(узоқдан)

Ёр саси баҳорнинг шамоли билан,
Денгиздан, чўллардан, тоғлардан ошар,
Сарҳадлар, давонлар ошиқ тилагин —
Тўсиб қололмайди, ёр томон шошар.

Ойгул

Қулоғимга бир сас киргандай бўлди,
Дилга роҳат, ҳузур тўлгандай бўлди.
Юрак ўйнаб, кўзим тиниб, тан титраб,
Менда бир ажиб ҳол бўлгандай бўлди.

Нозигул

Қувончинг рост, Ойгул, шерикман мен ҳам.

Узилдиқ

(тескари қараб)

Бировнинг ёрига осилмасин ҳам.

Нозигул

Кўнглимда қасдлик йўқ, қилдим мен ҳазил
Интизор қилган шер келур, сабр қил.

Узилдиқ

Суюнчи бер менга энди яхшилаб.

Ойгул

Рост бўлса не лозим айлагил талаб.

Узилдиқ

Юр, бекач, кетайлик, нетурмиз бунда.

Нозигул чиқиб кетади.

Обод

Ким бор экан жононимнинг қошинда.

Узилдиқ

(Ободни кўриб маккорлик билан.)

Ободжон, келдингми, қандай юрибсан?

Обод

Раҳмат сенга, мени дарров кўрибсан.

Узилдиқ

Бекачжон, кутиб ол, келибди ёринг,
Тарқалур соғинчинг, дилдан хуморинг.
Ойгулжон, атрофдан хабар олайин.
Хавф-хатар бўлмасян, қараб турайин.

(Чиқиб кетаётиб.)

Сермонга тезликда хабар берайин.

Обод

Ойгулим, бошларга яна тушди ғам,
Умр ўтиб борар, бу гул ёшлик ҳам.

Ойгул

Танингни тилса гар бир тикан-наштар,
Қадалур билсанг бу дилга юз наштар.

Обод

Ваъдалар умрлик, виждон кўзгуси,
Ваъдага етмоқ бу кўнгил орзуси.
Манзил узоқ, лекин йўллар хатарли,
Ҳозир дўстлар ожиз, душманлар кучли.

Ойгул

Кунлар оғир меҳнат, тунлар умидсиз,
Кунлар, тунлар ўтар, шундай уйқусиз.
Шум Сермон ер билан бўлсайди яксон,
Юрсам ҳам, турсам ҳам, ҳеч бермас омон.

Обод

Уйноқи кўзларинг ғамгиндир нега?
Лоларанг юзларинг сўлгиндир нега?

Ойгул

Нега сарғаймасин қизил юзларим,
Минг жоним бўлса ҳам ўртар ғамларим.

Обод

Утир Ойгул бир оз суҳбатлашайлик,
Кўнгилинг дардларин бир-бир ечайлик.

Ойгул

Кечиргил Ободжон, сўзингни бўлай,
Вақт ўтмай бу ердан кетмоқлик қулай.
Душманлар кўрса гар, индамай қўймас.
Ёвузлар фитнага, ғийбатга тўймас.

Обод

Ёмон кўздан нарироққа қочайлик,
Юрагимиз дафтарларин очайлик.

Иккови чиқиб келади. Бир оз вақт ўтгач, Сермон Ободнинг
ёқасидан тутиб, гандираклар судраб келади.

Сермон

Сени бўлисларга элтай шу замон,
Еш ўрнига кўзларингдан тўжкил қон.

Обод

Душманга эгмайман бошим ҳеч замон,
Кўзларим ўйилиб, чиқса ҳамки жон.

Сермон

Бошингни кесурман, бўярман қонга,
Кулларинг совурай энди осмонга.

Обод

Қўлингда эзилдим неча-неча йил,
Энди мен дош бермам, билганингни қил.

Сермон

Мардикорга ёзиб юборай энди,
Фурбатда ўлгайсан, кўрмай бу элни.

Обод

*(Сермоннинг қўлидан силтаниб чиқади ва ерда ётган
сўйилни олиб, Сермонга ўқталади)*

Куч синаб, майдонда даст олишгани,
Мард бўлсанг қаршимга йўлаб кўр, қани!

Сермон

(қўрқиб юзини қўли билан пана қилади)

Ҳой бола, бошимни ёрасан, нодон!

Шу вақт одамлар кириб қолади.

Обод

Халойиқ, кўп эзди мени шум Сермон.

Эсмурот Ободнинг олдига ўтиб, уни тўсиб олади, қолганлар ҳам уни
ҳимоя қилади.

Эсмурот

Бу не ҳол, бечора элни қўймайсан,

Халойиқ оҳяга ҳамон тўймайсан.

С е р м о н

Кет нари, бўлмаса, этаман яксон!

Э с м у р о т

Биламан ҳеч кимга сендан йўқ омон!
Уят, номус борми ўзингда, Сермон?
Шарму ҳаё борми сўзингда, Сермон?

Шу вақт Обод одамлар орасидан чиқиб кетади.

С е р м о н

Ободни бўлисга элтмоқ лозим.

Э с м у р о т

Ободни қўлингга ким беради, ким!

Сермон халқнинг орасидан Ободни излаб тополмай ҳайрон бўлади.

С е р м о н

Устингизга от солдириб келаман,
Шафқат кутманг, билганимни қиламан.

(чиқиб кетади.)

Х а л қ

Душманга бермаймиз Ойгул-Ободни!

Э с м у р о т

Обод учун йиғинг қуролу яроғ,
Йигит бугун бундан жўнасин тезроқ.

О да м л а р чиқиб кетади. Бир оздан кейин Ойгул киради.

О й г у л

Қачон келур ярқираган кунларим,
Қоронғини қувиб, нурлар туғилса!

Қачон битар ғамга тўлиқ тунларим,
Қани энди ёвузлар дув тўкилса!
Юрак-бағрим ғам-қасратдан минг пора,
Топилурми минг дардимга бир чора.

Ойгул орқага тисарилиб қайрағочга суяниб қолади. Бир оздан сўнг
У з и л д и қ кириб уни суяб олади.

У з и л д и қ

Не қилиб турибсан, жоним, бекачим?
Бир вақтлар мен ҳам сендай қиз эдим.
Мен ҳам бир йигитга бергандим кўнгил,
Зўрлашган, бошқага теккан эдим, бил.
Гоҳ йиғлаб, гоҳ ёниб, бўлиб ғамга ёр,
Камбағал эрга ҳам кўникдим ночор.
Сенга-чи, бекачим, харидорлар кўп,
Обрўли, тўраю, амалдорлар кўп.
Қўнай деб турганда бошқа бахт қушинг,
Толедан юз бурма, йиғил эс-қушинг.
Чирогим, қайғудан-ғамдан тий ўзни,
Дўстлигимдан айтдим сенга бу сўзни.

О й г у л

Онтни ҳам, ваъдани бузса бўларми?
Ўзганинг ишқига кўнгил кўнарми?

У з и л д и қ

Суяксиз тил дерлар, қилдинг сен хато.
Эрларда ваъдага йўқ асло вафо.
Обод тил учуда жон фидо қилур,
Аслида ўзгани чиндан ёр билур.

О й г у л

Ундайин номардмас вафодор Обод,
У менга содиқдир, у билан дил шод.

У з и л д и қ

Айтмайин деб эдим, айтаман ночор,
Ободнинг кўнгилида бордир ўзга ёр.

Умрли дўст эмиш, бормиш диёнат,
Ойгулга қилмасмиш асло хиёнат!

О й г у л

Кўнглимга бирдайн ғаш солма янга,
Не бўлса пешонам, ўт ёқма жонга.

У з и л д и қ

Обод сенга дўстмас, кўзинг кўрмайди,
Ўкинасан бир кун, сени хўрлайди.

О й г у л

Мумкин эмас янга, бу не деган сўз?

У з и л д и қ

Мен ростини айтайин, очгил энди кўз!
Ишқ сенинг кўзларинг қилган экан кўр,
Сен ҳали нодонсан, тушунчанг ҳам ғўр.
Тилида гар ошиқ бўлса Обод,
Дилида ўзга ёр, кўнгли сенга ёт.
Билмасанг, билиб қўй бечора Ойгул.
Ободнинг севгани эрур Нозигул.
Синадим унга чин кўнгил қўйганин,
Кўрганман овлоқда қучиб, суйганин.

О й г у л

Мумкинмас, бу сўзинг ёлғон ва бўҳтон.
Ишонмам бу сўзга ҳеч бир, ҳеч қачон.

У з и л д и қ

Сўзимга қулоқ сол, менга бир қара,
Чин сўзини айтмоқдан ўзга не чора.
Обод Нозигулга ҳам ваъда қилган,
Нозигул ҳам унга узугин берган,
Ободинг уялмай юрибди тақиб,
Айтмасдан юрдим мен кўргандирсан деб.

Ойгул

Бу қандай маккорлик, қандай шум хабар,
Зоримга зор қўшди, қалбимга заҳар!

Узилдиқ

Оқ кўнгилсан, қувлик, шумлик билмайсан,
Не ишлар ўтмоқда, парво қилмайсан.
Эс-хушинг борида ўз айбингни ёп.
Қулоқ сол, тағин бир гап айтиб берай,
Ободни кўрганда силжимас атай.
Қурдош сен бир куни ухлаган пайтда,
Чўнтагиндан олиб кичик чой халта.
Полимбетга уни олиб борибди,
Сизга Ойгул бериб юборди дебди.

Ойгул

Нималар сўзлайсан менга, янгажон?
Нозигул дўст эди, душманми — ёмон!
Қурдошим ўртоғим деб юриб менга,
Аямай, устимдан шундай кулармиш.

Қўл беришиб қиёматлик дўст бўлган;
Виждон ютиб шундай иблис бўларми?
Ақлдан оздимми? Ёнар ич-тошим!
Қайларга урурман, бу ғариб бошим?

Дармонсизланиб, гандираклайди. Узилдиқ уни суяб олади.

Узилдиқ

Қўздаги ёшингга бу жоним қурбон,
Ўзингни босиб ол, сабр эт, Ойгулжон.

Нозигул келиб, бу ҳолдан ҳайрон бўлади ва Ойгулни қучоқлаб
суяйди.

Нозигул

Қурдошжон, қурдошжон, не бўлди сенга?
Ёмон нарса кўриндими кўзингга?
Юрагимни ёрма, Ойгул сирдошим,
Тасаддуқ, тасаддуқ йўлингга бошим.

У з и л д и қ

(кўз олайтириб.)

Дамин олсин бекач бир оз қўя тур!

О й г у л

Қўйинг ўз ҳолимга, ҳушим кетибдур.
Йиқилди бошимга ғам-ғусса тоғи,
Қўрқаман, сўлмасин кўнглимнинг боғи.
Вайрон бўлсин чархинг, эй, золим фалак,
Ғариблар кўнглини қилурсан ҳалак.
Юлдузларинг кўз ёшимдек тўжилсин,
Бу қаро бахтимдек бағринг сўжилсин.
Ҳар дамда юз найранг қилурсан бунёд,
Гул юзим сўлдириб, этурсан барбод.
Мақсадинг жон олмоқ бўлса, майли, ол,
Жонимга жадалроқ чангалингни сол.

У з и л д и қ

Қийнама, чироғим, тоқ бўлди тоқат.

Н о з и г у л

Бу қандай бахтсизлик, қандай фалокат!

О й г у л

Кўнглини оқ тутиб, нега сир айтдим?
Не турли савдолар бошимга қайтди.
Сизларга ижозат, қўйинглар холи,
Танҳолик тилайди кўнгли малоли.

Н о з и г у л

Жон қурдош ёнингда мен йўлдош бўлай,
Сен ёлғиз қолмагил, чин сирдош бўлай.

У з и л д и қ

Танҳолик истар у, ортиқ урма дам,
Солмагил кўнглига ғам устига ғам.

Бекачнинг қайғуси ўзига етар,
Дам олса бир озроқ тарқалиб кетар.

Ижкони чиқиб кетади. Ойгул ёлғиз қолади. Сочи билан ўзини
бўғиб турганда Обод келиб қолади ва Ойгулнинг қўлини бўша-
тади.

Обод

Ойгулим, жононим, не бўлди сенга?
Қандайин мусибат тушди кўнглингга?
Бу номардлик бўлар, душманинг кулур.

Ойгул

Кимлар номард бўлса, уни халқ билур.

Обод

Сўзларинг ғалати, не берди малол?

Ойгул

Ҳеч кимга тушмасин мендаги бу ҳол!

Обод

Не бўлди сўзингни очиқ айт, барно,

Ойгул

Сўзларим эскича бўлмағай асло.
Лекин сен бу сўзга энди қулоқ сол.

Обод

Кўнглимиз синашта, не келди малол?
Тикланиб сўзлашинг эшитмагандим.
Упкалаш ўринсиз, ҳеч кутмагандим.

Ойгул

Эркакларнинг ой далада юргани,
Қўқда қушни кўзлаб, қўймас учгани.

Кўзларин бир қисиб, сўз билан алдаб,
Ёрин ташлаб кетиб, топур ўзгани.

Обод

Қандай эркак экан? Бирови менман.

Ойгул

Қандай тил боради, агар десам «сан!»

Обод

Сен учун ҳар қандай ишга ҳозирман,
Сени деб ўлишга ҳатто розиман.
Сен буюрсанг тоғни талқон этайин,
Амринг билан ёлғиз чўлга кетайин.
Фақат даргоҳингдан қувлама мени,
Душманлар авраиш англасам сени.
Дунёда ягона меҳрибонимсан,
Ҳаётимдан кутган чин муродимсан.

Ойгул

Ваъда бермоқ осон, ўринлаш қийин,
Ўйламай сўзлаган ўкинар кейин.

Обод

Кўнглим оқ, сўзим чин, сенга содиқман,
Гуноҳлардан покман, сутдан ҳам оқман.
Бахтингга ёрдурман, қайғунгга шерик,
Ваъдам шу жонгинам, токи мен тирик.
Ойгулим ой дерман, сени суярман,
Жонимдан ишқингни афзал қўярман.

Ойгул

Ой тунларда бўлур, кундузи бўлмас,
Кундузи изласанг, ёринг топилмас.

Обод

Ярқираган куним, нурли қуёшим,
Деб суярман мени меҳри оташим.

О й г у л

Куним, қуёшим, деб суйсанг сен мени,
Тунлари қайлардан топурман сени?

О б о д

Чақнаган юлдузим, деяй бўлмаса,
Хулкарим деб атай кўнглинг тўлмаса.

О й г у л

Юлдуз ҳам чарақлаб турмас доимо,
Баъзан бор, баъзан йўқ, баъзан сержило.

О б о д

Кўнглимсан, бағримсан, бутун боримсан,
Юракда қонимсан, мададкоримсан.

Яқин келиб қўлини Ойгулнинг елкасига ташлаб суймоқчи бўлади.
Ойгул эса Ободнинг бармоғидаги узукка кўзи, тушиб ундан жирканади.

О й г у л

Қўлинг оғир тушди нега бунча ҳам,
Танга ботди тошдек, ғам устига ғам.
Не учун билмадим, айланмоқда бош,
Ким экан Ойгулга, чинакам сирдош!

О б о д

Мен мунгдош, мен сирдош, шерикман сенга.

О й г у л

Гар сўзинг ҳақ эса, зўр бахтдир менга.

О б о д

Келгандим берай деб сенга хушхабар,
От топади оға, беради дўстлар.
Қочамиз, кўп узоқ юртларга бугун,

Етамиз шунда биз мақсадга бутун.
Сафарга тайёрлан, кетар вақт бўлди,
Берган ваъдаларинг муҳлати тўлди.

Ойгул

Ниҳоят келдими бахт юз очар кун,
Қайғу, ҳасрат дилдан буткул қочар кун.
Қўлга келар бўлди орзу тилагим.

Обод

Ойгулим, жонгинам, тез бўл юрагим.

Ойгулни тортиб ўлай деб турганда узоқдан Нозигул кўриниб
қолади, ажрашиб кетишади.

Ойгул

Сенсиз туриш қандай қийиндур менга.

Обод

Умрим, жоним бўлсин садақа сенга.

Обод кетади. Нозигул келади.

Нозигул

Ойгулжон!
Дўсмурот, Эсмуротларни,
Полимбет бўлислар ушлаб кетмоқчи.
Ободни излашди овулма-овул,
Йўл бошлаб юрибди, шум Сермон сабил.

Ойгул

Ободга айтмадинг нечун бу сўзни?

Нозигул

Билар дедим, балки Ободнинг ўзи.

Ойгул

Ақлимни шоширди бу совуқ хабар!

Нозигул

Агарда душманлар босиб желсалар,
Бизнинг уй тарафга тортайлик паноҳ.
Элимиз шўри бу, элда не гуноҳ.
Сен учун қурдошим, қилайин хизмат,
Жон тутиб йўлингда кўрсатай ҳиммат.
(Камзулини ечиб дарахтга илиб қўяди.)
Ҳозир келган эдим буғдойдан ортиб,
Ортимга қайтаман дарров ун тортиб.

Нозигул кетади.

Ойгул

(ёлғиз)

Бахтинг бўлса, дунё завқли, иззатли,
Сурасан сафосин — кунлар лаззатли.
Бахтсиз бўлсанг, қўлдан ошинг тўкилур,
Кеча-кундуз, кўздан ёшинг тўкилур.

Узилдиқ киради.

Узилдиқ

Бекачим, юзингда қандай қувонч бор!
Ажаб завқинг бору, дилингда баҳор!

Ойгул

Ҳеч нарса сизмайди кўнгилга янга,
Мазах қилма кўпам, кулмагил менга.

Узилдиқ

Ободни демагил, у қуруқ савлат.

Ойгул

Нега шундай дейсиз сиз менга фақат.

У з и л д и қ

(атрофга қараб)

Обод, Нозигуллар дўст эмас сенга,
Отанг васияти кўп таниш менга.
Обод тумор қилиб тақиб юрарди,
Қуруқ ваъда, ҳийла қурарди.
У шартларни бузди, туморни олиб,
Нозигулга берди севги шарти деб.

О й г у л

Нега дўстлар менга қасдлик қилади?

У з и л д и қ

Мана Нозигулнинг кийган камзули,
Туморни яширган экан доғули.

О й г у л

(туморни кўздан кечириб)

Бу ҳоллар қалбимни бир-бир ўртади,
Бечора кўнглимда шубҳа ортади.

У з и л д и қ

Ободдан кеч у дўст эмас, бағри тош,
Узи ёвуз, доим ёмонга йўлдош.

О й г у л йнглаганича чиқиб кетади.

У з и л д и қ

Мен одам эмасман, изингдан қолсам,
Полимбет учун гар хизматдан толсам.

У з и л д и қ кетади. Эсмурод, Дўсмурот, Обод, Эгамберганлар келади.

Э с м у р о т

Жонимиз бир, барчамиз бир туғишган,
Обод бизнинг ўз қўлимизда ўсган.
Жон куйдириб қарашмасак буларга,
Бўйин эгиб зор бўлади кимларга?
Дўст бошига тушар бўлса бир мушкул,
Чин дўст келиб қўлларига берар қўл.
Иним Эгамберган, ўзинг чиндан мард,
Отингни бергину, яна иш кўрсат.

Э г а м б е р г а н

Елғиз отим эди... Берайин майли.

Д ў с м у р о т

Одамдан от ортиқ бўлмайди.

Қ ў п ч и л и к

Балли!

Э г а м б е р г а н

Берай отни аммо бугун жўнаб кет.

Д ў с м у р о т

Барака топ, яша мақсадинга ет.
Бор бирга, Ободжон, отни олиб қайт,
Йигитлар тахт турсин,
Эсмурод бор, айт.

Э г а м б е р г а н

Юр дўстим, от яхши, бориб кўрасан,
Қочсанг қутуласан, елдай юрасан.
«Яхши от эр йигит қаноти» бўлар.

О б о д

Отамнинг дўстлари, раҳмат оғалар!

Э с м у р о т

Ободжон, бояги ердан хабар ол,
Йигитлар шу ерда, тинглаб қулоқ сол.

Обод билан Эгамберган кетади.

Д ў с м у р о т

Эгамберган яхши қилди бу ишни.

Э с м у р о т

Сизлар, бажо қилинг ўзга юмушни.
Ўзларингиз йўлга солиб қўйинглар,
Тезроқ бўлинг, дўстлар, тезроқ бўлинглар.

Шу вақт Сермон бир қанча йигитлари билан киради.

С е р м о н

Сизларни топмоқ ҳам кўп қийин экан.

Э с м у р о т

«Кўзсизлар тоғни ҳам кўрмайди» деган.

С е р м о н

Жавобинг бунча ҳам дағал бўларми?
Даррага ётқизсам, кўнглинг тўларми?

Д ў с м у р о т

Нима гап, не бўлди дарра дейдилар?
Бўлис бийлар берди янги бир фармон,
Мен билан юринглар дарҳол аламон!
Боштўғондан бошлаб қазурсиз ариқ,
Биттанг ҳам қолмасдан, енг шимариб чиқ.

Э с м у р о т

Бизда ҳеч қаршилик йўқ бу фармонга.

Емак-ла чиқайлик эрта азонда.

С е р м о н

Озиқсиз қоравер, юр, деганда юр!

Э с м у р о т

Кетмон, курак керак, бир оз тура тур.

С е р м о н

(қамчи билан уриб)

Ма, сенга тура тур.

Э с м у р о т

Ҳозир бормаймиз!

С е р м о н

Йигитлар! Ҳайда! Бирин қўймаймиз!

Йигитлар уларни уриб, туртиб ҳайдаб кетади. Бир оздан сўнг, иккинчи тарафдан Ойгул ва Ободлар йўл кийимида чиқиб келадилар.

О б о д

Эл от берди бизга, ҳам қувват берди,
Кетишга бу ердан маслаҳат берди.
Сафарга Ойгулим бўлдингми тайёр?
Тоғ-тошлар ошайлик излаб тинч диёр.

О й г у л

Саломат бўлайлик сафар ўнг келсин,
Ғариб бу кўнгилда тилаклар кулсин.

Чиқиб кетаётганларида Нозигул келиб қолади.

Н о з и г у л

Тўхтанг, Ойгул, Обод! Қайга борасиз?

Ойгул

Хайр қурдош, узоқ бўлур орамиз!

Обод

От тайёр, кетурмиз бош оққан ёққа,
Қайғу-ҳасрат, кулфатлардан йироққа.

Нозигул

Дўсмурот, Эсмурот оғани боғлаб,
Сермон олиб кетди, қалбларни доғлаб.

Ойгул

Қачон? Қайда? Нега тушди ёв қўлига?

Нозигул

Ҳозиргина йиғлаб қолдим йўлида.

Ойгул

Шум ният ёвузлар йўлга солди ғов,
Қисматим шўр, ўртар мудом беаёв.

Обод

Қароқчилар тўсди, юрар йўлимни,
Энди қачон топурман эркин қўлимни.

Парда.

ИККИНЧИ ПАРДА

УЧИНЧИ КҮРИНИШ

Полимбетнинг жуда яхши безатилган айвончаси. Саҳна очилганда супада Ой ж а м о л ухлаб ётади. Д е м а г у л ҳовли хизматлари билан машғул. О б о д киради.

О б о д

Салом бердик, опа жоним Демагул,
Умр савдоси-ла, келдим, ўзинг бил.
Бў уйингда кўп туришга бўлмайди,
Биров кўрса, кесилади бурро тил.

Д е м а г у л

Келмайдиган бўлиб кетдинг элатга,
Тезроқ айтгил келдинг қандай ният-ла?
Ранг-рўйинг ўзгарган, юзингда қон йўқ,
Ҳамма ғамга ботган, хурсанд инсон йўқ.

О б о д

«Сўз — тўлқин, ўй — денгиз» деган нақл бор,
Кўнглимда оромсиз, турли фикр бор,
Кўрганам ғам-алам, заҳардир турмуш,
Ешликдан бошимга кулфатлар тушмиш.
Ёт бўлсанг ҳам менга туққандай эдинг,
Полимбетга сен ҳам мажбурий тегдинг.
Тағин бизни босиб, ғам ташлаб дилга,
Уялмай қўл солди бизнинг Ойгулга.
Бизга жон куйдириб ачингани-чун
Эсмурот, Дўсмурот қамалди бу кун.

Демагул

Бўлибди, чирогим, бу иш кўп ёмон.

Обод

Ор-номусли эди кўнгли пок инсон.
Кетолмадим ташлаб, уларни бунда,
Татимас гар улар қолса тутқунда.

Демагул

Яхши бўлган бу иш, бу — мардлар иши.

Обод

Ойгулим ёш тўкар, бошда йўқ ҳуши.

Демагул

Энди мендан кўрсин, Полимбет отлиқ,
Кенг дунё кўзига қилади торлик.
Хотинлар учови кўтарар жанжал,
Аламдан чиқайин қилиб бир ишқал.
Душман ниш урмасин ширин жонингга,
Не бўлса-да, уйлан, ўз жононингга.
Сенга қариндошдек кўмак берайин,
Қари Полимбетни йўлдан урайин.
Тўй вақтин узоққа чўзаверайин,
Еринг Ойгул кетиб қолгунча бундан.
Темирдай қайрилма, чўяндай синма,
Ойгулга ваъдангдан асло чекинма.
Номусни, мардликни юракда сақла.

Обод

Қабул қилдим! Сен ҳам шартингни оқла!

Демагул

Оқлайин ваъдамни бундан йироқда,
Ҳеч кимга билдирма, қочганинг чоқда.

Обод

Ташаккур. Унутмам сени ҳеч қачон.

Демагул

Омадинг ёр бўлсин, бахт кўриб қувон!

Обод кетади.

Ана кўринг чошиб борар даладан,
Киши билмас ўнқир-чўнқир панадан.
Кетгани ҳам яхши бўлди шу замон,
Келаётир қонга ташна шум Сермон.

Сермон келади ва ҳазил қилади.

Сермон

Салом бердик сизга ардоқли, янга,
Ишингиз ўнгидан ўхшар келганга.

(Кулади.)

Демагул

(ҳазиллашиб)

Ҳаммасини ўз кўзинг-ла кўрдингми?
Саҳар туриб дўнгга чиқиб турдингми?

Сермон

Сал бўлмаса сувга ботар эдингиз,
Бир балодан зўрға омон қолдингиз.

Демагул

Шунда сен ҳам кўнглинг тиглаб юрардинг,
Чўғ босган туядай йиглаб турардинг.

Сермон

(Нима дейишини билмай қолади, кейин)
Тушгача ухлаган бу эркангиз ким?

Демагул

Суяр ёринг, ўзинг қара, ётар жим.

Сермон

Бу ростдан ҳам ўзим суйган Узилдиқ.
Кўзингга, жонингга ўзим қоқиндиқ.

Демагул

Сени кутиб ётар, кўзи сузилиб,
Йиғлаб юрма тагин, кўнглинг бузилиб.
Битсин ишинг, аҳду паймон тузилиб,
Кетмасин Узилдиқ ипи узилиб.

Демагул чиқиб кетади. Сермон супада Узилдиқнинг чопонини
ёпиниб ётган Ойжамолнинг ёнига боради.

Сермон

Суйганингга тез кел, қўйнимга тез кел,
Дегандай тез келдим, кўзингни очгил!
Бу ерда ҳеч ким йўқ, бир бўса олай.
Оқ момиқ бўйнингга қўлларим солай.

Ётган хотинни қучоқлаб олади, шу вақтда Ойма-ра-ка кириб, бир
четдан томоша қилиб туради. Ойжамол ҳовлиқиб ўрнидан туриб
ўтиради, қўрқиб ёқасига туфлайди.

Ойжамол

Вой, худо! Юрагим чиқиб кетди-ку,
Сув бер, сув! Тезроқ, олиб келгин сув!

Сермон лип этиб чиқиб кетади. Ойма-ра-ка Ойжамолнинг қарши-
сига келади.

О й м а р а к а

«Мулла ўғирлиги нақд бўлар» деган.

О й ж а м о л

Ўғирлиги нима? Бу не гап экан?..

О й м а р а к а

Бўлмаса, бу ишинг, нима қилганинг?

О й ж а м о л

«Бу ишинг» деганинг, нима деганинг?
Уйқудан чўчидим, туриб ўтирдим.

О й м а р а к а

Упишиб турганинг нақ ўзим кўрдим.

О й ж а м о л

Эсинг борми ўзи, нималар дейсан?

О й м а р а к а

Ачомлашиб ётганингни кўрдим ман.

О й ж а м о л

Вой шўрим қурсин-эй, не дейди, жинни?!

О й м а р а к а

Кўзим кўрди, фақат сўзлайман чинни.

О й ж а м о л

Алжирама аҳмоқ жинни бўлдингми?

О й м а р а к а

Ўзинг аҳмоқ жинни, қип-қизил лўли.

Демагул келади.

Демагул

Қўйинглар, шоввозлар, чарчаб қоласиз.

Ойжамол

Буни қаранг ақлсиз...

Оймарака

Ақлли нафсин тияр,
Атрофига эл йиғар.
Аҳмоқ элга осилар,
Ичдан пичоқ осинар.
Ўз нафсингни тиймайсан,
Ўз уйингга сиғмайсан.
Эринг ниятин бузиб,
Еш қизларни излайди.
Кўзинг ҳар ён термулиб,
Йигитларни кўзлайди.

Ойжамол

(депсиниб)

Ҳап сеними, қараб тур!

Оймарака

Нима қилсанг, қилиб кўр!

Ойжамол

Ер билан яксон қилай.

Оймарака

Не бўлса майли кўрай,
Эринг гапга унатгил.
Кучли бўлсанг кўндиргил,
Елғиз ўғлинг туёғинг,
Келин ол — ол уйлантиргил.

О й ж а м о л

Сочинг юлиб оларман!

О й м а р а к а

Юлдирсам гар юларсан!

Икковн туриб юлишмоқчи бўлади. Демагул ажратиб қолади. Сиргдан Полимбетнинг овози келади.

П о л и м б е т

Хотинлар. Ҳой хотинлар!

Д е м а г у л

(хотинларга қўли билан ишорат қилади)

Маст туядай бақирар.

Хотинлар чиқиб кетишади.

П о л и м б е т

(сиргдан)

Хотинлар! Ҳой хотинлар!
Товушинг ўчиринглар!

Д е м а г у л

Ҳа, ҳа! Нима гап бўлди?

П о л и м б е т

(ичкари кириб)

Товушларинг ўчдимиз?

Д е м а г у л

Нега шунча ғазаб, ўт тушдимиз?

(Кўрпача сола бошлайди.)

Полимбет

Бўйинг нозик, тилинг булбулигўёдай.

Демагул

(ноз билан)

Бўладими сизга хизмат қилмасак,
Ёш куёвинг олдида шўх кулмасак.
Мендан хафа бўлиб қолмангиз дейман,
Қундошлар ёққа йўл олмангиз дейман.

Полимбет

Дерлар қизнинг қирқ қилиғи бор эмиш,
Ҳар қилиққа бир юрак минг зор эмиш.

Демагул

Ҳар гулнинг иси бор, ўз-ўзига хос,
Ҳар балиқнинг гўшти ўз бўйига мос.

Полимбет

Хотин эрга тик сўйламас деганлар,
Машойихлар, авлиёлар билганлар.

Демагул

Эркаклар ҳам одам, аёл ҳам одам,
Одамда нуқсон бор, бор ортиқлик ҳам.
Демагул сиртга чиқиб, яна қайтиб келади.

Полимбет

Биздайларга ҳурмат керакдур ҳар вақт,
Биз ортиқмиз, худо берган бизга бахт.

Демагул

Тоғ ҳам ўзин асло баланд демайди,
Тоғ устида қулон, кийик ўтлайди.

Полимбет

Сўзни тўхтат, оёғимни уқала,
Тер қотдими, илик мудом сирқирар.

Демагул

Хўп бўлади, маъқул, уқалай оёқ,
Не десанг биз қобил, хизматга муштоқ.

Полимбетнинг маҳсисини тортиб, оёғини уқалайди. Полимбет қават-қават ёстиққа ёнбошлаб ётади.

Полимбет

Ҳай, ҳай, ҳай! Нақ шул жой,
Қаттиқроқ, войжон!
Ҳа, ҳа, ҳа, берироқ,
Вой вой, ҳа, шул жой.
Жонимни киргиздинг, тағин қаттиқроқ!
Уқала яна озроқ!
Қўлларинг юмшоқ.

Демагул

Оғаси, тинглангиз, сизга арзим бор,
Ҳар иш ярашади, тенг-тенги билан.
Қишда устингизга кийган тўнингиз,
Ярашар мовути, авранги билан.

Полимбет

Уқала, валдираб ўтирмасдан кўп.

Демагул

Қулоқ бер сўзимга, бардошли бўлиб.
Бўйга етди ўғлинг, уйлантириб қўй,
Элга ошлар бериб, бергил катта тўй.

Полимбет

Ўғлимгадир етим қизлар ҳаммаси.

Демагул

Бу фикрингдан қайтгил, бунинг нимаси?!

Полимбет

Қиз оламан ўзим, қалин, мол бермай,
Тўёна йиғарман, катта тўй қилмай.
Уғлим-чун ҳеч кимга бўлмайман қуда,
Бунинг-чун қанча мол кетар беҳуда.
Мол топсин, қиз топсин, текинга олсин,
Мол бермайман, молим ёнимга қолсин,

Демагул

Уғлингдан мол-ҳолни ортиқ билдингми?

Полимбет

Бас қил сўзни!

Демагул

Уйла!

Полимбет

Жинни бўлдингми?

Сермон келади.

Сермон

Мана, ушлаб қайтдим, келишди бирга.
Элбузар ёмонлар келди шу ерга.

Полимбет

Олиб кир, қаерда у бузуқилар?

Сермон чиқиб. Эсмурот, Дўсмуротларни олиб келади.

«Ит қутурса атар, эгасин қопар».
Қилган яхшилигим унутган булар.
Сўзла, гапир!
Нега турибсанлар тек?
Сургун қилганида, сизни катта бек,
Орага тушгандим, асраб қолгандим,

Ишга солиб одам қилган мен эдим.
Энди менга қарши кўтардингиз бош?
Ёки юртни қилмоқ бўлдингми талош?
Унутма Тилавмурот осилган дорни,
Уша вақт ҳали ҳам эсингда борми?

Д ў с м у р о т

Утган ишнинг нимасини айтасиз,
Халқ деб ўлди улар, эслаб нетасиз?

П о л и м б е т

Хўш, сизларчи, қарши бўлдинглар нечун?

Д ў с м у р о т

Бизлар ҳам халқ учун,
Фақат халқ учун!

Э с м у р о т

От ҳам чопар, ит ҳам чопар, дегандай,
Зўрлик қилиб, элни менсимагандай,
Сизнинг қилмишингиз ҳаддидан ошди,
Элнинг паймонаси зап тўлиб-тошди.

П о л и м б е т

Суякка етса ҳам ўзим биламан,
Ойгулни оламан, хотин қиламан!
Айтганимни қилмай кўринг-чи зарра,
Айтмурот кетидан йўллай бир карра.

Д ў с м у р о т

Тил тегизма ота-бобога!

Э с м у р о т

Ўлдир!
Асло бош эгмаймиз,
Сўзимиз шулдир!

Полимбет

(Сермонга)

Ҳайдаб кет буларни, беринглар жазо!
Буларда шул бўлса агар муддао.

Сермон

Хўп, оғажон!

Олиб чиқиб кетади. Буларнинг кетидан Девон келади.

Девон

Ассалом алайкум, оға Полимбет.

Полимбет

Алайкум ассалом, мақсадингга ет!

(Кўришиб, кўрпачага ўтқизади.)

Девон

Уй ичи бормидир соғ-сиҳат, омон?

Полимбет

Қалай, саломатми бизнинг бўлисжон?

Девон

Соғ-омон.

Фармонларин бажариб, тугал.

Солиқлар йиғаман элда галма-гал.

Полимбет

Жуда яхши, хуш келибсан энди.

Девон

Бошқа элдан солиқ олиб бўлинди,
Ҳали сизнинг элдан ундирганим йўқ.

Полимбет

Ундириб олсин, деб бўлислар солиқ,
Халқнинг галласини кўмдирганим йўқ.
Хуржуида нелар бор солиқчи, Девон?

Девон

(ҳадиксираб)

Ҳеч гап йўқ, ҳаммаси жўн, майда-чуйда.

Полимбет

Кўрсатгил, Девонжон, нозингни қўй-да!

Девон

(хуржунини ўзига тортиб)

Хуржуннинг калити қолган бўлисда,
Сўз аяманг энди сиз ҳеч бу хусусда.

Полимбет

Сездириб қўйдинг сен кўнгил торлигин.
Яширмай айтсанг не, нима борлигин?
Бўлис бўлса билгил, менинг ўз оғам,
Кичкинтой улушни кўрай-да баҳам.

(хуржунни тортиб олиб, ичини очади ва ундан
бир мовут чопон суғуриб олади.)

Девон

Ясовулга бир одамни роса саватиб,
Уни олган эдим бировдан тортиб.
Бу чопон аталган эди бўлисга.

Полимбет

Бу чопонинг жуда ярашди бизга.
Княман.

Хўш, тагин не бор хуржунда?

Девон

(икки қўли билан хуржунга осилиб.)

Буни билсам сира келмасдим бунда.

Полимбет

Қўлингни торт, Девон, ёмон бўлади.

Девон

Шунчалик қиласиз, сизга не бўлди?

Полимбет

Хуржунингга тагин кўз солай бир бор.

Девон

Ундайин бўлса гар, тез кетмоқ даркор.

Полимбет

(хуржундан пул олиб)

Тўй учун йиғдингми айт-чи, буларни?

Девон

Йўқ, бийга, тез беринг менга пулларни,
Заҳмат чекиб йиққанман халқдан буларни.

Полимбет

Ердам учун юборган, мен учун бўлис.

Девон

Йўлимни олайин бор экан то эс...

Полимбет

Жон бўлса, қўлингни торт бу хуржундан.

Девон

Олар бўлди тортиб ҳаммасин ундан.

Полимбет хуржундаги нарсаларнинг ҳаммасини олиб қўяди.

Полимбет

Борганда бўлисга салом айтиб бор,
Тездан инисидан бўлсин хабардор.

Девон

Айтайин-айтайин саломингизни.

Хуржунни олиб ичига қарайди ва Полимбетга бир қараб қўйиб, чиқиб кетади. Бир оздан кейин Ой ж а м о л, Д е м а г у л л а р келади.

Полимбет

Ҳа келинг, шоввозлар келинглар, қани.

Ой ж а м о л

Ҳақдир халқ айтса қалб айтмас, дегани.

Полимбет

Нега қартайганда кўз ёшинг оқар?

Ой ж а м о л

Қартайиб алжидинг дилни ғам ёқар.

О й м а р а к а киради.

О й м а р а к а

Ҳаммамиз сиз билан сўзлашмоқчимиз.
Кўнгиб бериб тингланг сўзимизни сиз.

Демагул

Гар кўлга қўнмаса суқсур, ўрдак, ғоз,
Ундай кўлни кўл деб атамаган соз.

Полимбет

Уч хотин йиғилиб менинг қаршимга,
Ақл ўргатмоқчи бўласан кимга?

Демагул

Эрдан обрўй кетар эли бўлмаса,
Элдан обрўй кетар ери бўлмаса.

Полимбет

Қисқарт, сўзни бас қил, салом қил шу он.

Ойжамол

Ўгит берса сизга бўларми зиён?

Полимбет

Билжирамай тур! Кет! Йўқолгил бундан!

Ойжамол

Бер ҳиссамни энди, сўрайман сендан,
Болам билан икков кетай юртингдан.

Полимбет

Сендай хотин керак эмас, боравер,
Болаиғ олиб мендан нари юравер.

Демагул

Давлатинг бор, мол дунёиғ бор қўлингда,
Оғанг бўлис, ҳеч тўсқин йўқ йўлингда.
Мансабинг бор, албат кенгаш сол элга,
Негаким, халқ бор, сен мулкка эга.

Уч хотин, уч ўтов, уч ерда жойинг,
Халқ хирмон олса бор, сенинг бир пайинг.
Тўқликдан сакрайсан, бунинг устига.
Бир қара бу халқнинг баланд-пастига!

Полимбет

Бас қил тез сўзингни, кетинглар шу топ.

Хотиялар

Чиқмаймиз олмасдан аниқ бир жавоб.

Демагул

Нега уялмайсиз, ўйлаб қарангиз,
Ўттиз ёшдан ошди ёлғиз болангиз.
Қарамайсиз унга, уйлантирмайсиз,
Бу ҳақда ўзингиз ўйлаб кўрмайсиз.
Ёшингиз эликдан кетса ҳам ошиб,
Тағин ёш қизларга бўласиз ошиқ,
Қиз олай деб ҳали тинмас кўнглингиз.

Сарсанбой

(келади)

Қутлуғ бўлсин ҳаммангизга бу тўйлар,
Бу тўғрида отам нималар ўйлар?

Ойжамол

Отанг юртнинг ҳамма қизин олмоқчи,
Шу иши яхшими бир ўйлаб боқчи?

Сарсанбой

Бундай қилиб ота, бермагин азоб,
Майлига кетайин бер менга жавоб.

Полимбет

Бас энди, кўзимдан тез йўқолинглар!

Уйни бўшатишлар, жўнаб қолинглар!

Ҳамма бирдан унга интилиб.

Ноинсофни кўринг, ҳа, ўч олинглар!

Полимбет

Дунё керак мол билан,
Мансабу амал билан,
Улушин олар ўғил.
Қиз бировга бўлар қул.
Ундан менга не чиқар?
Мол кетар, дунё кетар.

Ҳовлиқиб Сермон киради.

Сермон

Салом, Полимбет оғал!
Келди Аннанков тоға.

Полимбет

(кўрқиб)

Не деди, а, не деди?

Сермон

Ҳовлига яқинлади.

Полимбет

Кўп гапирманг, бекалар,
Келди дўстлар, акалар,
Хизматга бел боғланглар,
Ош-овқат тайёрланглар.
Ерга гилам ёзинглар,
Тезда қозон осинглар.

Хотинлар шошилиб ерга, супага жой солдилар, Полимбет билан Сермон югуришиб майдонга чиқиб кетади.

Демагул

Биров тўнгиб секиради,
Биров тўйиб кекиради.
Биров қувнаб кулади,
Бировни ғам тилади.
Айтинг-чи, менинг қалбим
Додини ким тинглар, ким?

Полимбет

Тақсир, қани бу ёққа!...

Оймарака билан Ойжамол бир-бирига ўқрайиб чиқиб кетади.
Полимбет билан Сермонлар бўлса Аннанков, унинг хотини ва Одамбойларни хушомадгўйлик билан эргаштириб киришади.

Аннанков

Аман!!!

(Одамбойга қараб.)

Ойт!

Одамбой

Подшодан келди фармон,
Олмоқ учун мардикор.
Тўра дейди элингда,
Айт, қанча мардикор бор?

Полимбет

Болалардан бошқасин
Жўнатамиз барчасин.

Аннанков

Хўш, тагин керагин айт!

Одамбой

Иўл озиғи, овқати,
Тайёрми харажати?

Полимбет

Буюрса бўлис оғам,
Чораси тез топилур.
Элда кўпдир мол-дунё,
Фармойиш бажо бўлур.

Аннанков

Гапинг яхши.

Одамбой

Қўшиламиз.
Биз ҳам бирга бўламиз.

Шу вақтда сўзни бўлиб Сарсанбой кириб келади.

Сарсанбой

Ассалом алайкум!

Аннанков

Салом. Бу йигитча ким?

Одамбой

Кимнинг ўгли айтинг бул,
Мардикорга ярайди —
Бўлисга тушди маъқул.

Полимбет

Бу менинг ёлғиз болам,
Уғлим ҳам шу, қизим ҳам.
Шундан бошқа суянч йўқ,
Қўнглимизга қувонч йўқ.
Уғлингизга арғумоқ,
Йўлингизга, т-туёқ.
Уғлинг бордир Одамбой,
Уғлингга яхши бир той,
Атаб боққан эди бу,

Айтар сўзи мана шу.
Келганингга қувониб,
Келди шуни айтай деб...
Мардикорга яролмас,
Эплаб йўлин юролмас.
Илтимосим битта шу:
Қўз олдимда юрсин у.
Уғлингизга эш бўлсин,
Бирга ўйнасин, кулсин.

А н н а н к о в

Яхши, кўп яхши... майли.

О д а м б о й

У қолсин сиз туфайли.
Фуқаронинг боласи,
Мардикорга етади.
Сарсанбой, биз-ла бирга,
Шаҳар томон кетади.

С а р с а н б о й

Ёлғиз зерикиб қоламан,
Шаҳарда не бор менга?

О д а м б о й

Томошалаб борасан,
Кўнглинг тортган томонга.

Одамбой Сарсанбойга шивирлаб бир нарсалар дейди, иккови ҳам кулишади. Бу вақтда Полимбет бошқа ёққа қараб туради.

С а р с а н б о й

(Одамбойга)

Шаҳарда қизлар борми,
Ҳазил сўзлар отишга?

Варвара буларнинг сўзига қулоқ солиб гапга аралашади ва Одамбойдан сўрайди.

В а р в а р а

Нима деяпти бола?

О да м б о й

Қиз деяпти — девушка.

В а р в а р а

Девушкалар бор бундай.

(Кулиб бош бармоғини кўрсатади.)

О да м б о й

Бор қизлар бош бармоқдай,
Пулинг бўлса борасан,
Хоҳлаганинг оласан.

С а р с а н б о й

Ундай бўлса йўл солай,
Қизларнинг кўнглин олай.

(Отасига қарамай чиқиб кетади.)

П о л и м б е т

Аллақайтиб келибсиз,
Энди бўласиз меҳмон.
Ҳой, қайдасан, йигитлар!
Қўйни бўғизланг шу он!

А н н а н к о в

(бош силкиб маъқул қилади)

Яхши, яхши бўлади.

О да м б о й

Меҳмон қилинг тўрани,
Сўйинг қўю қўзини.

Полимбет

Марҳамат қилинг, меҳмон.
Бошла ичкари, Сермон!

Сермон, Аннанков билан хотинини бошлаб ичкари олиб
киради.

Одамбой

Ким экан у, қарши бўлган сизларга?
Оти ким? Узи ким? Айтинг бизларга?

Полимбет

Эсмурот, Дўсмурот, Обод аҳмоқлар,
Тилавмурот билан уруғ-аймоқлар.
Подшога, хонга, бўлисга қарши,
Ғавғо, жанжал солди улусга қарши.

Одамбой

У кишилар қайда?

Полимбет

Кўлга олинди,
Обод деганин ҳам қамасак энди...

Одамбой

Айби, туноҳи нима? Нимаси ёмон?

Полимбет

Бўйсунмайди менга йиғар оломон.
Солиқ тўламайди, қилмайди ҳашар,
Халқ ичига кириб, иғвони бошлар.

Одамбой

Кўрсатинглар менга узай бўйинини,
Иғвогарликларнинг битгандир қуни!

Полимбет

Минг раҳмат сизларга! Бўлису сиз бор
Қўнмағай бахтимга қатра ҳам ғубор.
Қани, ичкарига марҳамат қилинг,
Бўлисининг ёнида суҳбатда бўлинг.

О дам бой

Қовурдоққа құшиб ароқ, шаробни,
Думба-жигар қилиб беринг кабобни.

Полимбет

Биламан оғайни меҳмоннинг бопин.
Қайфингни суравер, еб қўй кабобин.
Шаробнинг қизили, оқи, сариғи,
Дастурхонга тўлиқ дарё балиғи.

О дам бой ичкарига киради. Уйдан Сермон чиқади.

Сермон

Оға, сизни меҳмон чақиряпти.

Полимбет

Сен тез бориб, топиб келгил Ободни.

Полимбет ичкари кириб кетади.

Сермон

Агар ёлғиз ўзим Ободга борсам,
Шубҳасиз ёқамдан ушлайди маҳкам.
Уйлаб қадам қўймоқ керакдир бунга.

Шу вақт Узилдиқ кириб келади.

Узгача тузоқни қурайлик унга.

Узилдиқ

Нега кутдинг мени, қандай юмуш бор?
Излаганинг менми? Мана мен тайёр.

Сермон

Тутиб келиш керак Ободни дарҳол,
Хўжайин буюрди, боринг, турманг лол.

Узилдик

Обод тутқизмайди кучайиб кетди,
Энди у ўзгача тадбир касб этди.

Сермон

Тадбири нимадур? Не чораси бор?

Узилдик

Демагулни ҳозир чақир бу ерга,
Бундай деди дегин, Полимбет оға:
Икки чопон ёпсин, де ҳар бирига
Эсмурот, Дўсмурот устиларига.
Тездан бориб хабар этсин, дедилар,
Энди озод бўлди Обод, дедилар.
На Оймаракаю ва на Ойжамол,
Бу ишни билмасин, қулоғингга ол!
Демагул бордимиз, Обод келади,
Шунда одамларинг корин қилади.

Сермон

Барака топ, минг-минг яша, Узилдик.

Узилдик

Яшайвериб, маржон бўлиб тизилдик.

Сермон

Айтиб юбор менга ясовулларни.
Олдирайин анов икковларини.

Узилдик

Хўп, айтиб юборай, ҳозироқ бориб,
Оймарака, Ойжамол ёнига югурай,
Ҳангама, гап билан чалғитиб турай.

Сермон

Жуда яхши, боргил!

Узилдиқ

Едингдан чиқарма мени сен бироқ.

Сермон

Ундай деб тоқатинг сира қилма тоқ.

Узилдиқ кетади. Бир оздан кейин Демагул келади.

Демагул

Меҳмонларинг қандай?

Сермон

Жуда вақти хуш.
Янгажон, шундай бир қизиқ иш бўлди,
Аннанков оғамни сўқди, бўғилди.
Абгор экан дебди, қўлингда деҳқон,
Қамоқдан бўшат тез, бер бир-бир чопон.

Демагул

Урис одамлари яхши бўлади,
Шунинг учун доим бахти кулади.
Эсмурот, Дўсмуротларни, оғажон,
Бўшатиб, уларга бер бир-бир чопон.

Сермон

Югур, чопиб ўз уйингга бор,
Икки чопон тездан олиб кела қол.

Демагул

Хўп бўлади. Бахтинг очилсин Сермон.

Демагул кетади.

Сермон

Сенинг ҳам очилгай, бахтинг бегумов.

(Кулади.)

Шундай судхўр эди, Полимбет чиндан,
Ишқилиб амалдан бўшатмасин-да.

Демагул келади. Унинг кетидан Эсмурот, Дўсмуротлар
ҳам келади.

С е р м о н

Ассалому алайкум,
Валлайкум ассалом.
Йўқдир янглишмаган тил,
Суринмас туёқ ҳам, бил!
Деган мақол бор элда,
Хато бўлгандур менда.
Овулга улуғ келди,
Ҳолу аҳволни билди.
Сийланглар деб сизларни
Бизларга буйруқ бўлди.
Ихтиёр ўзингизда,
Фақат бир оғиз сўз-да.
Бўлмайлик ола оғиз,
Иноқ бўлайлик биз тез,
Узоқ қариндошдан ҳам,
Қўшнинг яқин ва ҳамдам.
Не бўлса-да, бир элмиз,
Бирдир юрту еримиз,
Бу сарпо сизга совға,
Бериб юборди оға.
Кийсин деди шу заҳот,
Утган гапга салавот.

Улар чопонларни кияди ва бир-бирларига қараб кулишади.

Д е м а г у л

Кияверинг, оғалар,
Сиз учун бу совғалар.
Қўлимиздан тўн бердик
Хуш кўрдигу, хуш кўрдик.

Э с м у р о т

Қандай худо ярлақаб,
Бизларга тўнлар атаб,

Этдингиз ясан-тусан,
Унгиммисан, тушимсан.

Д ў с м у р о т

Полимбет талай-талай,
Деган эди тўн берай.

Э с м у р о т

Шунинг биридур балки,

Д ў с м у р о т

Кенг бўлмасайди, ҳали.

Э с м у р о т

Этларини кўклайсан,
Енгларини буклайсан.

С е р м о н

Сўз жўясини топса,
Мол эгасини топар.
Яхши кийим келмас тор,
Деган элда мақол бор.
Анов ерга боринглар,
Овқатни еб олинглар.

Д е м а г у л

Мен борайин у ерга,
Овқат берай буларга.

С е р м о н

Юмушинг бор, сен, борма,
Ишингни кечиктирма.
Бораверинг сизлар, ҳой!
Супага солинглар жой!
Ўзим ҳам бориб ҳозир
Яхши меҳмон қилай бир.

Дўсмурот, Эсмуротлар кетади.

Демагулжон эпчил бўл,
Қанот бўлсин оёқ-қўл.
Қайдан бўлса излагил,
Тез Ободни топиб кел.
Ойгул билан Ободни,
Оға бугун қўшемоқчи.
Аннанковнинг олдида,
Тўй томоша қилмоқчи.

Де ма гу л

Ростми? Шу гап, оғажон?

Сер мон

Сўзим гар бўлса ёлғон,
Чиқса розиман бу жон.
Ўзим борар эдимү,
Бу ерда бор-да, меҳмон.

Де ма гу л

Қаерда бўлса Обод,
Топажакман излаб бот.

Сер мон

Қушдай бўлиб учиб бор,
Ҳаялламагил зинҳор.

Де ма гу л

Нор туядай еламан,
Қушдай парвоз қиламан.

(Чопиб чиқиб кетади.)

Сер мон

(Ўзи ёлғиз)

Қўл-оёғинг кишанлай,

Бўйинингга занжир солай.

Ичкаридан Полимбет ширакайф бўлиб чиқади.

Полимбет

Уҳ, қизиб кетди, қайнаб.

Сермон

Бошингизми? Нима гап?

Полимбет

Бош ҳам, уй ҳам, ичим ҳам
Пишиб кетди-ку, укам!
Айтгандай боягига,
Жавоб айтмайсан нега?

Сермон

Уйладим бош қотирдим,
Хийлани ҳам қотирдим.
Мен уларни қамоқдан,
Бўшатдим, йўл топдим.
Олиб келиб бу ерга,
Устига тўнлар ёпдим.
Демагулни юбордим,
Олиб келар Ободни.
Амалга оширасиз
Режани шу заҳоти.
Уйладиму, ўйладим,
Макру хийласин топдим.

Полимбет

Зийраксан зағизғондан,
Айёр тулкидан чандон,
Минг-минг раҳмат отангга.
Ақлингга боракалло!
Келса яхшилаб ушла,
Нари силжитма илло!

(Сермоннинг елкасига қўлин ташлаб.)

Маржа дер: чалинсин соз,
Танцада қилай парвоз.

Сермон

Ҳофиз деса, соз деса,
Базмда шу оз деса,
Ҳозир келаман, чопиб,
Созандаларни топиб.

Полимбет

Ҳа, тезроқ бор, тез чақир,
Ҳаммасини бирма-бир!
Чалсинлар бунда шўхсоз,
Қўшиқлар қилсин парвоз.

Полимбет ичкарига кириб кетади. Сермон сиртга чиқиб кетади. Бир оздан кейин Ойжамол билан Сарсанбой киради. Ойжамол куйдириб тозаланган каллани бир лаганга солиб келади.

Сарсанбой

Тилинг миясин, кўзин
Ўзим ейман, мен ўзим!

Ойжамол

Пишмаган — хом-ку ҳали?

Сарсанбой

Пишин бўлмаса, майли.

Ойжамол

Бошини меҳмон есин,
Шундайдир одат-русм.
Бош тортмаса меҳмонга
Уятмасми мезбонга?

Сарсанбой

Ранжиса менга нима?

Ойжамол

Вой, ўлай, ундай дема!
Сен шаҳарда юрасан,
Меҳмон бўлиб турасан.
Яқинда қиламиз тўй,
Ўйланасан, билиб кўй.

Шу сўз билан Сарсанбой онасига эркалана-эркалана, тантиқлана-тантиқлана чиқиб кетади. Созандалар киради. Улар асбобларини созлаб, чертиб турганда ичкаридан Аннанков, Варвара, Одамбой, Полимбетлар ширакайф бўлиб чиқишади. Аннанков бир сизни олиб чертиб чалади. Бунга Варвара завқланиб ўйнайди. Қириб четроқда буларга қараб турган Сарсанбой кулиб юборади.

Сарсанбой

Семиз опам ўйнайди,
Бадани диркиллайди.

Аннанков сизни эгасига беради.

Аннанков

Хорошо! Яхши, яхши!

Одамбой

Создан хуш бўлди вақти.
Илтифот этиб тўра,
Яхши чалишни сўрар.

Созандалар машқ қилади, қизлар рақс тушади. Аннанков мастлик билан қизларга қўшилиб ўйнамоқчи бўлиб ўртага интилади, Варвара уни қизганиб, этагидан тутиб қолади. Бир-икки марта ўйин алмашинади.

Одамбой

(Полимбетга)

Овқат келтир, турма лол.
Эт пишдимми хабар ол.

П о л и м б е т

Юринглар, бари тайёр,
Шароблардан ҳали бор.

С е р м о к билан чиқиб кетади.

А н н а н к о в

(чолғучиларга қараб)

Спасибо, хорошо!

О д а м б о й

Машқлар ёқди тўрага,
Раҳмат деди даврага.
Бунда кўп-кўп бўламиз,
Шодланамиз: куламиз.
Қўзи, қази, қимизга,
Дейди, меҳмон бўламиз.
Хўш, энди сизга рухсат!

Шундан кейин с о з а н д а л а р таъзим қилиб чиқиб кетади. Ичкаридан П о л и м б е т чиқади.

В а р в а р а

(Одамбойга қараб)

Кетаман энди уйга,
Раҳмат айтиб қўй бийга.

О д а м б о й

Хоним уйга кетади,
Ваъдангиз бор бояги.
Уч хотин уч қиз билан,
Эт олсин, қимиз билан.
Тўраникига борсин,
Хизматин қялиб юрсин.

Полимбет

Эт осдик, калла ҳам бор,
Думба-ю, ҳасип тайёр.

Одамбой

Қўп нозик хоним таъби,
Айтганини қилади.
Қўй калласин суймайди,
Ҳар ким ошин емайди.
Бизни қолинглар дейди,
Қўнмасангиз койийди.
Борар бўлса хотинлар,
Тез йиғилайлик, дейди.
Қўп кечикмай шаҳарга,
Етиб олайлик, дейди.

Полимбет

Ушов бирдан борсинми?
Ё бирови қолсинми?

Одамбой

Бири қолиб не қилар?
Уксиниб йиғлаб юрар.

Сермон

Қолмаса, бирор хоним,
Меҳмонни кутади ким?

Одамбой

Майли қолсин бирови.

Сермон

(Одамбойга қараб)

Демагул ҳов, анови!

О да м б о й

Қайси у, ёшми-қарн?

С е р м о н

Ҳаммадан ёш, дилбари.

О да м б о й

Қолсин ўша, бошқаси
Шиқиллатсин туёғин.
Тайёр, ана турибди,
От, арава улоғи.

П о л и м б е т

Сарсанбой, ҳой Сарсанбой,
Онаниг чақир кечикмай.

С а р с а н б о й

(сиртдан туриб чақиради)

Опа, бунда кел илдам,
Чақиряпти отам.

О й ж а м о л билан О й м а р а к а келади.

П о л и м б е т

Шаҳар ёққа борасиз,
Унда бўласиз қўноқ,
Тўра билан бизлар ҳам,
Етамиз кўп ўтмаёқ.

С а р с а н б о й

Тезроқ бўлинг опажон,
Кечикмайлик йўл ёмон.
Опага меҳмон бўлиб,
Юраини ўйнаб-кулиб.

В а р в а р а

Қани отланинг жадал,
Қун бўлди алламаҳал.
Йигитча тезроқ бориб,
Сайр қилсин шаҳарни.
Тўйиб томоша қилсин,
У ердаги қизларни.
Танласа агар барин,
Майли, олиб берайин.

А н н а н к о в

Қани, энди юрайлик,
Буни йўлга бурайлик,

Ҳамма чиқиб кетади. Бир оздан кейин Демагул Ободни бошлаб келади.

Д е м а г у л

Айтдим-ку, Ободжон, сўзининг рости шул,
Ўзингга қўшилар албатта Ойгул.
Икки акангни ҳам сийлади обдон,
Устларига тўнлар кийгизди чунон.

О б о д

Ишонгим келмайди ҳеч бир сўзингга,
Ишондим қариндош, деб мен ўзингга.
Қўнглингни қиёлмай келаверибман,
Етим қўзи янглиғ елаверибман.

Д е м а г у л

Опоқ соқоли бор алдамас, дейман,
Иккимизни жарга ташламас дейман.

О б о д

Соқоли сингари, бўлса қўнгли оқ,
Қилмасди эл ичра бунчалик гуноҳ.
Соқоли оқ, қўнгли қора бўлса гар,

Эл ичига фитна солар, ўт ёқар.
Демагул, қўй мени, эркимга юбор,
Бошим тагин гамага бўлмасин дучор.

Д е м а г у л

Кетма, Ободжоним, элдан айрилиб,
Юра берасанми дарбадар бўлиб?

Шу вақт Аннанков, Одамбой, Полимбет, Сермонлар
кириб келади. Полимбет Ободга ўқрайиб.

П о л и м б е т

Ушла, Сермон, буни!

С е р м о н

Мана, мен тайёр!

Сермон югуриб бориб Ободни ушлайди. Обод туртиб юборганда
Сермон йиқилиб тушади. Аннанков билан Одамбой тўппонча чиқа-
риб Ободга ўқталади. Қўзғалмай турган Ободни Полимбет билан
Сермон тутиб қўлини орқасига боғлайди.

О б о д

Алдаган экансан, Демагул айёр.

Д е м а г у л

Алдандиму, алдаганим йўқ зинҳор.

(*Ниғлайди.*)

О б о д

Нечун юрагимга солдинг ёнар ўт?

Д е м а г у л

Бўшатинглар буни!

Ободга қараб югуради. Сермон йўлини тўсади.

Ободжон, афв эт!

Полимбет

(хотинига ўдағайлаб)

Минг-минг лаънат, сендай хотинга яна!

(Аннанковга қараб.)

Тақсир, бузуқилар бошлиғи мана.

Аннанков

Ҳа, ҳа! Айт бўлмаса!

Обод

Нени айтаман?

Одамбой

Бошлиқларга қарши туриб, нетасан?

Обод

Отамнинг хуни бор, ошиқмангиз сиз.
Қорлари кетса ҳам, кўнгилда бор муз.

Одамбой

Тинчимас экансан.

Обод

Тинчим йўқ, бу — бу чин!
Токи олмагунча отамнинг ўчин.

Аннанков

Мардикорга ёзинг буларни шу он!

Одамбой

Хўп бажо бўлади, тез амру фармон.

(Сиртга қараб чақиради.)

Ясовуллар, ҳайда! Ҳайданглар буни!

Сиргдан ясовул кўринади, Аннанков, Одамбой, Полимбетлар ҳа-
ҳа, деб кулиб, мазах қилади.

Парда.

УЧИНЧИ ПАРДА

ТУРТИНЧИ КЎРИНИШ

Амударё бўйларидаги бир жой. Саҳнанинг ичкарида кўл кўри-
кади. Кўлнинг атрофи қамишзор. Парда очилганда партизан-
лар, қизил аскарлар сафига ихтиёрий қўшилаётган халқ кў-
ринади.

Х о р

Музыка

Келди ўн еттинчи йил,
Севинчларга тўлдирди,
Эски замон йиқилди,
Кули кўкларни тутиб.

О б о д

Музыка

Хонлар, бийлар қон ичиб,
Бойлар, бийлар бош олиб,
Халқ бошига ғам солиб,
Юрган қора тунларни,
Мангуликка йўқ қилдик.
Партия, доно Ленин,
Берди халқ озодлигин.
Халққа бериб эрк, ҳуқуқ,
Мазлумларни юпатди.
Бирлаштириб элларни,
Эркин ҳаёт ўрнатди.

Элнинг муродин бериб,
Қувонтирди, яйратди.
Мен ҳам етдим мақсадга,
Туққан она еримга.
Эрлар билан қўшилиб,
Севинчларим жўш уриб,
Етиб келдим элимга.

С о л д а т

Келаётир комбат!

О б о д

Қани, йўлдошлар, встать!...

Ҳамма ўрнидан туради. Комбат келади. Солдатларнинг орасига кириб, аҳволлари билан танишади.

С е р г е й

Салом ўртоқлар!

К ў п ч и л и к

Салом!
Ўртоқ командир, салом!

С е р г е й

Дўстлар, кўп азоб чекдик,
Бу — гулгун ҳаёт учун.
Йўлларда кўп қон тўқдик,
Келажак авлод учун.
Уларнинг бахти учун.
Шод яшаш вақти учун!

К ў п ч и л и к

Тўғри, ўртоқ командир.
Халқлар бўлсин бахтли, ҳур.

Сергей

Ўртоқлар, ўтиринглар,
Бу ерда дам олинглар.

Ташқаридан бир солдат келади.

Солдат

Келди уч-тўрт партизан,
Кўришсак дер сиз билан.

Сергей у ёқ-бу ёққа ўйланиб юради ва солдатларни тўқайга кириб туришига ишорат қилади. Эсмурод. Дўсмурод яна бир неча одам киради. Буларга Обод билан Сергей тикилишиб қарайди.

Обод

Ўртоқ командир, булар,
Бизнинг овулдан келган.

Сергей

Бор, сўзлаштил бўлмаса,
Не хабарлар келтирган.

Эсмурот

(Ободга яқинлашиб)

Адашганим йўқмикан,
Чироғим Ободмисан?

Обод

Ҳа, оғажон, мен ўша,
Мен ўша Ободингман

Эсмурот

Мардикор кетмабмидинг?
Ундан қачон қутулдинг?

Обод

Шундай эди, жон оғам!!

Дўсмурот

Обод! Жигарим, бағрим!!

Обод

Дўсмурод оғам!

(Қучоқлашиб кўришади.)

Эсмурот

Сизлар, большевойларми?

Обод

Ҳа, биз большевиклармиз.

Эсмурот

Тинчимас душман ҳамон,
Тарқатар фитна, ёлғон.
Большавойлари дейди,
Одам гўштини ейди.
Одам эмасдир ўзи,
Манглайда бор бир кўзи.
Мана душман фитнаси,
Элга тарқатган сўзи.

Обод

Одам қонини ютган,
Юртни вайрона этган,
Худди уларнинг ўзи.
Ишонманг сиз уларга,
Тухмаг ва ёлғон сўзи.
Подшо, хонлар тахти,
Таг-тугидан қулади.
Эзилган халқ уйғонди,

Бош кўтарди, тўпланди.
Доно партия, Ленин,
Буларга йўл бошлади.
Золим эзувчиларни,
Нақ мажақлаб ташлади.
Энди эзилган эллар,
Озод бўлиб ҳақ олди.

Шу вақтда тўқайдаги солдатлар чиқади. Дўсмурот ва Эсмуротлар билан кўришишади. Ораларида таниш кишилари ҳам бўлади. Энди Дўсмурот саргузаштини сўзлаб беради.

Д ў с м у р о т

Уша кетишда бизни
Элтиб қамоққа солди.
Ит кўрмаган азобда,
Шўрлик бошимиз қолди.
Темир қиздириб танга,
Босди, қийнади ёмон.
Дўстлар ҳаракат қилиб,
Қочмоққа топдик имкон.
Кенгаш билан баримиз,
Келдик ёнингизга биз.

С е р г е й

Биз халқдан куч оламиз,
Душмандан ўч оламиз.

Д ў с м у р о т

Армонсизман Ободжон,
Сени кўрдим соғ-омон.

О б о д

Соғ-омонми юрту эл,
Саломат борми Ойгул?

Д ў с м у р о т

Сен сўраган барча одам
Эсон-омон, соғ, бардам.

Сергей

Қани, дўстлар, марҳамат,
Утириб олинглар дам.

Обод

Чой ичиб, енглар овқат.
Суҳбатлашинглар хуррам.

Ҳаммалари ўтиришади. Қизил аскарлар дастурхон ёзиб, меҳмон қилади. Солдатлар қўшиқ айтади.

Музыка

Шахматов

Ёйилди кенг даламга ёруғлик кун,
Йўқолди саргардонлик қоронғи тун.
Қозоқнинг даласида қуёш порлаб,
Жаранглаб қувноқ қўшиқ, чиқади ун.

Куйбишев, Фрунзе ботир эрни,
Таниган фикр билан қалин элни.
Партия — доно, Ленин отлантириб,
Юборди қуритиш-чун ёв-разилни.

Лочиндай ёвнинг ўраб айланасин,
Шамширлар кесиб ташлар илон бошин.
Усинглар, нур қуёшдан баҳра олиб,
Нурлантириб қозоқнинг кенг даласин.

Сергей

(сумкасида бир қоғоз чиқариб ўқийди)

Уч кун давом қилган қонли курашлардан сўнг, 2 сентябрь куни, голиб қизил байроқ Бухоро шаҳар қалъаси устида ҳилпиради. «Владимир Ильичга: Бизнинг аскарий қисмларимиз билан Бухоро қизилларининг биргалашиб қилган ҳужуми натижасида бугун эски Бухоро қалъаси олинди. Халқни азоб-уқубатга дучор қилиб келган қора куч, маданият душманларининг сўнгги тираги бўлган Бухоро амирлиги тугатилди». Эсингдами, Ободжон, ким эди буни ёзган?

Обод

Михаил Васильевич
Фрунзе ўзи ёзган!

Сергей

Дуруст, дўстим Ободжон.

Бир оз паузадан кейин.

Бу оғаларинг сенинг,
Излаб, йўл юриб келган.
Сўзлаш ўтириб бир оз,
Сени соғиниб келган.

Обод

(Дўсмуротга қараб.)

Элда қандай хабарлар?
Аҳвол қалай, нелар бор?

Дўсмурот

Элдан сизга бир хабар олиб келдик,
Ёв ичига кириб, шуларни билдик:
Босмачи доираси ва ўқи тугаб,
Емоққа овқати, озиғи тугаб,
Аннанков, Полимбет, Одамбой бошлиқ,
Ёв келур олмоққа озиқ ҳам ошлиқ,
Кўп кечижмас келиб қолар у тезда.

Сергей

Раҳмат сизга, меҳмон, хабарингизга.

Александр

Бизлар билан йиғилишган йигитлар,
Тўқайнинг ўнг ёғи билан келишар.

Сергей

Дўст мақсадин билган дўстлар чиндан ҳам,
Катта ихлос билан беради ёрдам.

Дўс мурот

Бошда улар сизни кўп кутиб қолди,
Сабр этолмай сизлар томон йўл олди.

Сергей

Қани, ҳа, ўртоқлар! Энди овқат етди.
Бу хабар янада ғайратли этди.

Ҳаммалари ўринларидан туришарди.

Обод

(бир солдатга қараб)

Сен бор, ҳов анови тоғ орасига,
Йигитларга айтгин, келтирсин қурол.
Янги келган йигитларнинг қўлига,
Қурол-яроғ, ўқ-дори берилсин дарҳол.

Султон

Хўп бўлади, уларга айтай.

(Югуриб кетади.)

Сергей

Кетган йигитларга етиб ол, Обод,
Берган буйруғимни тушунтиргин бот,
Ҳамма тайёр турсин, жангга бўлиб шай!

Ҳамма қурол-яроғларини олиб чиқиб кетади. Саҳна бўшаб қолади.
Бир оздан кейин букчайган, йиғлаб-зорланган ҳолда Сермон
киради. Унинг кетидан Аннанков, Полимбет, Одамбой,
Девонлар киради.

Аннанков

Улар қайга кетган экан, Одамбой?

Одамбой

Қизиқ савол бердинг, мен қайдан билай?!

Аннанков

Ишондим сенларга, бедаволарга,
Бошим қолар бўлди зўр балоларга.
Ишонган йигитинг, сенинг Одамбой!
Адашиб юргандир, йўлин тополмай.
Большевиклар қани, қани топганинг?
Беҳуда кетди, тинмай чопганинг,

Полимбет

Тополмадик, оға, ҳеч тополмадик.

Аннанков

Охирида бошимизни чорладик.

Девон

Нега кеча қочиб кетиб қолмадик?

Аннанков

Мана бу аҳмоқнинг сўзин ёқладик.
Айтчи ўзинг, «Ботир» Полимбет, қани,
Бизга келадиган кўп йигит қани?

Полимбет

Озиқ-овқат, йигит, тайёр, кўрамиз,
Узоқдамас ҳозир излаб кўрамиз.
Уларни излаб топ, тез чақир Девон,

Девон

Улар йўлни топгандир аллазамон.
Қўшилгандур, балки большевикларга,
Ишониб бўларми асло уларга!

Полимбет

Тез бор дедим!

Девон

...Елгиз ўзим қўрқаман.

Аннанков

Ҳой, Одамбой, аҳмоқ, нега турибсан?
Сенлар ҳалол хизмат қилмайсан ҳаргиз,
Елкангизга агар, тикмаса бигиз.

Полимбет Девонни қамчи билан уради, Девон бақиради.

Одамбой

Қизишма, Полимбет, қизишма асло,
Қани энди бизларга ўзинг йўл бошла.

Аннанков

Мана, ўзинг йўлни бошлаб юрарсан.
Москвадан куч келганини кўрарсан.
Сенлар сабаб, балоларга келдик дуч,
Москвадан уларга тез-тез келар куч.

Полимбет

Етиб олсак олдин, бизлар Мўйноққа,
Москва ҳам таслим бўлар биз ёққа.

Аннанков

Ҳой, аҳмоқлар, аҳмоқлар...

Шу вақтда отишма бошланиб, қизил аскарлар босиб киради.

Сергей

Олға, йигитлар, олға! Ура, ура!

Обод

Қорақалпоғистонни озод қилиш учун олға,
олға!

Сергей

Олға! Ленин байроғи учун, олға! Олға!

Аскарлар «Олға» садолари билан саҳнадан югуришиб ўтади.

Парда

ТҮРТҮНЧИ ПАРДА

БЕШИНЧИ КҮРИНИШ

Биринчи прологдаги кўриниш. Бироқ, қайрағоч хийла ўсиб қартайган, ҳовлининг атрофидаги чиройли манзаралар эскириб қолган. Илгари Айтмурот билан Тилоvmурот боғланган катта тошнинг ён-верини қум босган. Саҳна очилганда шу овулда, мана шу ҳовлининг тева-рагида уруш бўлиб турган бўлади. Баъзан милтиқ-тўп товушлари эшитилади. Ориқлаб, мадорсиз бўлиб қолган Ойгул ғамгин ҳолда туради.

Ойгул

Бу не аҳвол, бу не кулфат, бу не иш?!
Бу не қайғу, бу не ҳасрат, не ташвиш?!
Айтиб йиғлар бўлсам, қайғу ҳасратим,
Тоғу тошни титратар оҳ-кулфатим.
Бир вақтлар қувнаб, яйраб юрардим,
Куним бахтли, кўнглим юпатар эрдим.
Тунда ой ҳам майин боқиб куларди,
Шўх юлдузлар тунда ҳамдам бўларди.
Кўп вақт бўлди энди Полимбет беор,
Тортиб олди, ёрим этди мардикор.
Обод кетди, менда қолмади мадор,
Тинмас кўзимда ёш, кўнгилда оҳ-зор.
Эшитсам ёримдан бирор хушхабар,
Бошим кўкка етар, кўнглим қувонар.

Нозигул киради.

Нозигул

Саҳрода сайраган тўрғай сасидан,
Дутор навосидан, най садосидан,

Эшитилган хабар чин бўлиб чиқсин,
Узукка кўз қўйган каби ярашсин!

О й г у л

Қандай хабар бор, дўстим, тез айтгин.

Н о з и г у л

Қулоқ сол, айтайин, қурдош, мен ростин.

О й г у л

Хабаринг дардимга даво бўларми?
Айрилиқ кунлари адо бўларми?

Н о з и г у л

Фош этилди ҳамма у бўҳтон сўзлар,
Яшнайти кун каби маъсума юзлар.
Бу хабарда шундай кучли ғайрат бор,
Ҳар кимнинг ўзида бўлмай ихтиёр.

О й г у л

Қайғу ҳасратларнинг чеки бўларми?
Биз ҳам қувнайдиган кунлар келарми?

Н о з и г у л

Юр қурдош, бир ёққа чиқиб кетайлик,
Овлоқда иккимиз суҳбат этайлик.

Иккови чиқиб кетади. Бир оздан кейин аланг-жаланг қилиб қочиб
Сермон келади.

С е р м о н

Жаллод ҳам, қаллоб ҳам қуриди, битди,
Биз қўрққан ёвла келди-ю, етди.
Сичқон ини бизга бўлди минг танга,
Ёруғ дунё тор бўлди, аттанг-аттанг-а.
Теварак атрофим ўралди қолди,
Большавойлар ҳамма ерларни олди.

Қанотим қайрилди, қуриди мадор,
Қулогим кар бұлди, кўзда на нур бор.
Қайга борай, қайга, атрофим тўқай,
Қайси очиқ гўрга бошимни суқай.

Қочай деб турганда олдидаи Узилдиқ келиб қолади.

У з и л д и қ

Қайга бормоқчисан?

С е р м о н

Бошимда кўп ғам.

У з и л д и қ

Ёлғиз кетолмайсан!

С е р м о н

Ҳали нозми ҳам?
Кўрмайсанми, ажал тортмоқда наъра,

У з и л д и қ

Яхшиликка шуми, яхшилик, қара!

С е р м о н

Яхшилик тинчликда!..

У з и л д и қ

Номард бўлмагин.

С е р м о н

Тинчлик келса мардлик қиларман тагин.

У з и л д и қ

Ёқангга ёпишиб бирга ўларман.

(Еқасига ёпишади.)

Сермон

Қўйвор мени жон савдоси турганда,
Йўлдошга қарарми ажал юрганда.

Узилдиқ

Елкангга миндириб олиб кетасан,
Бўлмаса, қутулиб қайга етасан?!

Сермон

Қўйвор дейман, мени, эй, маккор хотин!

Узилдиқ

Мен маккор бўлсам, сен ўғри, хоин!
Юбормайман, кетолмайсан!

Сермон

Қўйвор, қўйвор!

Булар шундай олишиб турганда сиртдан Дўсмурод. Обод келиб қолади. Узилдиқ Ободга бир-икки тикилиб қараб танийди-да, қочиб чиқиб кетади, Сермон қочолмай қолади. Бунинг устига Демагул келиб қолади.

Демагул

Чироғим, Ободжон, омон келдингми?
Мана бу ёвузни таниб, билдингми?
Элни вайрон қилган, юртимни бузган,
Халқни зор қақшатган, мана шу Сермон!

Обод

Биламан, опажон! Таниб турибман,
Кутган куним келди, билиб турибман.
Тузоқ узган тулки қопқонга тушди,
Қашқирнинг бошидан эс-ҳуши учди.

С е р м о н

Қароғим, Ободжон! Мен нима қилдим?
Ешлигингдан сени боқиб ўстирдим.

Обод

Ўстирганмиш булар, боққанмиш мени!
Қўнгиллардан кетмас, қилмишинг сенинг!
Ноҳақ қон тўккансан, даврон сургансан,
Солиқ солиб, юрт илигин сўргансан.
Айт-чи, қилмоқчисан нималар яна,
Отам боғланган тош турибди ана!
Ота-бобом, онам интиқомини
Олай бугун, мана ол бунни!

(Тўппонча билан Сермонни атади.)

Демағул

Ҳақ жойига қарор топди бу замон,
Қўнгилларда энди қолмади армон.
Ботирлар келди деб эл-юртни ййғай,
Ободжон, уйма-уй айланиб чиқай.

Демағул кетади.

Обод

(Саҳнанинг тўрига қараб)

Асрларни кўрган, эй, кекса қўрғон,
Даҳшатли воқеалар гувоҳи бўлган.
Танингда кўз ёши, бобом қони бор,
Етим-есир норасталар жони бор.
Шоҳид бўлгил, атроф бўлур гулистон,
Кум чўллари энди бўлгай кенг бўстон.
Юрт устидан қора булут тарқалди.
Улуғ Ленин ер юзига нур солди.
Халқимизнинг барча орзу-хаёли,
Бунёд бўлур, кулур бахту иқболи.

Ойгул кетади.

Ойгул

Обод! Ободжоним!

Обод

Ойгул, Ойгулим!

Қучоқлашиб кўришади, қўлатиқлашган кўйн илгари оталари боғла-
ган тош ёнига боришади.

Обод

Жонажоним, отам, отажонларим!
Шод бўлинглар, дўсту қадрдонларим!
Ризо бўлинг, авлодингиз ялмоғизлардан —
Озод бўлди, ўч олди шум ёвузлардан.
Бир вақт бўзлаган, зорлаб инграган —
Элингизни, энди қувонч чулғаган.
Халқ озод, эл озод, биз озод бўлдик,
Ойгул билан мана биз ҳам қўшилдик.

Демагул, Дўсмурот, Эсмуротлар Узилдиқни тутиб ке-
лишади. Келганлар ҳаммаси бирдан.

Қутлуғ бўлсин ободлик, ҳурлик ҳам иқбол!

Обод

Ҳаммамизга қутлуғ бўлсин истиқбол!

Ҳаммалари қучоқлашиб кўришади.

Обод

Яна ўзимники бу жой, бу макон,
Энди тарқар бўлди диллардан армон.
Бироқ отам берган тумор йўқолди,
Билмадим, туморни ким қўлга олди.
Туморнинг ўрнига бир узук қолди.

Нозигул

Тумор мана, таққан Узилдиқ менга,
Буни айтма деган халққа ва сенга.

Оғажон, афв эт меники узук,
Ўғирлаган экан ёвуз Узилдиқ.

О й г у л

Обод, қутлуғ бўлсин кучли қуролинг!..

(Тўппончани қўлига олиб, Узилдиққа ўқталади.)

Сен янга эмассан, қурисин номинг!

Узилдиқни отай деб тўппончани кўтарганда Дўсмурот тўхтатиб
қолади.

Д ў с м у р о т

Ойгулжон, менга бер, куйдим-ку бундан,
Олқишни мен олай элим, халқимдан.

Узилдиқни отади. Узилдиқ йиқилади.

Э с м у р о т

Ҳақ жойига қарор топди, топгуси,
Золимларнинг кўзин тупроқ ёлгуси.

Н о з и г у л

Мана, оға, будур мендаги тумор.

Э с м у р о т

Бу туморда, қани, қандай сирлар бор.

(Очиб ўқийди.)

«Ойгул, Обод сиз етасиз камолга,
Етишасиз гўзал, бахтли замонга.
Бизнинг хунимизни ёвдан олингиз,
Мангу ҳаёт тузинг, тўғри йўлдан борингиз.
Икковингиз қўшилиб яшанг ҳар қачон,
Халқ билан бўлингиз доимо омон».
Деб ёзибди васиятин бу хатга,

Армон айтиб Ойгул билан Ободга.
Утган замон орзулари, армони,
Бунёд бўлур, бу чин эрклик замони.

Обод

Халққа яратди у саодат, замон,
Ленинизм мангу яшасин омон!

Аскарлар саҳнага киради, халқ қувонч билан кутиб олади,
бир-бирлари билан кўришади.

Обод

Дўстим, Сергей, бу — мен ўсган маконим,
Оға-иним, булар ёру ёроним.
Энди ўсиб-унгай жонажон юртлар,
Бахтимиз боғида яшнар булбуллар.
Озодликни берди Ленин доҳимиз,
Яшасин партия — дўст паноҳимиз.

Хор

Музика

Октябрнинг тонги чиқди ярқираб,
Юзимизга боқди нур сочиб қуёш.
Йўлимиздан қириб ташлаб ёвларни,
Бул эркин замонда ёямиз қулоч.
Қўлимизда эркинликнинг байроғи,
Қўпорамиз ёвнинг ичин ва тошин.
Курашга тайёرمىз енгишлар учун,
Аямай янчамиз ёвларнинг бошин.
Бизни олиб чиқди қора кунлардан,
Озодлик, эрк бериб, доҳиймиз Ленин.
Улуғ партияни, халқни бошлаган,
Ғамхўримиз, устоз, отамиз Ленин.

Парда

МУНДАРИЖА

Жайхун элнинг газалхони. *Н. Нарзуллаев** 3

ШЕЪРЛАР ВА ДОСТОНЛАР

Экин экар чоғинг келди. <i>Азиз Абдураззоқ таржимаси</i>	7
Сенинг тўйинг, Пиримбет. <i>Азиз Абдураззоқ таржимаси</i>	8
Зироат чоғи келди. <i>Азиз Абдураззоқ таржимаси</i>	10
Завод қурдик. <i>Азиз Абдураззоқ таржимаси</i>	11
Жадалласин илғор иш. <i>Азиз Абдураззоқ таржимаси</i>	13
Қизкетган. <i>Юсуф Шомансур таржимаси</i>	14
Мардларнинг талаби. <i>Азиз Абдураззоқ таржимаси</i>	18
Кураш. <i>Шунқор таржимаси</i>	19
Свет эли — ленинизм ватани. <i>Азиз Абдураззоқ таржимаси</i>	32
Шуманай. <i>Азиз Абдураззоқ таржимаси</i>	34
Чоп тулпорим, чарчама. <i>Азиз Абдураззоқ таржимаси</i>	37
Фашизмга ўлим. <i>Султон Қўқонбеков таржимаси</i>	38
Тингла, ўғлим. <i>Чўлпон Эргаш таржимаси</i>	39
Пўлат ханжар. <i>Чўлпон Эргаш таржимаси</i>	40
Украина ўт ичида. <i>Чўлпон Эргаш таржимаси</i>	42
Миномётчи Қорамирза. <i>Чўлпон Эргаш таржимаси</i>	45
Ботир. <i>Ҳусниддин Шарипов таржимаси</i>	47
Туркман қизи Норжон. <i>Ҳусниддин Шарипов таржимаси</i>	55
Украина қизи Полина. <i>Чўлпон Эргаш таржимаси</i>	59
От қўйинг душман устига. <i>Султон Қўқонбеков таржимаси</i>	61
Жанга кир. <i>Султон Қўқонбеков таржимаси</i>	63
Шомурод чавандоз. <i>Ҳусниддин Шарипов таржимаси</i>	65
Политрук Пўлатов. <i>Ҳусниддин Шарипов таржимаси</i>	71
Киражон. <i>Чўлпон Эргаш таржимаси</i>	80
Улуғ тўйга бораман. <i>Чўлпон Эргаш таржимаси</i>	83
Ойжамол. <i>Чўлпон Эргаш таржимаси</i>	84
Келди кутган кунлар. <i>Чўлпон Эргаш таржимаси</i>	86
Ботир дўстлар келди. <i>Чўлпон Эргаш таржимаси</i>	88
Баҳор келди. <i>Чўлпон Эргаш таржимаси</i>	91
Мен озод мамлакат гражданиман. <i>Чўлпон Эргаш таржимаси</i>	92
Кўзларинг. <i>Султон Қўқонбеков таржимаси</i>	93
Аму қизи. <i>Чўлпон Эргаш таржимаси</i>	95
Жонажон, кел. <i>Нилуфар таржимаси</i>	97
Пахтаой. <i>Султон Қўқонбеков таржимаси</i>	99

*© Гафур Гулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1976 й.
(Тарж.)

Баҳор — севимли ёр. <i>Нилуфар таржимаси</i>	100
Ўзбек қизи. <i>Нилуфар таржимаси</i>	101
Денгиздаги гувоҳ. <i>Нилуфар таржимаси</i>	103
Ойдин йўл (<i>шу номли дostonдан парчалар</i>)	104
Илгарй. <i>Жуманиёз Жабборов таржимаси</i>	104
Чўлстоннинг чекинши. <i>Жуманиёз Жабборов таржимаси</i>	104
Тошоша. <i>Жуманиёз Жабборов таржимаси</i>	105
Биринчи ишқ. <i>Миртемир таржимаси</i>	106
Дўстлик булогидир Ленин канали. <i>Миртемир таржимаси</i>	110
Уч қиз. <i>Миртемир таржимаси</i>	120
Ойдин йўл. <i>Миртемир таржимаси</i>	125
Қора кўзим кўлимда. <i>Нилуфар таржимаси</i>	127
Гафур Ғуломга. <i>Чўлпон Эргаш таржимаси</i>	129
Бахтим баҳорни. <i>Чўлпон Эргаш таржимаси</i>	130
Чўпон қизи ҳақида ҳақиқат. <i>Султон Қўқонбеков таржимаси</i>	132
Келинчак. <i>Юсуф Шомансур таржимаси</i>	137
Колхоз қизи билан шифокор. <i>Юсуф Шомансур таржимаси</i>	139
Шайдоxon. <i>Юсуф Шомансур таржимаси</i>	141
Асан оғага. <i>Юсуф Шомансур таржимаси</i>	143
Лизахонимга. <i>Юсуф Шомансур таржимаси</i>	144
Партия ҳақида кўшиқ. <i>Юсуф Шомансур таржимаси</i>	145
Ойбекка. <i>Юсуф Шомансур таржимаси</i>	146
Мухтор оғага. <i>Юсуф Шомансур таржимаси</i>	147
Яша, комсомол. <i>Юсуф Шомансур таржимаси</i>	148
Қалли оғага. <i>Юсуф Шомансур таржимаси</i>	150
Жарангласин дўстлик овози. <i>Юсуф Шомансур таржимаси</i>	152
Докторим. <i>Юсуф Шомансур таржимаси</i>	154
Насиҳат. <i>Юсуф Шомансур таржимаси</i>	155
Сапаргул. <i>Юсуф Шомансур таржимаси</i>	156
Мирзачўлда. <i>Юсуф Шомансур таржимаси</i>	157
Элик икки минг. <i>Мамарасул Бобоев таржимаси</i>	158
Жангчининг чақирғи. <i>Султон Қўқонбеков таржимаси</i>	160
Ленин тирик. <i>Чўлпон Эргаш таржимаси</i>	161
Ильич уйида. <i>Чўлпон Эргаш таржимаси</i>	163
Саккиздан ўн беш минут ўтганда. <i>Чўлпон Эргаш таржимаси</i>	164
Ленин портфели. <i>Чўлпон Эргаш таржимаси</i>	165
Жонажон Ватан. <i>Чўлпон Эргаш таржимаси</i>	166
Ватан. <i>Нилуфар таржимаси</i>	167
Максим Горькийга. <i>Юсуф Шомансур таржимаси</i>	168
Эрбой. <i>Миртемир таржимаси</i>	170
Тангриберган. <i>Миртемир таржимаси</i>	177
Днепр. <i>Мамарасул Бобоев таржимаси</i>	180
Икки дугона. <i>Мамарасул Бобоев таржимаси</i>	181
Шомурод ота. <i>Мамарасул Бобоев таржимаси</i>	183
Чол билан инженер. <i>Мамарасул Бобоев таржимаси</i>	184
Коммунизм байроғи. <i>Мамарасул Бобоев таржимаси</i>	187

ДРАМА

Ойгул ва Обод. <i>Санжар Тилла ва Фузаил Исломов таржимаси</i>	188
--	-----

На узбекском языке

Джолмурза Аймурзаев

АЙГУЛЬ И АБАД

СТИХИ, ПОЭМЫ, ДРАМА

Редакторлар: М. АЪЗАМОВ, Ж. НАСРИДДИНОВА

Рассом А. МОСКИН

Расмлар редактори А. БОБРОВ

Техн. редактор Э. САИДОВ

Корректор Ш. ЗУХРИДДИНОВ

Босмахонага берилди 25/III-1976 й. Босишга рухсат этилди 16/VII-1976 й.
Формати 84×108¹/₃₂. Босма л. 9,625. Шартли босма л. 16,17. Нашр. л. 11,3+0,02
вкл. Тиражи 10 000. Гафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти.
Тошкент, Навоий кўчаси, 30. Шартнома № 118—75.

Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг Нашриётлар, полиграфия ва китоб
савдоси ишлари бўйича Давлат комитетининг 2-босмахонасида № 2 қозоғга
босилди. Янгийўл шаҳар, Самарқанд кўчаси, 44. 1976 йил. Заказ № 119.
Баҳоси 1 с. 67 т.